

II
C 26.0.15
f

~~Cy 80~~
27

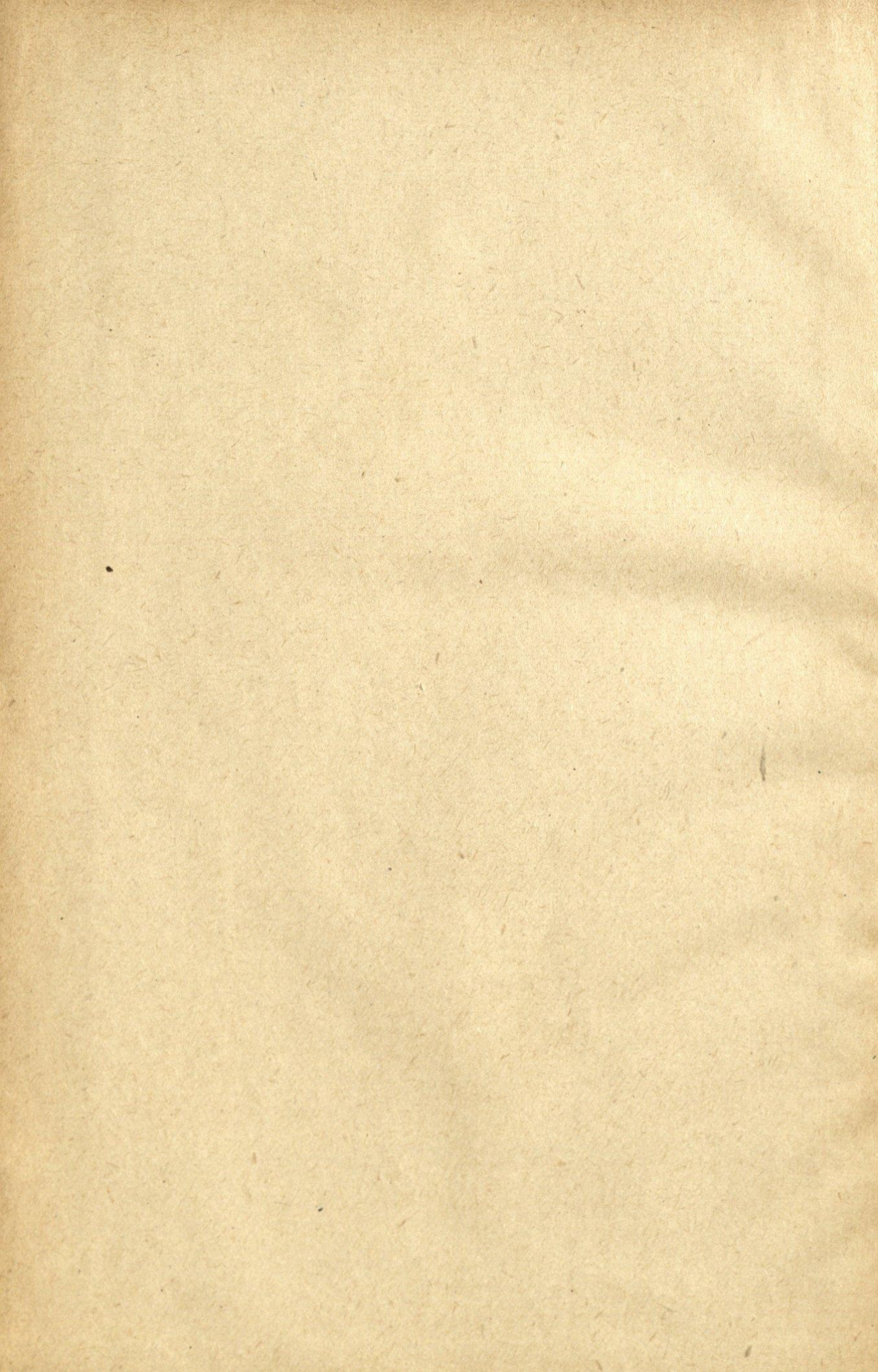

S L O W E N S K E

V E Č E R N I C E

Ivan Zorec
Stiški svobodnjak

SLOVENSКИH VEČERNIC 87. ZVEZEK

STIŠKI SVOBODNJAK

POVEST IZ DRUGE POLOVICE XV. STOLETJA

SPISAL

IVAN ZOREC

»BELIH MENIHOV« DRUGA KNJIGA

SAMOSTAN V TURŠKI SILI

1934

IZDALA IN ZALOŽILA DRUŽBA SV. MOHORJA

TO IZDANJE JE REDNA PUBLIKACIJA ZA ČLANE
DRUŽBE SV. MOHORJA

I 26085 Cp

IN 2030003387

NATISNILA MOHORJEVA TISKARNA V CELJU, R. Z. Z O. Z.
(FRAN MILAVEC, CELJE)

I.

Cvetni teden leta 1471. je bil kaj hladan. Sam sveti Valentin, ki ima ključ do korenin, zime še ni in ni mogel ogreti in ptiči so, da bi dejal, kar le molčali, ko jih je sveti Gregor silil, da bi se že dali na oklice. Saj je ob jutrih skoraj zmrzovalo, a sonce, če se je kaj pokazalo skozi zatlačeno nebo, je bilo motno in brez moči.

Skrb je tiščala tlačana, žival in priroda sta bili otožni — vse je težko čakalo polajšanja.

»Kaj bo?« so tlačani obupovali. »Nobene poklaje za živino nimam več.«

»Tudi jaz sem že razkril kozelc in pokrmil slamo.«

Marsikje so klali živino, da ne bi poginila od lakote.

»In spomladna sév se bo zamudila kar preveč.«

»Da, star mesec je, oves bi lahko sejali, pa še odjuge ni.«

»E, lastovke so se vrnile, v hosti že grulijo divji golobi — tudi zime mora biti konec.«

»Naj bi je bilo kmalu!«

Čez dan, dva je nenadoma res potegnil tak jug, da je lasal strehe in žvižgal po hosti.

Hiša svobodnjaka Trlepa v Malem Gabru, zdolaj zidana, zgoraj lesena stavba iz močnih hrastovih brun, je tisto dopoldne bila polna družinčadi in vasovavcev. Nekateri so se tiščali velike peči, drugi so delali. Popravljali so sedla in čevlje, jarme in pluge, belili toporišča, grabljišča in kosišča; tudi kolovrati so brneli in motovila cvilila, za statvami pa je sedela prva dekla Marijana, čedna, še mlada ženska, in pridno tkala, snovalnica ji je trkajoče tekala med nitmi snutka.

Piš je zunaj naraščal in žvižgal okoli vogalov.

»Le meni verjemite, obesil se je kdo, sicer hudič ne bi plesal s tako vihro!« je rekel star hlapec in odložil ogoljeni žil, ki mu je pravkar napravil novo kambo.

»Ali pa večče za letos poskušajo tisto svojo peklenko mažo in vršijo v oblakih,« je veroval drugi.

»Na Medvedjeku mora zdajle grdo zebsti menihe in njih ljudi,« se je star hlapec spomnil.

»Izsekali in izžgali pa so vendarle že ves hrib,« je drugi hlapec vedel. »Lepih njiv si bodo udelali, moča jih ne bo zamakala, po ves dan bodo imele sonce.«

»Delo ob takem vremenu je pusto in hudo; premokro je in prevetrovno.«

»Dosti jih je, kurijo si, ves hrib se kadi.«

»Ne verjamem, da bi jim gorelo in jih kaj prida grelo.«

»Kjer je dim, je tudi ogenj.«

»Če je tako, pa pojdi in trsko prižgi ob konjski figi, kadar se še kadi.«

Hiša se je zasmejala, dokaz je bil prehud, prepira je bilo konec.

»Menihi so sprva mislili, da bi zasadili trsja; pa so se premislili, preveč je na burji, ka-li.«

»Prav so storili, saj je trsja zadosti na Primskovem in na Debelem hribu, njiv pa res manjka povsod.«

»Da jim le šumbreški grad po vsem velikem trudu ne bi zabrodil katere!« se je tlačan, ki je nasajal motike, domislil na glas.

»Kako? Dal jim je Medvedjek, da ga udelajo; nič jim ne more.«

»Šumbrežan je trd, zvit in lakomen.«

»Ne boj se, opat ni učen samo na sveto pismo, znal ga bo po parkljih.«

Gospodar Trlep, velik, lepo rasel tridesetleten mož s širokimi pleči in z ozkimi kolki, je dvignil oči. Pogled izpod košatih obrvi, ki so se nad nosom stikale, mu je bil oster, bodeč. Jarem, neke like je pravkar dolbel vanj, je prislonil ob mizo v kotu, odprl lino na oknu iz svinjskega mehurja in se zagledal po dolini ob Témenici.

Hudo mu je bilo, da nikomur na vsem svetu ne tako... Ni in ni mu zdravega zaroda. Žena Katarina — pred sedmimi leti jo je dobil na Brezovcu pri Stični — je vsa bolehná in slabična, odkar jo ima; če zanosi, rodi mrtvo ali pa táko nebogljenče, da se mu brleča lučka življenja utrne, še preden ga odstavi... Tudi

zadnji porod tam po svečnici je bil nesrečen, uboga se ne more opomoči, kar medli in hira. Ali jo mrazi, da seka z zobmi, ali pa jo kuha vročina, da vse gori iz nje... Vešča s Police in vešča s Primskovega ji ne uganeta leka. Da jo je kdo urekel, menita... O, kdo bi želel zla Katarini, dobri, tihi ženici? Tako je potlej še tja v Ljubljano stopil do učenega moža. Pa tisti mu je klatil takih, da res ni bilo za nikamor. Vedeti je hotel, kar nihče zvedeti nikoli ne sme, in mu naposled razodel, da je ženina bolezen z zvezd. Ko je prvič spoznala moža, je omledno česnal, sta bili njena in njegova zvezda v razstavi, ki jima ni bila prijazna, in ženskost se je ženi razbolela...

In zdaj čaka še vešče z Dolge njive, pa ti mrhe babje ni od nikoder.

»Nemara je tudi ona res v oblakih, da je še ni semkaj!« je nejevoljno trenil z mislimi in se obrnil. Lasata in bradata glava se mu je dotikala skoraj stropa. Ozrl se je po delu. Svetli, gosti lasje so mu padali čez visoko čelo, ko se je z neprepolnim, zagorelim in mladostnim licem sklanjal k temu, k onemu.

»Streme pričvrsti bolj trdno!« je kratko velel hlapcu, ki mu je popravljal sedlo. »In hiti, nemara pojdem v Stično.«

Davi je z Brezovca pridirjal sèl, svobodnjak Brezovšek da je hudo zbolel, Katarino bi rad še videl... Nak, ženi res ne kaže praviti tega, škoditi bi ji utegnilo; kar sam in skrivaj mora na Brezovec.

In je spet zastrmolel po dolini.

V hišo je stopil domači tlačan Kopic, še za dober komolec večji od Trlepa, hrust, da mu ni bilo nič, posukati tudi najmočnejšega vola, saj je bil kitast in stegnat in čez pleča širok kakor vrata od poda, v roke pa ga je bilo toliko, da bi z dlanjo lahko pokrtil največji svinjski pisker. Na Trlepovem svetu je imel koč in zaplato njive in je bil samski človek blizu štiridesetih let, pa samija ga je hudo hudo tiščala in na vso moč si je prizadeval, da bi se oženil. In katero je vprašal, vsaka mu je odkimala, tako se je zbala strahovitega dedca. On sam se na vsem svetu ni bal nikogar; le če ga je Trlep pogledal s tistimi

hudimi očmi, ali če je kje zagledal belo haljo stiškega meniha, je strepetal in prebledel od neke čudne tesnobe.

Tudi zdaj je obstal za vrati, gola stebrasta kolena pod kratkimi irhastimi hlačami so drhtela, lopataste roke so mu bile na poti, oči pa, krotke in vdane, so bôle v Trlepa, ki je dalje gledal skozi okno.

»Gospodar,« je čez čas strahóma zinil, »gospodar, sapa vam je podrla kozelc.«

»Star je bil,« je Trlep rekel malomarno in še iskal v dolino. »Kod ti baba guzasta hodi?« je mislil že drugam.

»Tikóma tal mu je odkrhnila stebre,« je velikan še primeknil.

Gospodar ni rekel nobene, oni pa je vase potegnili sapo in skoraj zavečal:

»Pa moji koči je proč in proč posnela streho in jo razsula po rebri... Kako bom zdaj?«

Trlep je molčal, nihče se ni upal nič reči, le dekla Marijana se je zasmejala:

»O ti ubožec — zdaj se pa res ne boš mogel oženiti, ko še strehe nimaš nad seboj!«

Velikanu so se razprle podočne kosti, usta raztegnila in razkleščila — zatulil bi bil, razkuzmana brada se mu je že tresla, pa se je Trlep obrnil in ga pogledal.

»Nič ne maraj, Kopic,« mu je dejal, »pojdi in semkaj prenesi, kar imaš! Streho, delo in jelo boš imel lepo pri meni.«

»Aha,« je silni tlačan otročje prikimal prijaznemu povelku in se obrnil, da bi izpred hudih oči brž bušil na plano; pa se je že zravnal preveč, ka-li: ob gredo, ki je šla pod stropom, je trčil z glavo, da se je hiša skoraj zamajala.

»Glej ga!« je Marijana jasknila izza statev, malo ker se je ustrašila, malo da bi se postavila pred drugimi, češ, tudi jaz smem pri tej hiši reči katero. »Kaj bi rad, da še naša hiša zgrmi na kup?«

»Ali si se močno pobil?« je Trlep vprašal in karajoče trenil po dekli. Vznejevoljilo ga je. Dekla se preveč štuli; kakor bi gospodinja bila ona, se dela, odkar žena s postelje ne more več.

»E, kaj to! Da se le greda ni kaj premeknila!« se je Kopic opravičeval in nerodno mašil skozi vrata.

Družinčad bi se bila zasmejala, pa gospodar je trdo pogledal po sobi.

Peč je toplo žehtela, kruh se je pekel. Umesila ga je stara Trlepka, gospodar ni pustil, da bi ga bila dekla. Ali mati ga je zmogla res težko. Stara je in sitna, skrnina jo šiva že vso zimo. V drugem koncu hiše ima kot in si ječeče greje in preklada boleče ude.

Trlep je spustil lino v oknu in odprl vrata, ki so ob peči šla v sobico, kjer je žena čakala zdravja.

»Kako je?« je vprašal in pokleknil ob zglavje. Z očmi je šel po postelji, da bi popravil odejo, če bi bilo treba. Pa kaj bi prestiljal, saj ji ubogo telesce kartone v plevnico, odeja komaj ve, ali kaj pokriva.

»Kakor zmerom,« se je Katarina nasmehnila samo z očmi in trudno segla po njegovi močni roki, ki ji je s čela mehko in lahko božala vlažne lase. »Ali še ni večje?« je tiho vprašala in ga slabotno stisnila za roko, kakor bi mu z roko hotela povedati: »Ljubim te, mož in prijatelj moj!«

»Že vse dopoldne oprezujem, pa je ne spazim,« je vzdihnil na glas.

»Zdoma je kam... O, naj pride ali ne, anti mi tudi ona ne bo mogla pomagati... Pa saj nase ne mislim več — le ti se mi smiliš, ti. Kaj boš z bolno ženo?«

Njen obup ga je zbolel. Da bi skrnil bridkost, je sklonil glavo in jo nežno pritisnil ob njeno vroče lice. S polti, iz razpletelih las in iz blazine ji je puhtel kiselkast mők znojnosti in preležanosti.

»Ne, ne govori tako, moja ljuba!« ji je mehko šepetal na uho. »Saj boš okrevala, prav kmalu boš shodila, le upaj, veruj — baba z Dolge njive je neki posebno umétalna in zvedena.«

Katarina se je po sili nasmehnila: njegova kocinasta brada jo je šegetala po licu in vratu in njegova ljubezen ji je bila zlata sreča tudi v nesrečni bolezni.

»Bolj bi zaupala meni,« se je domislila z upanjem. »Učen je, vsake bolezni se loti prav in jo užene.«

»Meni —?« je strahóma dvignil glavo. »Moški da bi te mečkal in gledal?« je trpel v neumni ljubosumnosti.

»Saj je zdravnik in svet mož,« se je bolno smehljala in mu z drobnimi, bledimi prstki česala razmaličeno brado. »In zaupam mu.«

»Prav, no, prav,« se je vdajal, »precej bom zdirjal ponj, če ti tudi ona z Dolge njive ne bo vedela pomoči.«

Glava se mu je spet pobesila k ženinemu licu. V tihem, nežnem pomenku sta dolgo tako ždela.

— Oni v sobi so se oddehnili, ko jih niso več pasle gospodarjeve oči. Pogovor jim je tekel tiho in le z delom odsekano.

»Kaj bo?« je stari hlapec mignil proti sobici. »Ne bo prestala, predolgo ne shodi.«

»Ko bi bil ostal vsaj otrok,« je druga dekla Neža vzdihnila. »Vedomec mu je izpil kri, nebogljenčku. Ivanjskih rož bi bili tačas morali nastlati okoli postelje, pa bi ga bil odgnal duh Šentjanževca.«

»Molči, zijalo!« je hlapec tiho siknil. »Če sliši gospodar, ti stopi na peto in ti razčehne rogovilo!«

»Žena, ki roditi ne more,« je stara predica razodevala malo bolj tiho, »naj kar vstane in trikrat steče okoli hiše, počasi prekobali léso in potlej naj spet leže pa bo vse prav.«

»Ali zate ne bo prav, čeljust neumna!« je hlapec tešil neprevidni babji jezik.

In da se res ne bi kaj primerilo, je začel praviti o starih časih, kako so psoglavci vreli v dežel. A ko teh ni bilo več, so pritisnili tuji graščaki, ki tačas niso bili tako nečloveški kakor so zdaj. Ljudstvu ni bilo velike sile, samo malikovavcev je še bilo dosti med nami. Pa ti je sveti Bernard v Stično poslal belih menihov, da bi oznanjali pravega Boga in da bi nas učili modrega kmetovanja. Še sam je potlej prišel med nas. V Stični je tačas tudi maševal. Ko je umrl, so mu v stiški cerkvi za spomin postavili oltar.

Drugi se je domislil graščakinje, ki je bila prav nevarna vešča.

»Binkoštno soboto zvečer,« je pravil, »ti tista grajska baba spazi hlapca, ko je zaspal. Brž vrže nanj konjsko brzdo, hlapec, glejte, se spremeni v konja, baba, hop! nanj in hajdi v oblake in na Kum. Tam se onegavi s hudičem samim, konj se nekako razbrzda in je spet človek in vidi vse — fej te bodi! saj ni, da bi pravil... Ko prasica grajska potlej pride, da bi jezdila domov, ji hlapec urno vrže brzdo na glavo. Zdaj je ona kobila, ki ga med oblaki nese domov. Hlapec jo dá lepo v hlev

in drugi dan pokaže gospodu, češ, da jo je ponoči ujel na travniku.«

»Graščakinja, pa da je bila taka?« so dvomili.

»Baba je baba; bolj ko je gosposka, manj prida je!«

»Kako pa je bilo potlej?« bi bili radi še vedeli.

»Kako? Kobila je gospodu všeč. Hlapcu ukaže, naj jo razbrzda in ji dá zobati. Ko ji ta res sname uzdo, ná, je kobila spet grajska gospa. Gospod in ona prav dosti plačata hlapcu, da bi molčal; na smrtni postelji pa je le povedal.«

»O, vešče so res vse hudičevske, malokateri je zaupati. In koliko škode ti napravijo, kadar se namažejo s tisto peklenko mažo in dvignejo v oblake! Samo prav hud blagoslov cerkvenega gospoda jih prežene.«

»Kako, da stiški menihi nočejo z blagoslovom rotiti hude ure?«

»Pravijo, da je to prazna vera.«

»Čudno. Župniki drugod se ne branijo. Če oblačica količkaj zagrga, že ti stojijo ob oknu in delajo križe proti nébesu.«

»Prazna vera sem, prazna vera tja: meni sam stiški opat, kakor je učen in svet, ne izbije iz glave, da so vešče ob hudi uri vendarle v oblakih. Saj se nekaterim hudičevkam tako mudi nakvišku, da se še namazati ne utegnejo zadosti in da potlej s točo cepajo na zemljo, a vsaka kakor mačka, nič se ne pobije. Tudi v zrnu toče se je že dobil babji las. Pa naj še kdo reče, da ni tačas vešča bila v oblakih!«

»No, tisto oné z Dolge njive, saj ji je priti semkaj, vprašaj, kdaj je bila poslednjič.«

»Nàk, tega pa ne!« se je oni ustrašil. »Rajši bi opolnoči šel na Požarnico, kadar najbolj straši.«

Potihnili so vsak v svoji misli. Iz sobice se je zaslišalo nerazločno govorjenje.

Trlep se je dvignil s kolen, da bi spet šel za delom.

»Kaj pa mati?« je Katarina še hotela vedeti.

»Peči se tiščijo, stokajo in molijo.«

»Pa gospodinjstvo? Marijana menda šari kar po svoje, odkar so onemogli tudi mati. Nič me ne vpraša, nič mi ne pove.«

»Kako: nič?« je debelo pogledal. »Ali te ne vpraša vselej sproti, kaj in kako ji je početi v gospodinjstvu?«

»Nàk, že dolgo je ni bilo, nič ne vem, kaj se godi.«
Mož je od togote komaj dihal, pa se je premagoval zaradi bolne žene. »No, le stoj, precej bo drugače!« je dejal in šel.

Marijane ni bilo za statvami, treščil je v kuhinjo.

»Kaj delaš?« jo je mirno vprašal.

»Za južino pripravljam,« je odvrnila in se ni ozrla.

»In kaj ti je gospodinja velela skuhati?«

»E, kaj bi tiščala vanjo, če sama vem?« se je poudarila in ga čez ramo prijazno pogledala.

Nobene ni več rekel, le vrata v sobo je odprl in poklical Nežo.

»Marijana pojde še danes od hiše,« je dejal zardevajoči Neži. »Pojdi, vprašaj gospodinjo, kaj ti je skuhati za južino! In hitra bodi, kuhe se precej loti!« Potlej se je obrnil in trdo velel Marijani, ki ga je strahóma gledala zdaj blede, zdaj rdeča: »Južinaj, pospravi svoje cunje in se mi precej poberi!«

Domišljava dekla, ki je težko čakala, da gospodinja stegne pete, in ki se je v mislih že videla na njenem mestu, je zatulila od jeze in sramu.

Ali on je ni več pogledal, k materi je stopil in ji povedal, kaj je storil in zakaj.

»Škoda Marijane,« je mati momljala z zapečka. »Močna, pridna je bila in zmerom prijazna; take ne boš dobil več.«

Kar nenadoma se mu je posvetilo. O, res, prijazna je bila, še preveč. Zdaj je vedel, da se mu je nastavljala, odkar je Katarina morala iz rok dati kuhalnico. »O ti mrha!« ga je grelo. »In jaz sem mislil, da je le nerodna, nesramežljiva!«

— Vešča je naposled le prišla. Bila je stara, vsa guzasta in tenka kakor kol iz plota, vendar živa in urna. Rumenklati, bradavičasti in kakor suha drobnica na peči sfrknjeni obraz se ji je sklonil nad Katarino in ni trenil z nobenim živcem. Opazovala, otipavala jo je vešče in izpraševala dolgo, potlej se je zravnila in zasukala kakor vrtavka, se spet sklonila in jo zagovorila:

»Otôk, pojdi na kost, s kosti na meso, z mesa na dlako, z dlake na trato in pojdi devet komolcev pod trato — tam ostani, nikoli več se ne gani!«

Katarina jo je poslušala vsa odrevenela od strahu in skrivnostnosti; mož ji je stal ob zglavju in jo božal po znojnem čelu.

Potlej je vešča iz torbe vzela ščepèc črne, dva ščepca zelene in tri ščepce rumene štupe in vse skupaj dala v piskrc.

»Na tole živega kropa, za tri očenaše dolgo naj pokrito stoji, potlej osladi z medom in izpij!« je velela in séla ob vznožje.

Trlep je poklical Nežo, vešča se je zguznila vase in zamislila.

»Kaj meniš?« jo je Katarina boječe vprašala. »Ali jo boš ugnala, boš?«

Starka je z brezzobimi usti nekaj tiho skomljala; čez čas je počasi dejala: »Hm, poskusila bom.«

Katarina je vzdihnila in se ozrla po možu. A njemu so se ustnice zatresle, oči pobesile — bledica, kakršna trene po bukovju, če mu piš vetra obrne listje, ga je oblila.

Neža je v leseni skledici prinesla tiste zavrelice, vešča je bolnici z levico privzdignila glavo in ji z desnico nudila priskutne pijače; potlej ji je na čelo položila obe roki, se ji srepo zagledala v oči in ji čez čas rekla počasi in veleče: »In zdaj ... zaspi ... trdno ... spi ... do jutri osorej!« Nepremično jo držeč z očmi, je ritenski odšla iz sobice.

Za njo je šel Trlep, potrta in preplašen, a vešča je pred vežo postala in se zagledala po nebu. Pooblačilo se je, piš je ponehaval.

»Zdaj pa bo,« je dejala kakor sama sebi, »odjuga bo.«

Vaščani so stopicali okoli vogalov lesenih, nizkih, s slamo kritih koč in plaho pod streho podili bosopeto otročad, ki je tiščala na plano; vešča je tu, bali so se, da otrokom ne bi nakanila urokov.

Tudi Trlep jo je gledal po strani in izpod klobuka ni se je upal kar naravnost vprašati, kaj misli o ženini bolezni.

»Do jutri osorej bo spala,« je baba dejala sama, »nobenih bolečin ne bo čutila.«

»In bo potlej zdrava?«

»Zlo je, Trlep, zlo; ne vem ti še reči prave.«

»Pomagaj, umétalna si, vse te hvali — kolikor hočeš, ti dam, vse življenje ti bom hvaležen!« je s prekranim in drhtečim glasom moledoval ponosni mož, ki sicer nikoli ni brusil nobenega praga, da bi koga kaj prosil.

Vešči je zaupanje bilo všeč, važno se je zagledala v tla.

»Moči zemlje so velike,« je skrivnostno šepetala, »posebno pa blagoslovljene...«

»Kaj misliš — zares?« jo je čez dolgo razumel in se zgrozil vraže.

»Bog ne bo zameril... saj ve, da pojde za dober namen... Če ni že prekesno, ji bo z njo odleglo precej.«

Premolknila sta v isti skrivnostni misli in grozi in pobesila oči.

»Drevi skrbi, da bo družinčad vsa s poti, ko se vrnem po polnoči,« je spet šepetala in gledala proč. »In ne z menoj in z nikomer nikoli ne govori o tem!«

»Ne hodi, baba nesrečna, bojim se, greh je!«

Zdaj ga je pogledala in se mu podsmešno namrdnila, češ, kaj se delaš!

Umeknil je oči in si z rokami pokrnil obraz. Vera in prazna vera sta se podili — misel je božala Katarino in se bala. Ko je iz rok dvignil obraz, je bil že sam, večje ni bilo več.

Pogled mu je šel čez dolino ob Témenici in po drugi strani čez polje do Kuščarjeka, pa ni videl ne doline in ne polja — gledal je vase, strašno mu je bilo hudo.

»O ljubi Jezus, kdaj sem se pregrešil grdo, da me pokoriš tako?«

Spomin je gledal rajnke otročičke, jih ljubil, kakor skopuh ljubi svoj zaklad, in za njimi žaloval v nedopovedni bridkosti... In zdaj vene, hira — nemara že umira tudi Katarina.

»Kaj sem ti storil, o sveti Bog?« se je pravdal z Bogom. »Prizanašaj vsaj njej, ki je nedolžna...!«

Misli so nenadoma srečale grd spomin.

Tlačanka, ki ji je pred leti pohabil moža, da je sam laže mogel do nje, ga divje gleda in nanj roti kazen božjo; za njo ob berglah zuza izkolčeni mož in

se bliža bolj in bolj ... Pogled njunih oči ga zdaj peče prav v srce.

»O Marija, pomagaj!« je ječal v spoznanju, da ga pokori tisti greh.

Vse življenje vsak dan moli na čast Matere božje, prosi je skoraj nikoli nič ne. Ampak zdaj, ko mu velika nadloga budi vest, jo kliče na pomoč, kakor po materi vpije otrok, če se zgubi: »Pomagaj Katarini, o sveta Mati...!«

Vrnil se je v hišo. Žena res trdno spi in pokojno diha.

»Umna je ta vešča!« se je čudil. »Otela jo bo!« je že upal.

Pokleknil je ob postelj in odmolil sedem zdravih Marij. Stiški opat ga je tako učil, češ, da se Marija razveseli ob vsaki zdravi Mariji, čeprav jo moli velik grešnik.

Uho mu je ujelo prhet konj. »Kaj je? Kdo je?« ga je dregnilo. Bušil je venkaj.

II.

Na dvorišču se je motala četica tovornikov.

»O Krajinčani, kaj pa vi?« jih je spoznaval. Bili so tlačani s Sel pod Šumbregom.

Prileten Krajinčan v irhastih hlačah in visokih škornjih, v kratkem kožuhu in s polhovko na glavi je brž stopil predenj in ga ponižno pozdravil. S Primskovega tovari vino za grad na Šumbregu; gora Lisec ne daje vina, da bi ga grajski marali, posebno gospa je huda na tisti kisli vrisk; konji so se upehali, tudi ljudje bi se radi oddehnili; naj ne zameri, da so se ustavili na Trlepovini.

Trlep je kimal in velel hlapcu, naj iz senice napehá pred konjiče sená.

»Gospodar, veste kaj?« se je Krajinčan odhrkaval, da bi našel pravo besedo. »Jehata, še nekaj me tišči.«

Trlep ga je vedečno pogledal.

»Jehata, velika sitnost, saj pravim,« je oni mencal. »S seboj imam dekle, Smoletu v Žubini, boter ji je, sem jo hotel pustiti.«

»Česnaj bolj umno, da bom vedel, kaj bi rad!« mu je presekala besedo. »Zakaj se je hočeš znebiti?«

»Turki so ji prédiansko leto odgnali očeta, ob mater je bila že prej. Zdaj je pri meni, prijatelja sva bila z njenim očetom. Ali grajski valpet vozi za njo, jehata, ves je neumen nanjo in nič prida ga ni, dedca. In tudi grajsko gospo je že preslepil, da je ukazala, naj dekile po praznikih pride v službo na grad. Zdaj veste, kaj jo čaka... Jehata, moram mu je umekniti izpred smrčka, sicer ji bo joj.«

»Zakaj pripoveduješ to meni?« se je Trlep obregnil. Krajinčan se ni dal zmotiti, dalje je pravil:

»Smolè bi jo vzel k sebi, če bi smel. Pravi, da bi ga stiški menihi trdo prijeli, če bi jih spravil v zamero in sitnost pri Šumbrežanu, saj bi grad precej roke stegnil za svojo tlačanko.«

»Hm —,« je Trlep malomarno pokimal.

»Pa sem dejal, da bi se posvetoval z vami. Vaša beseda dosti zaleže v samostanu. Jehata, pomagajte siroti, otmite jo!«

Trlep je sprevidel silo, vendar je pogledal v tla in se zamislil. Hm, samostan ne bo šel dražiti graščaka in ne bo njemu, Trlepu, ki mu je žena bolna, dovajal mladega dekleta.

»Najprej v hišo, tu ne bomo stali!« se je spomnil gostinjske navade. Premrli tovorniki so radi šli pod streho in so, kjer je že bilo, poséli med delavce in vasovavce; mlada Krajinčanka se je spravila za statve, da ne bi bila brez dela.

Trlep je Neži velel, naj prinese kruha in hruškovke.

»Založite, pijte, dolga vam bo še pot!« jih je povabil in se ozrl po Krajinčanki: »Glej jo, kako je ime tebi, ki si tako pridna?«

»Liza mi pravijo.«

»No, Liza, pusti tisto, za mizo sedi!«

Sramežljivo se je branila po šegi, izza statev je vstala, ko ji je tudi stari Krajinčan velel:

»Semkaj pridi, kruha se ne brani!«

Komaj dvajset let je bila stara, pa velika, močna in zdrava, v obraz bela in rdeča, lilija in nagelj, s svetlimi lasmi, ki so se ji izpod čiste peče kodrali po vratu; oči so ji bile velike in modre, trepalnice dolge in goste, glas zveneč in sladak. Pisan životnik ji je objemal zdravo polni život, pasal jo je štiri prste

širok, čedno pleten pas, a čez temno volneno krilo, segajoče nad členke, jo je pobešeno vezal sklepanec iz svetle medi.

»Čvrsta je... Kaj se ji mara!« je Trlep vzdihnil in se spomnil bolne Katarine.

Čez čas se je Krajinčan zgenil, kakor bi se domislil česa važnega, mignil Trlepu in šel venkaj; ta za njim, pa nič rad ne.

»Jehata, gospodar, še nekaj me tišči,« je Krajinčan hitel, »pa vpričo vseh nisem hotel praviti.«

»Kaj takega?« ga je Trlep ustavil nekoliko nejevoljen; zgovorni mož se mu je zdel prevsiljiv.

»Gospod Ambrož —.«

»Potepivni brat grofa s Šumbrega?«

»Aha!« je oni pokimal. »Na Primskovem me je prestregel in mi velel, naj vam povem, da bi za kakov čas rad prišel pod vašo streho. K tlačanom, pravi, ne pojde, preslabo letino so imeli lani.«

»Nak, ne bom se ogibal te gosposke sneti, naj le ostane, kjer je!«

»Zdaj se obeša pri vikarju na Primskovem. Nemara mu je že usušil vse sode, pa bi se rad vgnezdil drugje.«

»Kar precej mu koga pošlji povedat, da se mi ne bo prismolil semkaj! Za lenuha pri meni ni kruha.«

Gospod Ambrož, brat grofa na Šumbregu, je bil spotika rodbini in vsej gospodi v deželi. Rajnki oče mu je na gradu izgovoril kot, pa sinu Ambrožu je menda bil pretesan in prepust, nikoli ga ni grel dolgo. Misli so mu iskale nepokojno življenje, srce je hrepenelo po čudovitih prigodah med svetom, na jezo in sramoto brata graščaka je begal od vasi do vasi. Ob dobroti svobodnjakov in tlačanov, ki se jim je zdelo imenitno, gostiti plemiča, je živel brez skrbi in veselo pil domače vino, za zahvalo pel stare pesmi in pravil čudne povesti, polne grozovitih strahot in zamotanih prigod.

»Ali ti jih ve!« so ga občudovali. »Pred njim se lahko skrije tudi sam šentvidski vikar, čeprav mu beseda teče, da bi ga človek, lačen in žejen, poslušal tri dni vkup.«

Pa streha vaške kočje ga nikjer ni imela za dolgo: kar nenadoma ti je utihnil sredi pesmi ali povesti in poniglavo odšel, ne beseda ne vino, nič ga ni zadržalo.

»Kakor deseti brat — nikjer mu ni obstanka in miru,« so plaho gledali za njim. »Da le ni kaj zameril?«

»Uklet je, le meni verjemite.«

»Nemara da. Njegovi ljudje so ga urekli in ukleli, ker noče živeti med njimi.«

»Grajska gospa, pravijo, ga hudo ujeda; ni ji všeč, ker pije in ker rad katero zine za tlačana.«

»Da, ona, to vsi povedó, je prava hudoba. In zmerom je na preži in voha za njim, rada bi mu izkazala, da je zdaj in zdaj bil pijan.«

»O, pa ji je zaman! Še nihče ga nikoli ni videl pijanega.«

»Hvala Bogu, kavelj je: več ti ga nese v sebi kakor bi ga na sebi!«

»Saj bi se mu prebito zanohtalo, če bi ga kdo zatožil, da je bil pijan! Kar šest ogrskih goldinarjev bi moral plačati za kazen, ali pa bi ga udarila nemilost deželnega kneza.«

»S čim bi plačal?« so se smejali. »In nemilost? Ha-ha, skrb ga je te!«

Gospod Ambrož se pač ni dosti menil za gosposko; le toliko je pazil, da ni zašel s samostanske gosposčine. Povsod drugod bi ga bila rodovina po sili lovila in po svoje krotila.

»Samostan je zatišje svete vere,« je rad povedal, če je bil prave volje, »samostanska gosposčina pa je zavetje svete svobode.«

Na samostanski gosposčini se res ni smel primeriti ne pobje ne umor in nič takega, kar bi žalilo božji mir — treuga Dei. Samo da je bil pošten, pa je lahko v miru živel, kdor je pribežal pod krivo opatovo palico.

— Trlep in Krajinčan sta se spogledala, misli, ki so bile pri gospodu Ambrožu, so se jima vrnile.

»Pa tudi bolezen imam v hiši,« je Trlep vzdihnil že mirneje, »veseli lahkoživec bi mi bil za samo napoto.«

»Le stojte, precej mu dam vedeti,« je oni pokimal in iz hiše poklical mladega tovornika. »Na Primskovo skoči,« mu je velel, »gospoda Ambroža poišči in mu povedi: Gospodar Trlep ima v hiši hudo bolezen, gostov za zdaj ne more sprejemati. — Ali si razumel? Ponovi, kaj ti je sporočiti!«

Tovornik je ponovil prav in šel.

Moža sta se spet zamislila.

»Kaj bi z Lizo?« se je Krajinčan domislil velike skrbi.

»Saj res!« je tudi Trlep dvignil oči. »Danes sem od hiše dal prvo deklo, drugo bi potreboval.«

»Jehata, vzemite Lizo, pri vas bo na varnem.«

»Saj bi jo, pridna je in močna. Anti veš, prej moram vprašati grofa.«

»Ta ne bo dovolil, valpet mu bo na ušesih, pa gospa nemara tudi.«

»I, dekle naj kar uide in se kje skrije vsaj za prvi čas!«

»Valpet bi jo našel, če bi se udrla na dno pekla.«

Trlep molče pogleda v tla, Krajinčan se udari po čelu:

»Gospodar, jehata, že vem: Gospod Ambrož naj jo odvede kakor po sili! Grajski bodo zaradi njega potlačili vse. Ali ne?«

»Pokliči, Primož, onega nazaj! Stvar se plete tako, da bo prav posebna.«

Gosposki je Trlep rad nagajal, kjer je le mogel; le samostanu se ne bi rad zameril. Morda pa ne bo huđega, saj se opat sam zmerom rad požene za preganjanega.

Primož je skočil na hrbec, dal dlani ob usta in zatrobil:

»O-o-o Urba-a-an — naza-a-aj!«

Mladi tovornik, ki je prišel že do Stranj, se je obrnil.

»Tako. Gospod Ambrož vam nemara že jutri kane v hišo,« je Primož rekel. »Za kdaj bi se domenila? Moram vedeti, da se Liza pripravi in — nastavi, ha-ha!«

Trlep je malo premislil in rekel:

»Danes tri dni, ko se bo znočilo, naj se Liza mudi pod vasjo. Tam jo bo popal jezdec in odnesel. — Pokliči Lizo, da pove, ali bi hotela.«

»Jehata, ne kaže ji že zdaj praviti. Iz babje neumnosti bi kaj zinila prekmalu. Sam ji bom dopovedal vse in ji zabičil, kako se ji je vesti danes tri dni.«

»Kaj pa, če sama rada vidi valpta?« je Trlep skoraj strahóma vprašal. »Ali je — lep, všečen?«

»O, sovraži ga in boji se ga, toliko mara zanj kakor za belega ščurka na solati!«

»Kaj je — čeden?« je Trlep hripavo vprašal še enkrat.

»E, kakor vrana pod kolenom!«

»Pokliči Lizo!«

Pritekla je iz hiše, Trlep jo je vprašal:

»Ali bi hotela za deklo priti k naši hiši?«

»Bi, rada.« se je nasmehnila.

»Prav. Kdaj ti je priti in kako, boš že še zvedela.«

»Da,« se je Krajinčan vteknil in ji velel: »A zdaj pokliči naše, dalje pojdemo.«

Oči so Trlepu spet hodile za njo in je niso spustile, ko je stopila h konju, da bi séla nanj. Brž je pristopil in ji pomagal.

»Ali se kaj možiš, Liza?« jo je tiho vprašal. »Kaj pojdeš težko s Sel?«

»Kdo me bo jemal, siroto, ko sem sama in uboga?« je takisto tiho vzdihnila in zuznila v sedlu, da bi sedela bolje.

Trlepov hlapec je gledal od daleč in se čudil: »Na konja ji je pomagal. Trlep — tlačanki...! In sladka se ji... Kaj neki plete?«

Gospodar je ujel debeli hlapčev pogled; sam ni vedel, zakaj, sram ga je postalo.

»Tako, Bog vas obvaruj!« so tovorniki pozdravili.

»V milosti božji tudi vas!« jim je kimal in gledal za njimi.

III.

Čudnih, čisto novih misli, ki so ga pottlej obletavale ves dan, se ni mogel oteti. Kamor je pogledal, koder je hodil, povsod je srečeval krotki pogled sinjih oči. povsod je videl zdravje in moč lepe Lize.

Ko se je znočilo, je šel h Katarini. Še zmerom je spala mirno, trdno. Pokleknil je ob postelj in molil večerno molitev. Liza se mu je utrnila iz spomina, misli so šle za veščo, groza ga je bilo njene namere.

Na jispi je zaropotalo.

»Ali je spomin?« se je ustrašil in doteknil ženine roke. »Nemara pa je maček skočil za mišjo?« se je miril.

Ni šel leč, bedel je. Proti polnoči si je odrezal brtavs kruha, v lončen vrč natočil vina, vse vkup spravil v torbo in šel zdoma.

»Za Katarino,« je šepetal spotoma, »ne zame...«
Noč je bila oblačna in kaj temna; komaj je lovil stezo, ki ga je skozi hosto vodila na Požarnico, golo in napeto planoto sredi hostnega goščavja.

»Menda ni greh?« je po malem dvomil in mislil o svojem davnem dedu. »Če je dan za žive, je noč lahko za mrtve,« se je skoraj plašil.

Tisti ded je bil čuden, svojeglav mož, ve stara pravljica. V jezi je ubil tlačana, ki se mu je nekaj upiral, in stiški opat ga je udaril s cerkveno kaznijo, da za pokoro še v cerkev ni smel leto in dan. Zato je menihom bil gorak, kar videti jih ni mogel. Smrt je prišla ponj prav nagloma, samo naročiti je še mogel, naj ga pokopljejo na Požarnici, da mu meniška halja tudi groba ne bo ometala... Potlej se je kmalu slišalo, da na Požarnici rado straši. — In zdaj on, pozni vnuk, po stari šegi nosi kruha in vina na grob, kadar ga kaj posebnega boli in tišči.

Še vselej ga je bilo groza, a nocoj ga je še bolj, ker vé, kam je tudi vešča šla ob tej strahotni uri. Z groba se je kar urno obrnil in odpompljal domov.

»Da le baba ne bi privršala prej!« se je bal. »Videti bi jo kdo utegnil ali ogovoriti in ves veliki čar bi bil zaman...«

A vešča je prav tačas tihotapila k pokopališču v Šentvidu. Suhe veje v topolovki pred vhodom pokopališča so z vetrom cvilile in govorile: Nikar!

Strah jo je bilo, s pobešenimi očmi je stopila na posvečena tla. Počenila je ob bližnjem grobu in z nožičem, ki ji je na tenki verižici visel s pasu, brž odrezala grudico zmrzle prsti, jo zavila v platneno krpo in na ves splav zbežala proti Malemu Gabru.

Veter je žvižgal — vedela je: mrlič, ki mu je vzela prsti z groba, vrši za njo. Če bi se pod pazduho ozrla za seboj, bi ga videla. Od groze vsa trda se je križala narobe in očenaš molila od konca nazaj, da bi se užaljeni rajniki vrnil v tihi, oskrunjeni domek...

— Trlep se je pripodil s Požarnice. Pa komaj je stopil v vežo, že je mati na pragu iz svojega konca zajavkala:

»I, kod pa se drvajšaš ponoči? Nisem mogla zaspati, ves čas sem te čakala.«

»Nekamo sem moral iti, mati,« se je zasopel nasmehnil preveliki materini skrbi. »Zdaj pa le zaspite, tudi jaz bom. Kaj vas nič več ne šiva po kosteh, da vstajate?«

»O, me, me! Potlej mi pa še ti cveliš starost in kopičiš strahu in skrbi!« je z vzdihi potožila in se umeknila.

V veliki sobi je ukresal luč na trsko, jo zateknil v prstan čelesnika in čakal.

Vešča je kmalu prisopihala, nič ga ni pogledala, tiho po prstih smuknila h Katarini in ji pod zglavje porinila blagoslovljene prsti.

Katarina se je drugi dan prebudila, kakor je vešča dejala.

»Kar dobro mi je, bi rekla,« se je smehljala možu in vešči.

On je žarel od veselja, vešča jo je pregledovala, pobešala oči in pripravljala še drugih zeli za zdravilni napoj.

»Spanje jo je okrepilo pa misli, da ji je bolje,« je zunaj šepetala Trlepu. »Jutri stopi po meniškega zdravnika, tako ti pravim!«

»Saj ji je vendar bolje,« se je plašil in branil, da bi mu možki zdravil ženo.

»Prej bi me bil poklical, zdaj sem tudi jaz ob vso moč,« je godrnjala ob misli, da se blagoslovljena zemlja ni izkazala. »In na dolgo nit nikar ne predi tega, sicer ji še menih ne bo mogel pomagati!«

Še nekaj bi bil rad rekel, pa ga je prehitela:

»Molči in stori, kakor sem ti velela!« je rekla in šla. Starobitna domačija, polna nadloge in žalosti, je omrtvevajoče gledala zaumno veščo, ki je tonila ob Témenici.

Trlep je obstal na mestu in ni vedel, kaj bi; hudo pa mu je bilo tako, da bi bil lahko jokal kakor otrok.

»O Marija, Mati božja, kaj bo, kaj bo?« je vzdihoval. »Če je obupala tako umétalna vešča, tudi menih ne bo več vedel, kje prijeti... Ampak jutri vendarle pojdem ponj.«

Ves potrj je šel h Katarini, da bi ji povedal. Spala je ali dremala. Lice ji je žarelo, težko, nemirno je dihala. Tiho se je umeknil, skrb in žalost sta šli z njim.

IV.

Kmalu popoldne je res prišel gospod Ambrož, takole štiridesetleten, še močan, zdrav človek v črni žametni obleki, ki je bila za vratom in okoli zapestja z dehorjevino obšita, sicer pa že precej zanemarjena in posvaljkana, s kratkim mečem ob bedru in z nizko, okroglo čepico na glavi. Bil je vesele volje, vinski sopuh je vejal iz njega.

Trlep se ga je skoraj ustrašil, čisto je že pozabil, da mu je bilo priti. Že od včeraj se tudi Lize ni utegnil več spomniti, drugih misli in skrbi je imel v glavi.

»Vina nimam več doma,« se je opravičeval, ko je stregel čudnega gosta. »V goro pojdem ponj še te dni. Pa poskusite tegale sadjevca, saj je rezán, da je kar piten.«

»Kjer ni rib, je tudi rak že riba,« se je gosposki klatež smejal. »Nič ne skrbi, kar je, je dobro!«

»Saj bi bil že šel, pa mi je od rok in hudo bolezen imam v hiši,« mu je začel praviti svoje križe in da pojde jutri še po meniha.

»No, nič ne maraj,« ga je gospod tolažil. »Veš, v telesu je strup bolezní, obenem pa tudi moč, ki ga zmore.«

»Strup?« se je ustrašil.

»V vsakem bitju je strup.«

»Tudi v človeku, ki je podoba božja?«

»V njem še posebno hud. A zmorejó ga tudi zeli, njim zaupaj!«

»Tri vešče so jo zalivale z zeliščno zavrelico in vse tri so omagale; zdaj bi utegnil pomagati res le še menih.«

»Ali tako zaupaš menihom?« se je gosposki gost podsmešno ozrl vanj.

»Učeni so, sveti so, pomagajo radi, če le morejo.«

»Morda. Pa jaz sem jim že preveč gledal na prste in sem videl, da so oni tudi ljudje in krvavi pod kožo.«

»Kaj veste, da ste gledali prav?« Ni mu bilo všeč, da prihajač tako govori o menihih. »Ne gre nam, soditi jih — častiti jih moramo in slušati, ko nas učijo, in hvaležni jim biti, če nam pomagajo.«

»Seveda, saj so vsi sami svetniki!« se je plemič smejal.

»Če grešijo, se tudi pokorijo noč in dan ob molitvi, delu in postu.«

»Saj ne rečem,« je gospod Ambrož, svoboden, nikomur pokoren mož, popravljal, »vam so res prijatelji in dobrotniki. Meni, glej, niso, bratovi babi verjamejo vse, preveč so si v komolec z našo rodovino.«

Kadar je bil vinski, je brez preudarka črnil vsako gosposko in rad tudi pozabil, da ga pestuje svobodnost samostanske gosposčine.

Trlep se je smehljaj in pobešal oči.

»Verjemi ali pusti,« je oni gnal svojo, »glej, do mrtvega mrzim vsakega graščaka, čeprav sem se rodil v gradu. Tudi samostan je graščak. O, graščak ima vse: zemljo in tlačana, na njegovi strani so krivična pravica, vsa moč in vsa oblast.«

»Če bi sami bili graščak, ne bi govorili tako.«

»Bi! Odkar sem pobegnil z gradu, spoznavam vaše življenje: ubogo je, zasluži, da bi bilo lepše...«

Trlep ga je debelo pogledal, a bil je previden, nobene ni hotel reči, pobešil je spet oči.

»Veš, čemu se ne morem prečuditi?« je gosposko zmenè nenadoma udarilo ob mizo. »Da ste svobodniaki in tlačani take mevže!« je vpil. »Grad je eden, okoli gradu vas je kakor mravljincev, a kadar se gradu hoče, počne z vami, kar ga je volja!«

Trlep je s pobešenimi očmi odkimaval in molčal.

»Kaj molčiš, hudič?« se je gospod Ambrož ugreval. »Če si res svobodnjak, zakaj tlačanov ne naščuješ, da bi zavreli in se uprli? Vstani, klada, samo vstani in udari, vse bo šlo za teboj!«

»Kam? V pogubo!« je Trlep tiho, nerad rekel.

»Sit si, že vidim, svobodnjak si, trpljenja vsega ne vidiš, čeprav živiš med samimi trpini. Zgenil pa bi se, pa še kako bi se zgenil, ko bi bolelo tudi tebe!«

Pogovor se Trlepu ni zdel prav varen. Pijanè gosposko bi kje izčesnalo, kaj sta napletala, pa bi bili vsi križi dol! Brž ga je zasukal tako, da je gosposki uskok začel praviti le o šumbreški gosposčini.

»Kakov je valpet?« je gospod Ambrož povzemal. »O, pes, pravi pes, ki popada, ščuvaj ga ali ne! Tlačani se ga bojijo bolj ko vešče, toče in moče.«

»Nekateri se je že unesel, tudi ta se nemara še bo.«

»Ta že ne, njega še ne bo konec, se zdi, baba mojega brata mu daje potuho. Še Turki ga niso zmogli. Ko so predlansko leto vrelj po naših krajih in je moralo dušo spustiti toliko dobrih ljudi, jim je tudi valpet prišel v pesti, pa se je vendar še izmotal. Vidiš, hudič varuje svojega, saj Bog ga ni otel, psa malopridnega.«

Zdaj mu je Trlep oprezno razodel, da bi za deklo rad vzel tlačanko Lizo s Sel, pa ve, da ne bi nič opravil, če bi graščaka prosil zanjo. Valpet neki streže po njej, dekletje je v grdi nevarnosti. Saj bi šel in bi jo kar odvel, ko se ne bi bal sitnosti z gradom in zamere v samostanu.

»Hoj!« je gospod Ambrož zavpil in se nato zamislil. »Jaz se ne bojim nobene sitnosti, nobene zamere! Če hočeš, opravim to stvar.«

»Kaj bi res bili zatorej?« se je Trlep delal.

»O, še v pekel bi šel po kocino iz hudičevega repa samega, če bi le ujezil grad in hudobivno babo svojega brata!«

Pa tudi misel, da bi otimal mlado žensko, kakor vitez ujeto kraljično, mu je bila močno všeč in se mu je zdela prav čudovita prigoda.

»Nevarno bo,« se je Trlep domislil. »Če bi vas spazil valpet, bi z orožjem planil nad vas.«

»Nič se ne boj, ne bom ga klical,« se je gospod Ambrož že bal za prigodo. »Če se mi bo pa nastavljal, se bom že spomnil, zakaj mi je meč.«

»In jaz bi bil kriv poboja, greha, ker sem vas spustil v to.«

»E, kaj! Nobeno dejanje ni samo po sebi greh; ko se ga zaveš in obtožiš, postane res greh,« je gosposko zmenè zavijalo.

»O, že vem,« se je Trlep miril. »Kopič pojde z vami! Tako se nihče ne bo upal blizu. Pa tudi vi sami brez nuje nikar ne ščuvajte velikana!«

Ko sta se domenila vse, je Trlep poklical Kopiča in mu velel:

»Jutri nekamo pojdeš z gospodom Ambrožem. Pomni dobro, da ti je storiti vse, kar bo gospod velel. — Ali si me razumel?«

Kopič je umikal oči in strahóma obetal, da bo pokoren na besedo, a ko mu je gospodar pokimal, je urno mrknil venkaj.

Gospod Ambrož se je smehljal za njim. »Ti, s tem brdavsom bi ukrotil devet gradov!« se je zresnil. »O, in takile rastejo med vami, pa jih obrniti ne znate prav!« je že vpil. »S Kopičem bi se jaz upal umehčati najtrši grad!«

Trlep je molčal, misli so mu begnile drugam. Vzdihnil je in stopil k ženi. Bedela je, vročične oči so ji gorele, čakala ga je.

»Ti,« je boječe dihnila, »ni mi dobro, menih naj pride!«

»Precej jutri pojdem ponj!« je hripavo rekel.

»Ne zameri, da je tako, ampak samo on bi utegnil še pomagati. — Kaj meniš?«

Kolikor je le mogel, jo je tolažil, dokler ni spet zadremala od same slabosti. Noč je prebedel ob njenem zglavju.

V.

Stiški opat Urh, star, bolehen mož, je tisto jutro v svoji sobici stal pred bralnim stojalom ob oknu in bral iz velike in debele knjige, ki je bila ob robovih in na vogalih okovana s srebrnimi ploščicami; pa za pobožno branje kar ni mogel zbrati duha; kakor da v sobici ne bi bil sam, se mu je zdelo. Ozrl se je, vendar oči so mu posnele samo praznoto in samostansko preprostost. Ob stenah so bile police, polne knjig. Pred vsako je stala široka klop. Na eni izmed njih je ponoči spal in podnevi zaužival jed, kadar zaradi bolezni ni mogel iti v skupno obednico. Postelje ali mize ni bilo, tudi nobene slike na steni; le še klečalnik z razpelom se je stiskal v kot.

»Kaj je vendar?« je iskal vase in pokleknil na klečalnik, a tisti čudni nemir ga tudi v molitvi ni minil.

Vstal je in šel v cerkev. In komaj se je zatopil v pogovor s pričujočim Bogom, že je Brezovškov hlapec prisopihal z bratom cerkovnikom.

»Gospodar umira,« je zasopel šepetal. »Ko bi ga prišli prevideti, prosí.«

»O,« je opat mislil, »to je bilo? Duh... angel... kaj vem?«

Hitro se je pripravil in odpravil. Zvon je glasno molil za njim, ki je Boga in tolažbo nesel bolniku.

Tudi menihi po samostanu so pomolili, le pater Evstahij je otožno pobešal oči.

Mladi pater je bil Čeh. Ušel je mogočnim husitom in po dolгих blodnjah in nevarnostih pribežal v Stično. Med belimi menihi, ki jih je vsa dežela častila in spoštovala, se je kmalu in lahko udomačil, kar hitro se je tudi naučil ljudskega jezika, le od daleč podobnega češčini, in z vsem srcem je želel, da bi služil ljudstvu, ki mu je dalo novo domovino. Tih, s pobešenimi očmi, ponižen, vsem uslužen je ves gorel posebno za dušno-pastirsko delo.

»Premlad je, da bi pasel duše,« so odmajevali opat in stari patri.

Pater opat je bil vesel gorečega duhovnika, ki si je prtil opravkov in dolžnosti, da jih skoraj zmagovati ni mogel vseh, vendar ga je tudi krotil po malem:

»Fuge, tace, quiesce — beži pred vsem, kar bi te odvrčalo od Boga; molči znotraj in zunaj, da boš poslušal Boga; ne vznemirjaj si srca in duha, da boš počival v Bogu! To je skrivnost samostanske skrivnosti.«

Mladi gorečnik je slušal, a delovni duh mu je vendar še in še iskal poti do ljudstva. Opazil je, da imajo tlačani malo molitev za cerkev in da se jim še te mešajo. Kako bi jim pomagal? Kar se mu je prinesla nenadna, čisto nova misel: šel je in v domačem, ljudskem jeziku napisal spovedno in obhajilno molitev...

A zdaj, ko je gledal za patrom opatom, mu je bilo kar hudo.

»Zakaj pater opat, ki je star in nadložen in ki ima dela in skrbi zadosti in preveč?« je zavidal.

Kar se je spomnil, da bosta opat in bolnik zdajle molila molitev, ki jo je spisal on. Lice mu je zažarelo od veselja, prejšnja otožnost se mu je polegla.

»Da, tako sem tudi jaz v dušnopastirskem delu!«

Opat najbrž še ni prišel do Brezovca, pa ti je brzi sèl iz gradu v Žužemperku pozvonil na samostanskih vratih: pater Lavrencij naj bi brž brž prišel zdraviti grofično Adelo — ves grad je pokonci, tako je zbolela kar nenadoma.

»Bog nas varuj!« se je pater Lavrencij, že prileten mož, naglo prekrižal. »Pa ne, da se je kuga spet usejala med nas!« se je spomnil, kako neusmiljeno je ta grda

morivka pred leti pometala Dolenjsko stran; ustrašil se je, vendar je brez pomude hitel pomagat.

»Tako,« se je oskrbnik pater Fortunat smehljal sam vase, »eden je šel zdraviti dušo, drugi pa telo — Bog obema blagoslôvi dobro delo!«

VI.

Trlep je prav tisto jutro vstal zavred in se odpravil po meniškega zdravnika. Konj je bil lehak; spočit, kakor je bil, je še dosti spešno dirjal po veliki cesti proti Stični, ki jo je odjuga že precej mehčala.

»Pomladna sév se bo zakesnila, zemlja še dober mesec ne bo za ôrjo,« je v mislih kmetoval in se oziral po njivah, ki jih je kopneči sneg razodeval bolj in bolj. Vonj vlažne zemlje se je dvigal, v gošči so peli ptiči, kos je nemirno vpil: »Kje si bil, kaj si sadil?«

Pod Gradiščem je pripeketal iz hoste in preudaril:

»Prevred je, v samostan mi še ne kaže hoditi, kar na Brezovec pojdem prej.«

Svobodnjaka Brezovška je hudo vilo. Ondan se je polakomnil srnjakov in zajcev, po gričih in jarkih je begal za njimi in se pregrel; huda pljučnica ga je zdaj dušila.

»Kaj pa Katarina, da je ni?« je stokal Brezovšek. »Nikoli več je ne bom videl, o moj Jezus! Kaj še ni shodila?«

»Jutri pride, jutri,« se je Trlep lagal, da ji z resnico ne bi umoril že skoraj umirajočega očeta. »Danes ji sami ni dobro.«

Bolnik, star, slabičen mož, je nemirno tipal po odeji, ječal in gledal v vrata.

»O, bil je,« se mu je delalo v vročičnih mislih. »spomin je bil. Snoči je pod oknom milo ječalo... Ali je šlo meni, ali je pomenilo Katarini...?«

»Že gredó!« je pastir pritekkel s preže povedat, da opat prihaja z Bogom.

Vsa družinčad je šla Bogu naproti, bolnik je ostal sam, bolno po blazini obračal glavo in se bal smrti.

Ko je opat opravil, se je Trlep čudil. Brezovšek, glejte, se je čisto spremenil: prej cmerav, obupan, ti zdaj sije od nečesa lepega in pokojnega.

Z opatom, ki se je kmalu napotil domov, je šel tudi Trlep; od Brezovška so mu misli begale h Katarini. »Mož je slab, hčere ne bo videl več,« ga je ščemelo.

»Kako je Katarini?« se je opat ozrl vanj, kakor bi bil slišal njegove misli.

»Tako, da sem prav za prav zaradi nje prišel v Stično,« mu je tožil o trdovratni ženini boleznii. »In zdaj me je poslala po patra Lavrencija, do nobene vešče nima več zaupanja.«

»Če se le prekesno nista odločila?« je opata skrbelo po vsem, kar je slišal.

»Pater Lavrencij bo pomagal.«

»Če bo le mogel! Zaupaj pa tudi duhovnemu zdravniku! Moč vere in molitve včasih dela čudeže, človek jih ne more.«

»Saj zaupam.«

»Da, vem: če bolnik umrje, je kriv zdravnik; če okreva, je pomagal svetnik,« se je opat smehljajal.

»Vem, da sem grešnik, Bog me tepe vendarle preveč.«

»Tudi svetniki so grešili, pa so se zveličali, ker so se spokorili. Ali ne veš, da Bog ne zapusti človeka, ki se mu zaupa? In da res kaznuje le greh, ko te tepe z nadlogo?«

»Boli pa Katarino, ki je nedolžna?« se je upiral.

»Moli, Materi božji se priporoči in Bog ti bo preložil križ, ali pa dal moči, da ne boš omagoval.«

Trlep je molčal, opat je sklenil: »Dokler ti je Marija mati, ti je Jezus brat in Bog ti je oče — to pomni in ne godrnjaj zoper voljo božjo!«

Oči so opatu šle v dolino; begale so čez polje in se ozirale po nebesu. »Če se vreme ne bo sprevrglo kaj kmalu, bo povodenj,« je v skrbeh videl, da se Stičnica že skoraj razliva.

»Kaj meniš,« je čez čas vprašal Trlepa, »ali ne bi bilo bolje za polje in za travnike, če bi potok tekel bolj na desno, ondodle mimo Rup?«

»Bolje, bolje,« ga je Trlep razumel. »Ko bi tekel vsaj bolj globoko, tudi zamakal ne bi preveč.«

Opat je kimal, molčal in že preudarjal drugo misel:

»Na Medvedjeku, saj veš, udelujemo svet, da do-bomo njiv.«

»Da, dosti jih bo.«

»Če hočeš, jih vse doboš v najem.«
 »Za koliko let?« je popal; zemlje je bil lačen zmerom.

»Do smrti, če hočeš, za zmerom. Razdeli jih med gabrovske tlačane, veseli jih bodo, zemlje imajo premalo. Užitek bodo imeli sami, obenem pa tudi ti in mi.«

Trlep je bil novih njiv kaj vesel; a da samostan ne bi zanje jemal primernih dajatev, jim je brž vedel grdih napak.

»Svet visi kakor streha, z vozom bo težko do njih.«

»Za prvega ti ne bo nič voziti tja; vozil boš le z njiv, pot je zložna in zmerom navzdol.«

»Suša se jim bo rada poznala.«

»Prisojne so, vse bo zorelo lepo in hitro,« se je opat smehljal.

»In ilovnate so, težko jih bo ugnojiti.«

»Ne bo treba,« se je spet smehljal, spregledal ga je; »gnoja ne boš vlačil, kjer je hosta gnojila že toliko vekov. Za komolec globoko in še bolj je mastne črnice; če jo boš razpraskal vsaj z nohti, ti bo rodila in plodila kakor Adamu v raj.«

Prišla sta v Stično.

Na samostanskem dvorišču se je trlo vse črno tlačanov. Pritovorili so platna, volne in kožuhovine, medu, voska in vina. Samostanski bratje so sprejemali blago, pater Fortunat ga je plačeval z žitom in s sočivjem in meril zvrhoma — po vaseh je bila velika stiska za živež, povsod je krulila lakota.

»Patra Lavrencija ni doma —?« se je Trlep ustrašil, ko je pater Evstahij povedal opatu, da je odšel v Žužemperk.

»Brez skrbi, kar domov pojdi!« mu je opat svetoval, »za patrom Lavrencijem precej pošljem slà, naj iz Žužemperka po bližnjicah krene naravnost h Katarini.«

Na dvorišče so se pripodili učenci samostanske šole. Ušesa so jim bila še polna učenosti, ki jim jo je iz računstva vtepal pater učitelj.

A zdaj je lepa učenost pozabljena, dečki se igrajo viteze in Turke, snežne kepe zmagujejo med vriskom in smehom, pojemajo — vitezi naženó upehane Turke v kot dvorišča.

»Davi je do nas prišel neki potnik,« se je pater Evstahij domislil. »Pravil je o turški nevarnosti, ki se je že močno bojijo v dolnjih deželah.«

»Turki?« se je Trlep spet ustrašil ob misli, da bo treba bežati. »Pa kam, kako s tako bolno ženo?«

»Kje je tisti mož?« je opat hotel vedeti.

»V gostinjski sobi.«

Vsi trije so šli tja. Pater Fortunat jih je prestregel.

»Nikar pod streho ne jemljimo klateža!« je svaril. »Brat kuhar ga je nasitil, možakar se je spočil, dalje naj gre. Kdo ve, ali ni ogleduh, ki se je potulil, češ, da je bolan?«

Pater opat se je molče nasmehnil.

Popotni se je grel ob peči. Z rokami se je oprl ob klop in počasi, težko vstal.

»Kaj torej veš o Turkih?« ga je opat vprašal.

»Po Hrvaciji sem hodil in slišal, da se v Bosni zbira Turka kakor listja in trave.«

»Kdo ti je pravil?« ga je opat gledal nejeverno.

»Gradovi se popravljajo, ljud pospravlja, kar se skriti dá — vsi vedó, da bo Turek zdaj zdaj udaril čez mejo.«

»Kdaj si odšel od ondod?«

»Mesec se je že enkrat pomladil med tem.«

»In kam si se namenil?«

»Vsaj do Ljubljane ali pa še dlje, da me Turki ne dobodo.«

»Človek je povsod v božjih rokah,« je pobožni samostanec dejal kakor sam vase.

»In je še bolj v božjih rokah, če si pomaga tudi sam,« je klatež vedel svojo. »Saj daleč menda ne bom več prišel. Bolan sem, ves truden in slab, preveč strada in glada sem prebil po obubožanih krajih, ki sami nimajo več kaj dati v usta.«

Opat Urh ni dosti verjel plahemu klatežu, nobene posebne nevarnosti se ni bal.

»Ostani tu, da si opomoreš,« je naposled pokimal popotnemu.

»O, vedel sem, da me ne boste podili od praga!« se je hvaležno nasmehnil.

»Patra zdravnika ni doma; ko se vrne, ti bo pomagal, da tudi okrevaš.«

»Kajne, spotoma nisi molčal, tlačanom si pravil povsod, kaj jim preti?« je Trlepa skrbelo.

»Povsod sem oznanjal, kar vem. Pa mi niso radi verjeli, češ, Turek pride rajši na jésen, ko so pridelki pod streho; v grad me skoraj nikjer pustili niso. Samo cesarski glavar v Metliki me je poslušal rad, čeprav je menda že vedel več kakor jaz.«

Opat se ni bal. Kako bi Bog dopustil, da bi mu nejeverniki skrunili svetišče?

A Trlep je klatežu verjel in se hudo bal. Vso pot proti domu so ga pestile skrbi, kaj bo. O, gorje si ga bo vsem, ki se ne bodo utegnili razbežati! Turki jih bodo poklali ali pa v sužnost odgnali. Gorje si ga bo tudi vasesem in cerkvam! Vse bodo zgorele in le pogorišče bo razkopaval, kdor bo ostal živ in doma. In Katarina, Katarina! Kam bi jo umeknil, ko je bolna, da bi ti v rokah umrla, če bi jo prenašal?

»Bog nebeški,« je obupoval, »vse tvoje zapovedi, glej, sem izpolnjeval, zdaj izpolni svojo obljubo tudi ti —: usmili se nas! Res nisem storil več, nego si ukazal, zato pa te tudi ne prosim več, nego si obljubil...«

Kar ga je spet srečal spomin davnega greha.

»Zanj udari mene, prizanašaj nedolžni!« se je pravdal z Bogom.

Kadar je hodil iz Stične ali odkod drugod, se je v Šentvidu rad ustavljal in z obaltnimi šalami dražil občutljive Šentvidce, ki so gosposko gledali po sebi in se samo čez ramo menili s človekom, če ni bil njih vrste. Za danes mu ni bilo do šale, le povedal jim je, kaj je zvedel v Stični, in se spet v hudih skrbih brez pomude mrtvičil proti domu.

Ko je nad malogabrovsko dolino prijahal vštric Kuščarjeka, se je spomnil Mirenške jame, ki se sredi njegove hoste globoko in skrito udara med pokončnimi pečinami.

»Hm, vsaj daleč ni,« je spet mislil na Katarino; »prav tja bi se morali skriti ljudje in živina. Na Primskovo bi nemara že bilo predaleč.«

Dvignil je oči, Trlepovina ga je gledala čez položne rebri; z ostrogo je pošegetal konja in prhnil domov.

»Ko bi le menih prišel kaj kmalu!« je na dvorišču vzdihnil in skočil s konja.

VII.

Na gradu v Žužemperku so imeli goste z bližnjih gradov. Gospodar Pankracij Turjaški, grof z razsežno slavo velike bogatije in prevzetije, se je pred kratkim vrnil z velikaškega zbora v Gradcu in je zdaj sosedom važno pravil novice od ondod.

»In še táko vam povem,« je vpil iz vina, ki ga je z gosti pil že dva dni, »varnost med nami me je začela skrbeti. Da cesar le gre in tako napravi z našim Vipavcem Andrejem Baumkircherjem!«

»Da,« je Rudolf Višenjski revskal, »cesar se pri njem zadolži in ko bi moral poravnati dolg, ga hinavsko zvabi v Gradec in pogubi!«

»Baumkircher je cesarja že trikrat otel iz smrtne nevarnosti, zdaj je dobil zahvalo za to!« je Ivan Šumbreški, daljni sorodnik grofa Pankracija, jezno govoril.

»Anti tak je rod Habsburgov!« je kimal Friderik Rauber s Kravjeka. »V letopisih stoji in ustna izročila vedó, da je lakomen in nehvaležen.«

»Meni se je cesar zameril že tačas, ko je podse grabil dediščino zadnjega Celjana in iz dežele rinil njegovo vdovo Katarino,« je gospod Marko s Kozjeka godrnjal in gledal po vseh.

»Skop je, noben žid ne tako, na denar je kakor mačka na salo, ves mrtev je nanj, gospodariti z njim pa le ne zna.«

»Saj res: Kam gredó davki za vojsko zoper Turke? Plačevati jih moramo vsi, posvetni in cerkveni, še zizni otrok in berač na cesti.«

»In zdaj, ko že ves svet ve, da se Turek zbira v Bosni, cesar spet nima denarja za vojsko in prti še večji turški davek!«

»Predaleč si od piskra, da bi vedel, kaj se kuha v njem,« se je grof Pankracij čehljal po pleši. »Le to je gotovo, da se boš Turka moral otepati sam, če zve za tisto skrinjo zlatnikov, ki jih skrivaš v kleti.«

»Bog nas varuj!«

»Da, naše dolenje dežele naj zvesto plačujejo turški davek in se bojujejo same, če se morejo in kakor se morejo!«

»Morda pa nam Turek to pot prizanese.«

»Dokler kopita turških konj ne bodo bila zemlje v gorenjih, nemških deželah, cesar vojske ne bo zbral,« je Rauber vpil. »To je že tako.«

Grof Pankracij se je spomnil ženina svoje hčere Adele. Te dni mu je priti snubit. Bahavo se je napihnil in rekel:

»Cesarski glavavar Viljem, ženin moje hčere Adele, mi je poslal glas, da me bo obiskal za praznike. Le stojte, on bo že vedel, kako je s Turki.«

»Kako?« je Višenjski povedal. »Benečani jih ščujejo zoper nas, ves svet to ve!«

»Da, beneški tovorniki, ki tržijo med nami, so jim ogleduhi.«

»Vsakega Laha, ki se nam hodi sladkat, bi morali pognati!«

»E, kaj!« se je gospod s Kozjeka upiral. »Vsak Lah pač ni ogleduh. Ampak grofje na Krupi so vsega krivi in pa Frankopani: grizejo se in ko obnemorejo, pa kar Turka kličejo na pomagaj. Le tako se je nejevernik navadil potov v naše kraje.«

»Hoj, tvoja žena Ana je Frankopanka,« se je grof Pankracij posmehnil Šumbrežanu.

Ta je prebledel, vendar mirno odvrnil:

»Kaj ti je storila, da je ne pustiš na miru?«

»Saj ji nič nočem, kar tako sem rekel, ker govorimo o Frankopanih; ne zameri!«

Za čas so umolknili in se zagledali v odprto široko peč, ki je čvrčala z mokrim kurivom in bolj kadila sobo kakor grela.

Okoli vogalov silnega gradu je zavijala sapa, nebo je bilo zatlačeno z nizkimi oblaki; na žaganju, prisutem ob zunanjo stran okna, se je boječe priklanjal ptiček in tožil, da je lačen in da ga zebe.

»Ko le ne bi še snežilo!« se je Kozjek bal. »Zima je letos predolga. Strn se duši pod snegom, plesen jo nemara tudi že redči.«

»Če odjuga kaj kmalu ne bo polizala snega, se bo spomladno delo preveč odrinilo.«

»Kaj bomo počeli?« je Višenjski vzdihnil in desno nogo prejezdil čez levo koleno. »Že lani je letina bila pod nič, letošnja pa tudi ne kaže, da bo kaj boljša.«

»In kako bomo potlej davkov napehali cesarju, če tlačani spet ne bodo zmogli desetine in drugih dajatev?«

»Trdo jih primi, pa bodo zmogli!« se je grof Pankracij zgenil. »Tlačan zmore vse, samo pritisniti ga moraš!«

Gostje so molčali, ni se jim zdelo, da bi gostiteljeve modrosti razpletali dalje. Ali vino se ga je prijemale bolj in bolj, mož je postajal oblasten in glasan.

»Ne bodite cunje — rogati hudič vas pobral!« je vpil. »Če boste premehki, vas bo tlačan varal in vam kral ob davščini in desetini.«

»E, kaj!« je Kozjek obupno zamahnil z roko. »Kjer nič ni, še cesar pravico zgubi.«

»Udari, pa boš videl, da je!« je učil grof Pankracij, ki je vsej deželi bil znan po neusmiljenosti do tlačanov. »In kaznuj, če mu izkažeš utajo ali krajo, nikar naj se ti ne smili, ker je kral v sili! V sili — kaj se to pravi? Vsak tat krade v sili. Roko mu odsekaj, pa je!«

»Ni kraja, če ob slabi letini utajijo kaj pridelka,« se je Rauber upiral. »In le kadar jih sila žene, res izmaknejo srno ali zajca v lovišču.«

»Kaj to ni tatvina? Ne spreglej mu je, češ, otroke ima, nasititi jih mora; tudi divjačina ima mlade, pa ji ni prizanašal!«

»Kakor bi poslušal svojega valpta, se mi zdi,« je Šumbrežan kimal hudemu sorodniku.

»Pameten je tvoj valpet, Boga zahvali zanj! Moj je šleva. Misli, da je zadosti, če tlačana pretepe do krvavega in potlej vrže v ječo, kjer se živinče tlačansko leno liže! Nič ječe, kaznuj strašno, kaznen naj vidiijo vsi, za strah jim bo!«

»Kdo bo pa delal, ko bodo vsi pohabljeni?«

»Če jih imaš premalo, ker se ti kotijo prepočasi, kaznuj brez pohabe: palec mu stisni v lisico in privij, da kri brizgne izpod nohta, pa ti bo tlačan voljan in pokoren za zmerom!«

Tale Pankracij je bil res silovit človek, a delal se je še hujšega, kadar je bil vina poln. Samogoltno je mislil le, kako bi bolj bogatel in nasladno živel ob delu drugih. Jestiti in piti, izprazniti čevo in mehur, nečistovati, kopati se in spati — to mu je bilo sedem blagrov, v njih ga nihče ni smel motiti.

»Da, še predobro se godi tlačanu, zato rad tresoriti in se rebri, kjer le more!« mu je Šumbrežan pritegoval.

»Meniška gosposčina mu daje potuho, saj vemo!« se je Rauber domislil.

»Menihi so nam res za samo napoto,« je tudi Višenjski godrnjal.

»Živi pošteno in s tlačanom ravnaj človeško, pa ti jih ne bo čutiti!« je Kozjek usekal.

»Menihom ni kaj reči, res ne,« je vedel tudi gospod z daljnega Mehovega. »Sredi noči se shajajo k molitvi in še pred dnem beró mašo; a čez dan delajo, molijo in skrbijo, da se ne godi krivica in ne dela greh.«

»V samostanu je dosti svetinj, nič ne rečem,« se je Višenjski otresal; »svetosti ni toliko, sicer ne bi podpihovali tlačanov.«

»Da, komur se zdi, pa jo pocedi pod opatovo krivo palico in ti z biriči še ponj ne smeš,« je Rauber kimal. »Tako potlej ni čudno, da so meniške vasi velike in polne ljudi, naše pa zanikarne in napol prazne.«

»Prevelika strogost ni dobra,« je Kozjek modroval; »spridi ti najlepše žrebè in prežene tudi najbolj krotkega tlačana.«

Grofu Pankraciju ugovarjanje ni bilo všeč, drugam je hotel speljati besedo.

»Kaj pa vendar gospod Ambrož?« je podsmešno vprašal sorodnika Šumbrežana.

»Že dolgo nisem nič slišal o njem,« je ta odgovoril počasi. »Pomlad je, morda se kje ženi, ker ga ti nisi maral za zeta,« je brž uščenil; sitno mu je bilo, da ga mogočni Pankracij vpričo vseh šegeče z nerodnim bratom.

»Da, manjka mu plemiške zavesti,« je Pankracij tiščal dalje in nalašč preslišal napomenek, da se je Ambrož ono leto nekoč zagledal v njegovo hčer Adelo. »V mladosti se je preveč družil s svobodnjaki, tlačani in menihi, tako zdaj zaničuje svoj rod in svoj stan.«

»Le pusti, s teboj se je družil najbolj, ko še nisi bil — kako bi rekel? — tako visok!«

»Pa sva se večkrat sporekla, ker je že tačas rad zagovarjal tlačane.«

»Vidiš, prav zato se je potlej na Turjaku močno sprijaznil z Viljemom, ki je tudi rad postajal med

tlačani. Stoj, zdaj se spominjam, ondan je Ambrož nekaj govoril, da pojde za kakov čas v Metliko,« se je brž zlagal.

»Kaj bi on z Viljemom, s cesarskim glavarjem?«

»Prijatelja sta, Ambrož mu je obljubil, da mu bo na svatbi pel pesmi, kakršnih tvoj grad še slišal ni.«

»Vem, da ne in jih tudi nikoli ne bo, njegovih že ne!« se je Pankraciju potegnil obraz. Vstal je in šel ven, hčere Adele se je spomnil.

VIII.

Grofična Adela si je včeraj izmislila, da bi za praznike odpotovala v Mekinje pri Kamniku; obiskala bi rada starejšo sestro Matildo, ki se je že lansko leto ponunila v mekinjskem samostanu.

»Kam boš ob tem vremenu in v tako daljo?« se je oče upiral. »Viljem pride iz Metlike, ti pa zdoma, kakor da bi bežala.«

»Ne maram ga!« se je kujala. »Zmerom bi me bilo groza, če bi morala živeti tam doli, v tistih nevarnih krajih.«

»Pri njem boš bolj varna, kakor si tu, le molči!« jo je tolažil.

»Rajši pojdem še jaz, kjer je že Matilda.«

Pa res. Prav nič ji ni do ženina, saj ni več mlad, in pozna ga komaj le na oči, srce ji ga nikoli ne kliče. A zdaj bi mu morala kazati prijazno lice.

»Če bo Viljem utegnil, bo po praznikih svatba!« je oče, vinski in neprespan, nejevoljno pribijal besedo za besedo. »Zaročena sta že iz mlada. Njegovemu rajnkemu očetu in meni je tačas bilo iti na vojno; preden sva odšla, sva vaju zvezala.«

Adela je vedela, da je taka zaroka skoraj poroka in da je nihče ne sme razdirati brez velikega vzroka.

»Pa kako bi ga jemala, če srce nič ne ve zanj?« se je v mislih bala. »Kaj se mara Matildi!« je blagrovala sestro, ki pokojno živi med pobožnimi redovnicami. »Ali ne bi bilo najpravše, če bi se res tudi jaz umeknila svetu in skrila v častiti samostan?« se je iskala. »Nak, Viljema že ne, prepust je in preresen, sami Turki mu blodijo po glavi, še nasmehniti se ne zna in besede

so mu redke in kratke kakor človeška sreča,« ga je zametovala.

In davi je zbolela nalašč. Delala se je, da jo lomi krč. V strahu so brž poslali po meniha.

Pater Lavrencij se je pridrevil, grofinja ga je spremila k Adeli, krščenice so se umeknile na hodnik.

»Saj ji ni nič,« so šepetale, »razvajena je, kar tako se valja po postelji.«

»Brez dela je, predobro se ji godi.«

»In za prazen nič neslanari menihu, da morda ne more do zaresnih božnikov.«

»Nič ji ni, nič! Še davi se je kopala z vodo, ki so se v njej prekuhale deteljne pleve.«

»Pa zobe si je očistila s platneno krpo, kakor bi jih ji bilo komu kazati.«

»In potlej se je naličkala in načičkala, kakor bi čakala ženina, ne pa meniha.«

»Da, kar lepa je. S čim neki si maže lica?«

»O, jaz vem! Rdečilo je iz pražilke in stolčene soldatkove gomoljike.«

Klepetulje so se razbežale, grof Pankracij je prihajal od gostov in šel k hčeri.

»Kaj ji je?« je kar vpričo nje vprašal patra.

»Nič. Zdrava.«

»Če pravi, da je bolna, je bolna!« Ni maral, da bi kdo, čeprav je menih, na laž postavljaj njegovo hčer, ki je grofična.

»Ne, ni bolna, le brez skrbi.« je pater tolažil in ni vedel, da s tem jezi mogotca. »Samo umišlja si, da je bolna. Delo, razvedrilo bi ji pregnalo misli na bolezen. Svetoval bi tudi lov ali potovanje.«

»Kaj pa možitev?« je grof rdel, ker je pater nevedoma potuho dajal hčeri.

»Ne bi ji škodila.«

Zdaj je rdela Adela, menihove besede so postajale nevarne njeni svobodi.

Grof je s patrom šel ven, mati grofinja se je oddehnila: »Hvala Bogu, da si le zdrava!«

»Če ne bom smela potovati v Mekinje, bom bolna, nikomur se ne bom pokazala, tudi Viljemu ne!«

»No, le stoj, saj boš šla, preprosim očeta,« se je mati vdajala.

Pater Lavrencij se ni več zadrževal v gradu. S slom, ki mu ga je opat res poslal, se je neutegoma odpravil v Mali Gaber. Pot čez Cvibelj, Morišče in Reber je bila slaba in zamudna. Tlačani so ga ustavljali skoraj povsod in prosili, da bi tu pogledal bolnika, tam spovedal starčka, ki ne more več do cerkve, in da bi tu in tam svetoval.

Od tlačanov so mu misli uhajale v žužemperški grad.

»Tu toliko siroččine,« se je oziral po ubožnih seliščih in vaseh, »tam pa do strahote bogatije in prevzetije. Tlačan trpi in dosti molitve stori, grad pa se pase in hinavči še pred Bogom. Kar bogatin daruje Bogu, zaradi sveta daruje, ali pa ker drugam zvesti ne more. Sin je grbast ali slabičen: v samostan mora; hčerka je šepasta, grda ali sicer pohabljena: za nuno je dobra! Potlej pa se svet čudi, da redovniki in redovnice niso sami svetniki in same svetnice... Ampak tisto razvajeno grofično v Žužemperku, zdrava je kakor hren in na oči čedna, njo naj bi dali v samostan!«

Prišel je na gospoščino gradu Šumbrega. In dlje ko je šel, hujših tožb je slišal zoper grad.

»Grad ni sit nikoli,« so nekateri posebno tožili. »Vse da gre za davek, pravi; cesar da hoče tako.«

»In valpet, ta pes, res dan za dnem rohni po vasi in pobira zdaj živino in kuretino, zdaj med, platno in kožuhovino, vse, in mu še ni dosti.«

»Časi so taki, stiska je huda povsod,« jih je menih učil in miril; »davki so res veliki, vendar potrebni, da se vojska zbere in pripravi zoper Turka.«

»Kaj menite, da Turek res spet prilomasti?«

»Bog ga nas varuj!«

»O, neki klatež je včeraj po vaseh pravil, da bo turška nadloga zdaj zdaj tu.«

»Vse je mogoče,« je pater kimal. »Pazite, ob nevarnosti se razbežite in poskrijte!«

Premolknili so v veliki skrbi. Čez čas je tlačan vzdihnil:

»Saj bi potrpeli marsikaj, če bi valpet pustil na miru vsaj ženske.«

»Samo na samem naj ga dobom kje, pa jih bo pustil za vselej!« je z zobmi škripal oče, ki mu je šumbreški valpet spridil hčer.

»Ne ubijaj! je zapoved.«

»Ne prešuštvuj! pravi precej druga.«

»Da, pravi,« je pater kimal. »Bog ga bo udaril že na tem svetu in kaznoval ob sodbi.«

Tako je pater Lavrencij komaj sredi poldne prišel do Šumbrega in se spotoma zglasil na gradu.

IX.

Gospodu Ambrožu, gosposkemu potepinu s šumbreškega gradu, tisto dopoldne pri Trlepu ni bilo miru. Zajtrkoval je čebulo s kruhom, za primako bi mu bil potreben vsaj vrč vina, pa ga ni bilo. Trlep je že rano odšel v Stično. Tako še za pogovor ni imel nikogar. Čas mu je tekel prepočasi, prigoda, ki jo bo imel z Lizo, ga je šegetala.

»Kopič,« je od žeje ves hripav poklical velikana. »Osedlaj konja, po svetu pojdeva!«

Ko je zajezdil, se je ozrl po Kopiču. »Glej ga,« je vprašal, »kje pa imaš konja ti?«

»Ne upam se nanj, preveč me je, križ bi mu razklenil, pravi gospodar. Pa nič se ne bojte, tudi tako vas bom dohajal.«

»In tudi čekana nimaš? Kako pa boš, če bo treba udariti?«

»Ali bo tole zadosti?« je velikan pred kolarnico pobral kratko soro in jo pokazal.

»Galijot!« je gospod Ambrož tiho dejal, se prekrižal in zdirjal po cesti proti Velikemu Gabru; žeja ga je podila, čebula se mu je pehala, primake je potrebovala.

Kjer je v Velikem Gabru danes lepa Jerajeva domačija, je tačas gospodaril praznik — pol svobodnjak, pol tlačan — Jakob Mirenčan. Tu je gospod Ambrož razjahal, a h konju je že stopil Kopič.

»Kaj si me res dohajal?« se je plemič čudil.

Kopič se je molče smehljaj; še upehal se ni, konj pa se je upenil.

Iz hiše je stopil gospodar in se nasmehnil:

»O, kaj ste vi, gospod Ambrož? Le noter, le noter!« ga je vabil.

Družinčad je tudi tu bila pri delu v topli sobi.

Gospod Ambrož si je z velikim vrčem primskovškega vina željno omrsil hripavost, jezik se mu je razvozlal, vse ga je zvesto poslušalo, takih je vedel.

»Da, ni vam sile pod tako streho,« se je naposled še domislil, »veste pa vendar ne, da je tale domačija že prav stara.«

»Nemara, da je,« je gospodar kimal; plemičeva pohvala mu je bila močno všeč. »Hiša je zidana in trdna, kakor bi kdaj bila gradič, ka-li.«

»Saj je tudi bila, gradič je bila. Pred dobrimi sto leti — prav tisto jesen je vino tako obrodilo, da ga je za en goldinar bilo poln voz — jo je imel Martin Mirenški, bogat svobodnjak, kar skoraj plemič.«

»Plemič?« je družinčad začudeno zinila.

»Kako pa je obogatel?« je gospodar vedečno vprašal. »S kmetijo ni lahko bogateti.«

»Kakor dandanes so po teh krajih tudi že tačas umno redili dosti živine. Mirenški jo je skupoval in z dobičkom prodajal v Ljubljano in Trst. Tudi kmetoval je umno. Pri stiških menihih se je tega naučil.«

Zgovorni plemič je lepo počasi pil, pa vendar ves čas vedel, kam mu je še iti. Glava mu je bila polna veselih misli, vino ni dobilo prostora v njej, vse je zlezlo v noge.

Popoldne se je že nagnilo močno, ko je vstal, da bi se odpravil. »Malo preveč sem se nacejal,« si je kimal, ko je čutil mahedravnost nog. »Bog vas obvaruj!« se je poslovil in dal poriniti na konja; v sedlu se je kmalu zbistril. »Trlep mora biti že doma; da bi le že skoraj šel tudi po vino,« ga je skrbelo.

Jahal je počasi in se menil s Kopicem. Šumbreg je bil še daleč.

X.

Trlep se je vrnil iz Stične, kmalu ko je žeja na pot pognala gospoda Ambroža. Katarina je po malem dre-mala; slaba je bila.

»Samo, da bi pater že prišel!« je vzdihoval in jo milo gledal. »Pater jo bo otel, prav gotovo jo bo otel,« je trdno upal. Težko ga je čakal, Judje niso težje čakali Mesije. A po preudarku je vedel, da bi utegnil priti šele popoldne.

Kar ti je prikrevljala primskovška vešča: »Kako je Katarini, bom pogledala.«

»Ni treba,« jo je prestregel, »pater zdravnik bo prišel.«

»Moškemu jo boš dal gledati?« ga je ščuvala.

»Sama želi.«

»Bolnik ne ve zmerom, kaj hoče. Ali ti bi moral pomniti, za kaj smo vešče.«

»Tri ste jo mečkale, morda tudi zamečkale.«

»Klical si nas prekesno, zdaj ji pa naprtiš, da jo bo onegavil še moški.«

»Kaj ti ne zdraviš tudi moških?«

»Saj sem že stara in sem vešča.«

»Tudi menih je star, je zdravnik in je duhovnik.«

Vešča se je namrdnila in nejevoljno odšla. Bala se je za ime in zaslužek. Umna glava ji je vso pot kovarila hude zdrahe, da bi jih nakanila menihom in Trlepu.

— Pater Lavrencij je tačas sedel v gradu na Šumbregu in pestil graščakinjo Ano, prevzetno in hudo žensko.

»Letina je lani bila slaba, tlačani ne zmorejo čezmernih dajatev,« ji je dopovedoval, kar je slišal spotoma.

»Cesar nas terja za turški davek, zbrati ga moramo.«

»Saj so ga tlačani že plačali, kolikor je bilo določeno.«

»Pa je še premalo. Ali naj grad doklada iz svojega?«

»Tudi grad bi moral kaj utrpeti.«

Gospa se je zasmejala na glas: »Kaj bo samostan sam plačal vse?«

»Kakor je pravično, je že ob letini pobral dajatve svobodnjakov in večjih tlačanov; drugo je res utrpel sam.«

»Grad tega ne bo storil noben.«

»Prav in krščansko bi bilo, plemenita gospa!«

»Vendar težko, prečastiti!« se je veselo nasmehnila.

Pater je spoznal, da govori zaman. Zardel je ob drugi misli in dejal:

»Prav težko pa nemara ne bi bilo, krotiti vsaj valpta, da se krivica ne bi godila in greh ne delal.«

»Kam merite, prečastiti?«

Povedal ji je, kako valpet strahuje tlačane in da je spridil tlačansko hčer.

»Da,« je pokimala, »valpet je gradu zvest, pa tudi mlad je in zdrav in rad veselo živi.«

»To ga vendar ne opravičuje!« se je ogreval. »Tlačan ga ne more klicati na odgovor, vi bi ga morali.«

»E, kaj! Deklina naj zahvali Boga, da ji tega ni storil pastir,« se je smejala. »Čemu tlačanka neumna zdaj jadikuje nad mlekom, ko se je že zagrizlo: kar je, pa je, popraviti se ji ne dá več, pazila naj bi bila!«

»A kaj bi dejali, plemenita gospa, če bi se bilo kaj takega primerilo vaši grofični?«

Ni se mogel premagati, moral ji je reči to. Spomnil se je namreč njene edine hčere, ki je močno bila v jezikih, dokler je zvita mati ni vsilila mlademu graščaku na Grumlovu pri Radohovi vasi.

»Prečastiti, grajska hči se ne sme primerjati tlačanski deklini!« ga je užaljeno zavrnila.

»Res je, ne more se!« je pomembno vrnil.

»Sicer pa se le pomirite,« je zadovoljno pokimala, ker ni razumela njegove opombe. »Valpet se ne bo več mušil po vaseh. Že po praznikih pride na grad v službo tlačanka Liza iz vasi tamle doli, ob njej se bo nemara ukrotil in umehčal.«

»Ali jo snubi?«

»Kaj bi z njo?« se je smejala. »Kar tako. Všeč mu je. Mislím, da bo tako prav na vse plati.«

Patra Lavrencija je pogrelo, odpravil se je. Ob vratih je nesramni ženski še rekel: »Bog vas bo sodil za to in za vse!«

Na dvorišču je opazil Trlepovo deklo Marijano. »Kaj pa ti tu?« se je začudil.

»Služim.«

»Služiš? Kdo ti je dovolil iti s samostanske gosposčine?«

»Zdaj sem že tu, pa je!«

Molče se je obrnil in šel. »Tako torej?« je skomljal sam vase. »Strašna graščakinja nam odvaja tudi že tlačane? Res, samo malopridne, pa vendar: sme ne, pa je! Škoda Marijane, tu se bo čisto zavrgla.«

Pred Bèčem je srečal gospoda Ambroža in Kopiča. »Kam pa, kam?« se je čudil.

»Na lov, na lov,« je gospod Ambrož mencial, ker se je bal, da ga vedečni menih ne bi preveč ovohljal. »Če bi zvedel, kam grem in po kaj,« ga je premikalo, »bi bili vsi križi dol!«

»Saj zdaj ni čas za lov,« je pater odmajeval. »Pustite žival na miru, svoj čas ima, pomlad je!«

»Za to, ki jo lovim jaz, je prav zdaj čas,« se je norčavi plemič smehljal.

Pater ga ni razumel, lotil se je Kopiča: »Medved, mrcina, je iz brloga, le dobro ga zagrabi!«

Kopič je ves drhtel, meniha se je bal kakor živega ognja, nobene ni vedel odgovoriti.

Pa patru ni bilo do govoričenja, v Mali Gaber se mu je mudilo.

XI.

Sredi popoldneva je pater Lavrencij res prišel na Trlepovino. Trlep mu je nečakljivo skočil naproti in ga odvedel h Katarini.

»Pomagajte,« je obupani mož prosil, »pomagajte!«

Ko je pater videl slabično, izmučeno in uvelo telesce trpeče Katarine, se mu je skoraj inako storilo. Potlej ga je popala sveta jeza na trmoglavega Trlepa in mazaške vešče; vendar se je premagal, vpricho bolnice ni rekel nobene žale.

»Ni bilo prav, da si porodnico preveč silil z vinom,« je splošno grajal. »Vino ni zdravilo. In sobica je tesna, temna. Okence je premajhno, odpira se menda nikoli ne, saj je na zunanji plati prisuto z žaganjem! Zračni in pometaj, ti pravim, peri in čisti, pa ne boš bolan zlepa!«

»A kako je z menoj?« je Katarino skrbelo.

»Vsi smo v božjih rokah,« se je pater izmikal. »Dal ti bom zdravil. Zaupaj in moli. Materi božji se priporoči!«

Zunaj je Trlepa trdo prijel: »Zakaj me nisi klical prej?«

»Ali je hudo?« je ta drhté vprašal; po pravici se ni upal odgovoriti.

»Bojim se, da ji ni več pomoči. Poskusil bom vendarle.«

»Molili bomo.«

»Da, samo čudež, mislim, bi jo otel.«

»Prav, pa čudež.«

»Čudeži se ne godijo več, vsaj ne po naši potrebi.«

»V cerkvi nam pripovedujete, da se godijo še, samo zmerom kje prav daleč,« je trmoglavil. »Naj se godijo tudi pri nas!«

Menih se je nasmehnil in rekel: »Dokler je človek zdrav, ima vse polno željá; ko zboli, pogreša samo zdravja in — čudeža.«

Trlep je molčal in vzdihoval.

»No, ne drži se tako!« ga je pater tolažil. »Človek sem in ne morem vedeti, ali ni božja volja, da bo Katarina še prav zdrava.«

Nesrečni mož ga je gledal na vse oči in globoko požiral tolažilne besede.

»In če bo spet za kaj in bo čutila, da ni več sama, jo precej pošlji na očetni dom. Tam naj ostane, dokler si ne opomore.«

»Hm, kaj pa jaz?« se je rebril. »Ali naj bom brez žene?«

»Ne bo te konec, živina!« se je pater delal hudega in srepo gledal zdravega hrusta. »Moli in ne misli zmerom le nase!«

Preden je šel, se je spomnil: »Spotoma sem se zglasil na Šumbregu. Kaj pa počne tam Marijana? Videl sem jo.«

Trlep mu je povedal, da jo je spodil in zakaj.

»Prav si storil,« ga je pater pohvalil. »Precej sem si mislil, da je malopridnica. Škoda je je vendarle. Pa kako je zašla prav tja?«

»S tovorniki, ki so se tisti dan mudili tu, je najbrž šla,« mu je pravil na široko in preudarjal, ali bi mu omenil tudi Lizo. »Če bo Ambrož kaj opravil, bo samostan zvedel tako ali tako,« se je premislil in je ni vzel v misel.

XII.

Gospod Ambrož in Kopic sta prišla že blizu Zagorice, kar ti je Kopic postal ob groblji kamenja.

»Tu me je lani skoraj pičila kača,« je Kopic momljal. »Najrajši bi razmetal to kamenje.«

»Zdaj te ne bo, nič se ne boj,« se mu je Ambrož smehljal s konja. »Kako, da se še nisi oženil?« je čez

čas vprašal otročjega velikana, da bi govorila o čem drugem.

»Saj bi se bil že rad, pa se me je vsaka zbala, češ, da me je preveč.«

»Ajdovska deklica bi bila zate.«

»Kakova pa je?«

»Močna, velika, da je strah in groza.«

»Ne bi se je ustrašil.«

»Če se ne bi mogel kamenčkati z mlinskimi kamni, kakor se ona, bi te brdavsnila, da bi odskočil bogve kam.«

»Pa vendar se je ne bi bal!« je čedalje bolj junačil.

»In velika ti je, da je joj. Veš, z eno nogo ti stoji na Šumbregu, z drugo pa na Primskovem, kadar v Témenici pere.«

Kopič je molčal, le debelo ga je gledal.

»Kajne, s tako ne bi bilo nič?« se je gospod Ambrož držal na smeh. »No, nič ne maraj, saj je ni več. Živela je tačas, ko so po naših krajih zidali gradove.«

»Aha!« se je velikan oddehnil.

»Veš, imela je tudi več bratov. Dva izmed njih sta si obenem zidala grad na Šumbregu in grad na Kozjeku, kladivo pa sta imela eno samo in si ga podajala s hriba na hrib.«

»Tačas bi bil rad živel,« je Kopič vzdihoval; »nemara bi bil tudi jaz zrasel kaj bolj na visoko in na široko, da bi se bil lahko kamenčkal z mlinskimi kamni!«

»Potrpi, Bog ti še zmerom lahko ubere ženo, ki bo zate.«

»O, ko bi jo le skoraj!« je še bolj vzdihnil.

»Že vem!« se je gospod Ambrož udaril po čelu.

»Zdaj se spominjam, na Primskovem sem videl žensko, ki bi ti prav bila po meri in po teži!«

»Ko bi le res bilo,« se je velikan bal, da mu gospod spet pripoveduje pravljico.

»Govoril sem z njo; lahko ti rečem, da je ni kaj manj kakor tebe, močna pa je tako, da se nihče ne upa z njo v zakonski jarem.«

»Ali je še mlada?«

»Za nekaj zim je mlajši od tebe, težko jo boš krotil.«

Kopič je bil ves pokonci; najrajši bi se bil obrnil in zadrevil na Primskovo.

»Uskočila je svibenski gosposčini, zdaj je stiška tlačanka,« je gospod Ambrož poredno mežikal; »moral bi pač prositi Trlepa in stiškega opata, da ti dovoli to ženitev.«

Kopič se je ustrašil. Nak, rajši sam, kakor menihu pred oči...

»Zakaj pa je uskočila?« je vprašal, da se ne bi videlo, kako se je ustrašil.

»Ubila je grajskega biriča, ker jo je móral na tlako.«

»O-o-o!« se je Kopič čudil, velikanka mu je bila vseč. »Ne boji se, udariti zna — res, ta bi bila zame!«

»Vendar ni brdavsasta in zagovedna,« mu je gospod Ambrož božal srce, »krotka je, prijazna in — da boš vedel — tudi lepa, prav vsečna.« Nalašč se je nekoliko lagal.

Ljubezen, nemilo daljna in neutolažena, je razganjala silnega velikana. Siromak je molčé poniglavil, pod pazduho tiščal soro, kakor bi bila le preperel natič, in vzdihoval.

Gospod Ambrož bi mu bil še dalje božal srce, pa sta že prišla blizu Sel, pripraviti se je bilo treba.

Ni se še dobro zmračilo, ko je pod Seli zavil v goščo in mignil Kopiču, naj se skrije tudi on.

»Koga se bojite?« je velikan poprijel soro in se ozrl. »Kar pokažite mi ga!«

»Saj se ne bojim, le oddehnil bi se rad, preden pojdeva na grad.«

»Na grad?« se je oni skoraj ustrašil; grad je grad, vsakdo se ga boji, nihče ga ne zmore.

Gospod Ambrož še ni hotel povedati kar naravnost, zakaj sta prišla tako daljo, velikan bi se mu v svoji preproščini utegnil še upreti.

»Ali imaš še na umu, kaj ti je gospodar ukazal včeraj?« ga je previdno vprašal.

»Da mi je slušati vas.«

Baš mu je hotel zabičiti, naj brez potrebe ne ubija, če bi s kom prišlo do poboja, pa je pod vasjo na pomagaj jeknil ženski glas.

»Pomagajva!« je brž zasukal konja. »Hitro, hitro!«

Dobra dva lučaja od ondod je tudi tlačan Primož tekel na pomagaj in vpil:

»Jejhata, kaj ji hočete? Ali je ne poznate? Jejhata, saj je Liza!«

Liza se je po mačje otepala dveh grajskih hlapcev in po babje vreščala.

»Brž zvežita, na konja jo vrzita!« ju je valpet priganjal. »In na grad!«

Nekje se je zakesnil in zdaj spotoma nameril na Lizo. Samo pogledal jo je, pa ga je prijel tak cepetec, da je hlapcema ukazal, naj mu jo spravita na grad; saj gospoda ni doma, gospa pa se ne meni za take stvari.

»Jejhata, ljudje, pomagajte!« je Primož kričal, kar je mogel.

Pa sta pridirjala gospod Ambrož in Kopic.

»Preženi jih!« je gospod Ambrož ukazal. »Dekle pa brž predme posadi na konja!«

Kopic je zarjul in z dvignjeno soro planil naprej.

Grajska človeka sta se ustrašila divjega velikana, izpustila Lizo in se umeknila. Valpet je potegnil meč, a ko je spoznal gospoda Ambroža, je tudi on pobegnil Kopicu, ki se je baš zadrevil še proti njemu.

»Jejhata, jejhata!« je Primož na videz jadikoval in gledal za grajskimi.

Tudi Liza je še vreščala in debelo gledala gospoda Ambroža; pričakovala je Trlepa samega. Primož ji ni povedal nič razločnega.

Gospod Ambrož je mignil, Kopic jo je popál in kakor otročička na rahlo posadil predenj; vse tri je brž vzel mrak in jih dal poti, ki je šla v Mali Gaber. —

»Haha!« se gospod Ambrož tiho smeje in gleda Lizo, ki še vsa trepeče in se strahóma ozira.

Kopic hodi spred, da se konj ne plaši. »Kaj je pičilo gospoda, da otima tlačanke in jih vodi na Trlepovino?« ga skrbi. »Trlep bo hud, še meni bo zameril, ker sem pomagal.« Neprijazno se ozira in momlja sam vase.

Gospod Ambrož z levico previdno vodi konja, z desnico pa čez pas drži Lizo in jo tišči k sebi, nerodne misli ga šegečejo. Saj mu ni, da bi dejal, nič do žensk; ljubši sta mu korec vina in brtavs kruha z meseno klobaso, zdajle mu je vendar žal, da je že

tako pameten... Mirenčanovo vino se kuha v njem in dobiva prostora tudi v glavi... Le noč je oblačna, nihče ga ne vidi, odkod jezdi, nihče ne ve, da nosi plen izpred smrčka šumbreškega psa... O, prigoda bi bila imenitnejša in čudovitejša, če bi ga gledale vsaj zvezde...

Ko so minili Zagorico, so se oblaki trgali in razmikali, zvezde so si mežikale, mesec jim je svetil. Čisto tenka plast megle, kakor bi jo sprèl pajek, je rahlo visela nad dolino, v Bečù so lajali psi, čez polje je tekel zajec.

Gospod Ambrož se je udobrovoljil. »Kako je, lepa Lizika?« je v vinskosti tiho vprašal in se sklonil k obrazčku, ki mu je slonel ob prsih.

»Ne vem,« je preprosto rekla in ga odrinila z obema rokama. »Pijan je,« se je zbala in z očmi poiskala Kopiča, ki je srdito koračil pred konjem.

Gospod Ambrož je umolknil, neprijeten spomin ga je našel.

Da, ono leto — z očetnega gradu tačas še ni uhajal med tlačane — se je mušil okoli žužemperške Adele in jo nekoč, ko se je napil za pogum, objel kar po sili. Prevzetna grofična mu je skoraj oči izpraskala, tako se je ujezila. In vendar je potlej prosil brata, da jo je zanj snubil pri očetu Pankraciju.

»Iz glave si jo izbij!« mu je brat nejevoljno povedal, ko se je vrnil ves srdit. »Nikoli je ne doboš, te že ne!« Razodeti mu vendar dolgo ni hotel, kako zaničljivo ga je zavrnil ponosni bogatin in kako se je posmehovala Adela.

Žalitev ga je skelela, vendar je rekel: »Kaj nima dosti gradov? Samo Sotesko naj bi ji dal za doto, pa bi bilo!«

»Pojdi, sam mu dopovej to!« je brat godrnjal.

Ni šel, iz glave si je pognal prevzetnico, odpustil ji pa vendar še ni in ji nikoli ne bo.

»O, če bi jo tačas bil kar ugrabil!« je zdaj preudarjal in zdaleč gledal Trlepovino, ki jo je mesečina oblivala. »Tako se me nemara ne bi bila branila in nihče naju ne bi bil silil na dvoje.«

Nocojšnja prigoda mu ni bila več tako všeč, kesal se je, da ni tačas doživel svoje.

»Kako neki se bo motalo vse tole?« se je vendar smehljal sam vase. »Brat, to vem, bo zaradi Lize sitnosti delal samostanu, opat bo degàl Trlepa — še mene bi kdo utegnil kaj usekovati. Kar Kopiča moram prikleniti nase, da me bo varoval.«

Na Trlepovini jim nihče ni prišel naproti; tiho je bilo, kakor bi v hiši imeli mrliča.

XIII.

Veliko sredo je v Šentvidu bil sejèm, tako imeniten, da so sejmarji vanj vrelj tudi iz prav daljnih krajev.

Na ta sejèm je Trlep vsako leto postavil živinčad, ki se čez zimo ni izkazala, da bi bila za rejo. A letos se mu ni dalo zdoma, Katarina je bila hudo hudo slaba. Tako je velel staremu hlapcu, naj s pastirjem žene sam in proda tri jarme junih volet.

»Jejhata, kaj si sam?« ga je na sejmišču opazil Primož s Sel. »Kje pa je gospodar?«

»Dom varuje,« je hlapec pokimal.

»Le naj, in dobro naj varuje,« je Krajinčan skrivnostno pravil. »Grad že ve, kje je Liza, valpet strašno rohni in me pesti, da je joj! Še na Trlepovino bo prilomastil.«

Hlapec je malo pomislil, pogledal v tla in mignil pastirju, ki mu je pomagal goniti.

»Hitro hitro skoči domov in tiho povej gospodarju, kar si slišal zdajle!«

Pastir se je nerad obrnil, čez glavo mu je bilo, preveč sejma bo zamudil.

Primož je rad hodil po sejmih, čeprav ni prodajal ne kupoval, sama navada in vedečnost sta ga gonili. Tudi zdaj se je brez velike pomude spustil med sejmarje.

Na tratini pod Starim trgom je bila že velika gneča. Múk govedi iz Gabra, Žubine, Zagorice in drugih vasi; rezget konj s Témenice in iz Doba; meket hribske in krajinške drobnice; krul poljskih prascev: vse to je s krikom in vikom sejmarjev raslo v čezdalje večji hrup in vrvež.

Primož se je motal povsod, postajal in se čudil.

Pod pokopališkim zidom je Ribničan razstavil rešeta in rete, lesene žlice, kuhalnice in kebliče, piskre, sklede

in latvice, za otroke pa lončene igrače. Nasmehnil se je zvestemu sejmarju Primožu.

»Pretetu ne buòdi, sejèm nej vreden nič — küpi kaj vsaj ti!«

»Ali imaš ribniški bas?«

»Dejlav sem ga, dejlav, pa mi je koritu ratalu. In še tukaj ga nejmam, püjskam sem ga püstiv doma. Küpi kar petelinčka, ki piska odzad.«

Tudi šentvidski obrtniki so bili tu. Vsak je kar pred vežó razložil obutev in usnje, železne vile in kopače, motike in rovnice, lopate in pralice, sekire in nože, kose, srpe, vejnike in vinjake, sekala in tolkala, burkle in grablje — ves šentvid je bil sejmar, vpil je in hvalil, kar je čez zimo pripravil za prodaj.

V kotu nasproti cerkvenega stopnišča so si mazači in glumači postavili šotore.

Mazač v dolgi črni halji učenega zdravnika in s šilnatim črnim klobukom na glavi je kričal:

»Le sèm, kogar zob hudo boli: skoraj brez bolečin mu ga izderem do korenin!«

Pol za denar, pol pa kar tako prodaja tudi drago-ceno mažo iz gadje masti in stolčenih račjih oči.

»Le sèm, če te skrnina drži: z mažo se maži, pa se ti ugreje kri, da te nič več ne boli!«

Ima tudi prav poseben sok iz skrivnostnih rastlin.

»Le sèm, kdor težko zaspi: zaužij ga samo kapljice tri in spal boš lepo vse ljube noči!«

O-ho-ho — pa ne samo to, še nekaj pri njem se dobó: podlesek, ob mladem mesecu utrgan in posušen, čudoviti podlesek, ki ga je močno zagovoril umétalen čarovnik iz daljnega vzhoda.

»O-ho-ho, to pa res ni kar tako... Kdor hoče, na uho mu povem, več tukaj reči ne smem...«

Pred šotorom glumačev so zdajci zahreščala trobila piskačev; iz podstrešnega okna visoke hiše je prišla mlada ženska, oblečena v skoraj moško obleko, in z dolgo preklo v rokah stopila na vrv, ki je bila pet sežnjev visoko napeta čez trg. Hrušč piskačev je naraščal, pojemal, sejmarski hrup je onemel, po vrvi se je nad trgom zvirala spretna glumačica.

»Križ božji — pala bo!«

»Ne bo — s hudičem je zmenjena!«

»Da — človeško to res ni!«

Glumačica je z vrvi zginila v podstrešje, pred šotor je stopil našemljen in smešno naličkan moški.

»Le noter, noter!« je vabil. »Nihče od vas takih še videl ni, kar tu notri se skriva čudovitih stvari!«

Kakor za dokaz je odgrnil kratko zaveso: Lutke močnih vitezov in strašnih Turkov so se sekale z meči in bôle s kopji, da je kri brizgala iz njih.

Sejmarji, preprosti možje, ki še nikoli niso videli takih čudes, so vsi odreveneli in brez diha strmeli.

»Bij! Bôdi!« jih je nenadoma popalo in zagnalo proti šotoru.

Našemljeni glumač je spustil zaveso in zakričal:

»Le noter, noter! Čudili se boste pravi, živi morski deklici, videli boste poldrug seženj dolgo živo kačo in slišali boste sto let staro babo, strašno umno in dobro veščo, ki vsakomur pove srečo.«

Pa sejmarji so se že zbistrili. »Zakaj je ne pove tebi?« so se zasmeljali in razlezli po sejmišču.

Mnogo jih je po bližnjici hitelo v Stično, za njimi tudi Primož, da bi stiški Materi božji potožil skrbi, ki mu jih grad prti zaradi Lize.

»Jejhata, če izvohajo, da sem vedel, kaj se pripravlja, me za pete obesijo ali pa z zemlje poženo in za hlapca vzemo na grad.«

Pred samostansko cerkvijo je že bilo nekaj Stičanov, zvon je klical še drugih. V starinskih klopeh obakraj velikega oltarja so molili in peli menihi, od vrha do tal zagrnjeni v široke bele halje.

Med molitev in petje belih menihov so dihale orgle, zdaj govoreče z nežnimi, sladkimi zvoki, zdaj žuboreče kakor potoček, ki teče ob samostanu, zdaj šepetajoče kakor pohleven dežek po slamnati strehi.

Ko so molitve bile v kraju, je opat Urh bral mašo. Vsa cerkev je klečala, vsakdo je vedel, da prejme štirideset dni odpustka, kdor je pri opatovi maši in se mu dá tudi obhajati.

»Kaj se mara Stičanom!« je Primož pikal po maši. »Odpustkov si naberó, da ob smrti z njimi kam ne vedó.«

»In božjo pot imajo kar pred vežó,« so mu še drugi pomagali.

»Pa ni kazno, da bi se kaj dosti rinili v cerkev.«

»Zato jim bo pred sodbo bolj težkó.«

»Da: bliže cerkve, bliže pekla.«

»Tiho, Krajinčan,« se je Stičan oglasil, »zdaj že lahko potrkaš na samostanska vrata, da ne boš lačen popoldne, ko boš spet tekal za kozami.«

Primož je molčal, sram ga je bilo lačnosti.

»Le pojdi, le,« mu je še drug Stičan vračal. »Danes vsakdo, ki pride prosit, dobó fenig denarja in dva hlebčka opresnega kruha.«

To je zmoglo Krajinčana. »Saj res,« je dejal, »patra opata bi rad videl od blizu.«

Pred samostanskimi vrati je pater Fortunat z bratom vratarjem delil miloščino.

Primož se je prihulil s klobučkom v roki, pater mu je pokimal: »Primož s Sel, kajne?«

»Jejhata, kaj me poznate?« se je ustrašil.

»Tàk ták si?« ga je menih meril. »Marijano, tisto Trlepovo butaro, si spravil na Šumbreg?«

»Jejhata, saj je nisem jaz, sama je šla.«

»Kaj te ni došla ondan, ko si tovoril s Primskovega?«

»I, je.«

»In ji nisi svetoval, naj gre v službo na grad?« ga je skušal.

Primož se je ustrašil, da bi bil skoraj počenil. Res ji je svetoval. Úpal je, oči se bodo valptu, malopridnežu, obrnile vanjo, Lize ne bo več iskal. Jejhata, le kako je menih to zvedel?

»Za noben svèt me ni vprašala,« je mencal in si mislil, da manj greši, če se neumnega kaže, kakor če se laže.

»Na očeh ti vidim, da se lažeš, kakor pes teče,« ga je pater dalje pestil. »In zdaj se brž zlaži, kam si dal Lizo.«

»Jejhata, nikamor je nisem dal jaz,« se je spustil v novo tajbo; »vzeli so jo, kaj vem, na konju so jo odnesli.«

»Kdo?« je pater silil, čeprav je že vedel.

»Gosp —,« bi se bil skoraj zarekel, pa je preplašen brž sapo potegnil vase in umolknil.

Slabovoljen je potlej spravil dar in hitel na sejèm. In ni mu bilo žal, da ni videl patra opata; njemu, jejhata, se ne bi bil znal tako izmikati.

XIV.

Opat, ki je sicer rad hodil med tlačane, danes ni prišel ven. Na klečalniku pred razpelom se je menil z Bogom, dokler ga zvonec ni poklical v obednico.

Obednica je bila velika sobana s preprostimi mizami in stoli; le opatov stol ob koncu mize je bil večji in je imel naslonjalo s križčkom na vrhu. Trije bratje so po opatovi zahvalni molitvi prinesli jedi in pijače. Sicer je bilo tiho, vsi so po samostanski šegi molčali, samo pater Evstahij, ki mu je med obedom bilo brati pobožno berilo, je sekal tišino.

V posvetovalnici, kamor so potlej šli vsi vkup, je opat tožil:

»Po vsej deželi je huda stiska za živež. Naši tlačani stradajo, da je joj. Pater Fortunat, kako je z žitnico?«

»Prazni se, to zimo smo za tlačane močno segali vanjo. Do letine je še dolgo in ni kazno, da bo kaj dosti prida.«

»Ljudje hudo trpijo,« je opat govoril, kakor bi prosil. »Pristradajmo, pomagajmo, Bog nam bo pomagal.«

»Pa dajmo, siroččina je res velika. Sli lahko še danes gredó praviti po vaseh, naj tlačani pridejo po živež, da jim vsaj prazniki ne bodo prežalostni.«

Opat je zadovoljen pokimal.

»Kaj pa šole?« se je čez trenotek domislil. »Nekaj učencev se nam je došolalo.«

»Da,« se je iz zamišljenosti vzel pater Tadej, ki je na skrbi imel šolanje. »Nekateri že prav dobro znajo latinski, grški in hebrejski; višjih naukov bi jim dala le še Bolonja ali Padova.«

»Pošljimo jih tja, tako se prostor napravi drugim učencem,« je opat spet pokimal. »Z mnogih gradov se že oglašajo; prav učni pa bi bili tudi dečki svobodnjakov in tlačanov.«

Vsi so se spogledali, pater Fortunat je rekel:

»O, nadarjeni so, to že; vendar se bojim, da gospoda ne bi radi videli, če bi se njih otrok šolal z neplemiškim dečkom.«

»Pa tudi dovolili ne bi tlačanu, češ, kdo bo pa delal?« se je pater Evstahij spomnil.

»Mi svojim ne bomo branili,« je opat rekel po kratkem premisleku. »In šolali bomo otroka le tistemu plemiču, ki tlačanu ne bo zaviral šolanja.«

»Plemiči bodo zamerili,« se je pater Fortunat bal.

»Pa naj!« je opat odločil in patru Tadeju naročil, naj po lastnem preudarku sprejme v šolo vsakogar, ki je učen.

»Seveda,« mu je ta goreče pritegoval, »saj nam je naloga, delati in učiti. Bogu smo dolžni in svoji vesti, da mladine nikjer in nikdar ne pustimo znemar. Kako divje raste mladi svet in nikogar ni, da bi uravnaval nerodno, slepo rašč! Zamuda v vzgoji pogubi dušo in telo.«

»Prav res,« je opat kimal še veseleje. »Če posvetna gosposka skrbi le za utrjevanje mest in gradov, naj bo vsaj pri nas ljubezen, skrb in pravičnost za ljudstvo in za vzgojo mladine!«

Pater Fortunat in pater Evstahij sta preklicala svoj pomislek in se rada vdala.

Opat je čez čas znižal glas in povedal:

»Za turški davek nas spet terjajo.«

»Saj smo ga že plačali,« se je pater Fortunat čudil.

»Ni jim ga bilo zadosti, še terjajo. Velik je, trem graščinam vkup ne bo dati tolikšnega. Ali smo kaj denarni?«

»Kupčija z blagom, ki so ga tlačani dali v zameno za živež, nam je vrgla nekaj.«

»Hvala Bogu!«

»Časi so slabi,« je pater Fortunat stiskal. »Javna blaginja je vsak dan manjša. Dobro moramo gospodariti. Samostan ne dobiva več daril in podpor, siromakom in popotnim izdaja prav dosti.«

Opat je razumel previdnega patra oskrbnika. Verske zmede mamijo mesta in gospodo, husitstvo jih z daljnega severa širi semkaj na jug. Posebno škodljiv je nauk, da so dobra dela nepotrebna za zveličanje duše. Tako je dobrotnikov zmerom manj, a davki rastejo in cesar hoče še posebnih dajatev za svoje sorodnike. Ali ni ukazal, da se dota zbere njegovih sestri Katarini? Stična je morala dati kar pet sto goldinarjev, več kakor vsi drugi samostani na Kranjskem vkup... Misli so mu za trenotek uskočile še drugam.

Odkar so pred desetimi leti ustanovili škofijo v Ljubljani, posvetna duhovščina povsod rovati zoper stiški samostan. Beli menihi s strogim in pobožnim življenjem učijo in utrjujejo nравnost in češčenje Matere božje po vsej Dolenjski strani; trdo delajo na polju, tlačane privajajo umnemu kmetovanju in s samostansko šolo širijo ljudsko prosveto; v obredne molitve uvajajo domač, ljudski jezik; pomagajo, če le morejo, siromakom in bolnikom — in vendar jim posvetni duhovniki, neuki po umu in neduhovski po življenju, zamerijo — češ, tlačani v drugih župnijah in gosposčinah uporno dvigajo glavo in tiščijo pod krivo opatovo palico.

Po teh neprijetnih mislih je vprašal patra Lavrencija: »Kaj je grofični v Žužemperku?«

»E, nič; zdrava je kakor hren.«

»Od ondod ste šli k mladi Trlepki, kajne?«

»O, ta bo pa kmalu sklenila, se mi zdi; mazaške vešče so jo spridile.«

»Ali so bile zraven, ko ste jo preiskovali?«

»Ne, samo Trlep je bil.«

»Škoda,« je opat dejal, »vešče vas obrekujejo, da preradi zdravite ženske.«

»Grdobe!« je starček zdravnik nejevoljno mrmral. »Mazaško ti spridijo bolnika, potlej pa objedajo zdravnika, ki mora popravlјati za njimi.«

»Posihmal zdravite ženske zmerom le vприčo vešče,« je opat svetoval.

Med tem in takim pomenkom je z Medvedjeka pridirjal sèl, neki tlačan da se je močno usekal v nogo. Pater Lavrencij je s slom urno odjahal tja.

»Saj smo poslali po primskovško veščo,« je sèl spotoma pravil, »pa ni hotela priti, naj le vi pomagate, je mrha dala vedeti.«

XV.

Na Šumbregu so tiste dni bili kaj hudi. Ambroža jih je bilo sram in ujedalo jih je, da je Liza ušla.

»To je stiško maslo!« je graščankinja pihala. »Menihi so naščuvali Ambroža, ponižati so nas hoteli.«

»Tlačanka je morda bila vseč tudi Ambrožu,« se je graščak po sili smejal. »Pa naj jo ima, če se mu kri greje, saj je pomlad.«

»O, ne!« je huda gospa vrela. »Tisto dopoldne je menih maslaril tod in pod kreljuti jemal tlačansko uboštvo in devištvo; on sam, nihče drugi ne, je potlej premotil Ambroža.«

»Nikar ne natolcuuj, ko ne veš nič zaresnega!«

»Zakaj ga pa ne zavirajo, ko njih tlačanom devetka stare čenče in ko sramoti sebe in nas?«

»Svoboden je, kdor je na njih gosposčini.«

»Pa ne, da bi tudi Liza postala zdaj svobodna?«

»Malo manj ko da.«

»In to boš dal veljati kar tako?«

»Govoril bom z opatom. Tlačanka se bo vrnila zlepa ali pa se ne bo vrnila, biričev ne smem pošiljati na samostansko gosposčino!« je nejevoljen dejal in šel v Žužemperk, da bi se posvetoval z grofom Pankracijem.

Grof Pankracij se je široko smejal, ko je slišal, kaj tišči bratranca.

»Če Ambrož ne bi bil tudi Turjačan, bi že vedel, kako bi ga bilo ukriviti,« je hacal po sobi in podsmešno gledal sorodnika.

»Brata mi pusti kar na miru!« je ta rdel, »ni hudoben, le norčav je in lehkomiseln.«

»In zaradi njegove norčavosti in lehkomiselnosti se nam smeje ves svet!«

»Naj se, prava reč!« je Šumbrežan revsknil. »A kako bi jaz uščenil menihe, to mi povej!«

Grof Pankracij se je ustavil sredi sobe in se zagledal v tla.

»Kaj jim hočeš?« se je zresnil. »Saj ti niso storili nič žalega.«

»Bog ve, ali mi res niso naščuvali brata, da je prenašal tlačanko?«

»Beži, tega sam ne verjameš!«

»Zakaj bi mu sicer dajali potuho?«

»Hvaležen jim bodi, da ti na svojem marajo brata, ki doma biti ne more zaradi... no, saj veš!«

»Oh, kaj pa hočem?«

»Hlače obleci in sam jih nosi!«

»Tlačanko naj mi vrnejo!« je Šumbrežan rekel, da je kaj rekel; sorodnikova opomba ga je spekla.

»Nobena ti ne manjka, le preštej jih!«

»Kako, da ne?«

»Kaj nisi zanjo dobil tiste dekle? Sicer pa le pojdi do opata. Preudaren mož je, rad si bo dal dopovedati, če ti je pravica.«

Šumbrežan je molčal, le-oni je začel govoriti o drugih stvareh.

»Našega Viljema za praznike ne bo semkaj,« je pravil z nekim poudarkom. »Da ne more, je poslal glas. Le pomni, Turke ti voha.«

»Zakaj ne pove razločno, da bi se pripravili?«

»Pripravljen moraš biti zmerom!«

»Tako po praznikih ne bo še svatbe?«

»Adela pojde jutri v Mekinje. Tam bo ostala, dokler turška nevarnost ne mine.«

»Kaj pa, če se ti ponuni tudi ona?«

»Viljemu je zaročena že iz mlada, ne more se ponuniti!«

Vendar se je nekoliko zamislil. Zakaj se mu hči tako brani ženina?

Tudi Šumbrežanu so misli šle svojo pot; na glas je vprašal:

»Kaj torej bi mi svetoval? Domov pojdem.«

»Hlače obleci, z menihi se zbogaj!« je Pankracij zagodrnjal.

Nobene mu ni vedel vrniti, nepotolažen in neposvetovan je klamal po slabih potih proti Šumbregu.

— Medtem se tudi njegova žena Ana ni mogla pomiriti. Tlačanska samovoljnost in meniška nagajivost, Ambroževa neumnost in moževa nemarnost, vse to jo je strašno bôlo.

Ko je mož odšel v Žužemperk, je poklicala valpta in mu velela:

»Na Trlepovino pojdi, če si za kaj, in odnesi Lizo! Branil ti nemara nihče ne bo, gospodar je gotovo na sejmu.«

Valpet je odbral tri hlapce in šel.

»Kdor bo kaj silil v nas, ga kar prebodite!« jih je spotoma učil.

»Tudi gospoda Ambroža?« so se biriči spogledovali.

Rekel ni več ne take ne take, le z roko je zamahnil in se nejevoljno namrdnil.

XVI.

Liza se je navadila novega doma, lepo, skrbno mu je gospodinjala. Kar je dala v skledo, je bilo dobro in tekovito. Gospodarju in družinčadi je bila prav po volji; tudi Katarina jo je videla rada. Liza ji je znala postreči prav vsečno.

»Res, prav, da je tista oné od hiše,« je bolna gospodinja kmalu opomnila stari Trlepki. »Nič prava ni bila, previsoko se je že nosila.«

»Delavna pa je Marijana bila, delavna,« je stara nekoliko vlekla.

»O, tudi Liza je neki pridovna in spešna za vsako delo. In sirota je, in rešila se je malopridnega valpta, in pohlevna je in rada pri hiši.«

»Da bi le ostala za dolgo,« se je stara vdajala. »Ni lepo za hišo, če si preveč prebira posle.«

Liza je tisto dopoldne bila v hlevu in molzla. Prijetno ji je bilo čepeti v somraku in z glavo ob kravjem vampu vdihovati sladkobni vonj pršečega mleka. Krave so jo poznale že vse. Tale sivka je krotka, kar oblizuje se, če jo pobožaš po vratu ali pošegečeš za rogom; tistale maroga je nekoliko huda, renči in puha, če se ji približaš, šele pest mrve jo pomiri; prav prijazna je dimka, prežvekuje in gleda stran, ko jo molzeš; le rdečka tamle je ob molži muhasta: brca, stopica in se umika, vime jo nemara boli.

Trlep je blizu doma oral za oves, Kopic mu je vodil voli. Žival je bila od truda vsa zadihana in slinasta, ni se še navadila hudemu delu, na vzratih se je od-dihovala in nerodno obračala. Po razorih so racale vrane, v hosti so na ves glas peli ptički, sonce je sijalo, lep dan je bil.

Kopic je mencal in iskal, kako bi rekel, naposled je zinil: »Gospodar, za žensko vem, ki bi me marala.«

»Ponjo pojdi, čas je pravi; če se ženijo ptički, zakaj se ti ne bi?«

»Ko bi še vi šli z menoj,« je prosil.

»Kje si jo izteknil? Kakova je?«

Povedal je, kar je vedel po gospodu Ambrožu.

»Kaj je sam še ne poznaš? I, kako bom pa snubil, če ne vem, ali ti bo všeč?«

»Bo, bo; tudi marala me bo.«

»No, le stoj, po praznikih bova stopila.«

Kopič je bil ves živ. Vedel je, kje je tista, ki mu je prava po meri, in se mu je zdelo, da ne prebó več brez nje... In čast Bogu, Očetu nebeškemu — da se le gospodar ne upira... Od hvaležnosti bi bil najrajši pokleknil pred Trlepa, svet bi bil obrnil zanj, taka strahovita moč je plala po njem.

»Samo z opatom se boš še prej moral pomeniti,« je Trlep malomarno rekel. »Tudi on mora dovoliti.«

»Ju!« je Kopič zatulil od strahu. »Do opata si pa ne upam.«

»Še nikomur ni storil nič žalega, tudi tebe ne bo zlasal,« se je Trlep poredno smehljal.

»Lepo vas prosim, opravite tudi to vi!«

»No, bom pa, če ni drugače,« se je vdal in tudi naveličal počasne ôrje. »Žival je pretrudna, nehajva za danes.«

»Hoj!« je velikan dobrovoljno zarenčal in izpregel voli. »Poskusiva sama!« je prijel za plužne in potegnil.

»Ne nori, glej ga!« se je gospodar smejal in za brazdo komaj še lovil drevo, tako spešno ga je Kopič vlekel. »Nehaj, grdo je, da bi s človekom oral!«

»E, kaj!« se je Kopič prikupoval. »Saj ni težko, kar dajva!«

Po cesti je pritekel pastir, ki ga je hlapec poslal s sejma, in ves zasopel povedal, kaj je Primož svetoval.

Trlep je molčal, Kopič je tiho renčal. Novica ga je presenetila.

»Ali smem iti nazaj?« je pastir prosil, v sejèm se mu je mudilo.

»Le,« mu je gospodar dovolil. »Ali je dosti živine?«

»Pravijo, da je že več let ni bilo toliko.«

»Anti bosta težko prodala,« je vedel. »V ceno ne prodajajta, rajši priženita domov!«

Pastir se je obrnil, da bi šel. »Volek,« se je še nasmehnil Kopiču, »kako se boš otepal muh, ko repa nimaš?«

Kopič ga ni poslušal. Trlep je gledal v tla.

»Naj ti povem že zdaj,« je gospodar velel silnemu Kopiču, »ubiti ne smeš nikogar, če bi s Šumbrega res prišel kdo, samo zapodi ga, da veš!«

»Kogar se bom priteknil danes, bo ob tisti priči mrzel!« je velikan nevarno renčal.

»Ne pritikaj se ga! Kaj si pozabil, da na stiški gosposčini ne sme biti poboja?«

»Če se branim in ga trčim preveč, ne morem pomagati.«

»Nikar, ti pravim! Opat bi ti naprtil cerkveno kazen. In da tak v cerkev ne smeš, vendar veš. Kako bi se poplej ženil? Pod smreko, ka-li?«

To je prepričalo Kopiča in ukrotilo. Orala sta dalje in molčala. Kopič si je v mislih slikal nevesto velikanko in ženitev z njo; Trlep se je smehljal, češ, kaj se mi mara, kar dva takale hrusta bom imel, ko še tista velikanka pride na Trlepovino; prebito bosta zalegla pri delu in povsod. Gradu in njegovih biričev zaradi Lize se ni bal prav nič.

A prav tačas se je valpet z biriči tiho prihulil in oprezno ozrl. Liza je s polno káblico mleka stopila iz hleva. Joj, ustrašila se je, da še zavpiti ni mogla.

»Zdaj pa le hitro k meni na konja!« ji je valpet sikaje ukazal. A ko ga je vsa odrevenela le gledala, je skočil s konja in jo popál kakor kragulj pišče.

»Joj! Pomagajte!« je zavpila na ves glas in se uprla, kolikor je mogla.

»No, pomagaj mi kdo!« se je tudi on zadrl na biriče, ki so obsedeli na konjih.

»Na pomagaj!« je Liza še huje vpila in se ga otresala, ga praskala in brcala.

Trlep in Kopič sta zaslišala krik in na ves splav pritekla. Tudi vaščani, kolikor jih je bilo doma, so privreli in vsak je imel kaj v rokah.

»Stoj! Kaj hočeš?« je Trlep zarjul in popál toporišče, ki se je sušilo ob drvarnici; tudi Kopič je že pobral težak kol in se nameril, da bi udaril.

Valpet in biriči so vedeli, da se jim ni bati poboja, prehude so cerkvene kazni, ki jih strogi opat naprti prav trdo; naperili so sulice in čakali, sami niso vedeli, kaj.

Liza je pobrala prazno káblico in se umeknila na vežni prag, tu je obstala vsa v strahu, kaj bo.

»Česa se drzneš na mojem svobodnem domu?« je Trlep, ves bled od togote, zarohnel na valpta.

»Po tlačanko Lizo sem prišel,« je valpet sopihal in si brisal krvaveči obraz, ki mu ga je Liza opraskala.

»Kdo ti je velel?«

»Kaj ti mar?«

»Zakaj z orožjem in biriči, če ti je pravica?«

»Tlačanko sèm, pa mir besedi!«

»Kdo ti je dal pravico do nje?«

»Naša je!«

»Ne več, zdaj je stiška!«

»Zvežite jo, na konja mi jo dajte!« je valpet ves rdeč ukazal biričem, pa dedci so se gledali in obotavljali, Kopiča so se bali in hudega Trlepa.

»Kopič, pokaži jim pot!« je tudi Trlep ukazal.

Velikan je poprijel kol in zarenčal, valpet in biriči so odskočili in pobegnili.

Trlep se je malo zagledal v tla, bled je bil, potlej pa poklical soseda tlačana in mu velel:

»Precej zdajle steci v Stično, patru opatu natanko povej, kar si videl in slišal!«

Tlačan je skočil, Trlep se je obrnil in tiho vprašal Lizo:

»Ali ti je kaj storil?«

»Samo ustrašil me je.«

»Nič ne maraj, saj ga ne bo več,« se ji je nasmehnil in mimo nje šel h Katarini, da bi jo pomiril, če se je plašila.

Katarina je spala, pri njej je bila njegova mati. »Ni dobro,« je šepetala, »že nekaj dni prav dosti spi in je skoraj nič ne boli.«

Oblila ga je še večja bledica kakor prej zunaj. usta so se mu zgenila, oči zalile s solzami.

»Kaj je bilo?« je mati vprašala, da bi mu dala drugih misli. »Gledala sem skozi okno. Kaj so biriči hoteli?«

Povedal ji je in mati je očitajoče vzdihnila:

»Prav treba ti je bilo še tega!«

Ko se je tlačan vrnil iz Stične, je povedal:

»Pater opat je bil hud in nejevoljen, dejal je, da ste vsega tega krivi vi sami.«

Trlep je stisnil pesti in škrtnil z zobmi. »Ne vdam se, še nikomur se nisem nikoli vdal!«

XVII.

Šumbrežan je tisto popoldne res prišel do opata.

»Za aniverzarij — ustanovne maše bi se rad zmenil z vami,« je hinavčil, da bi ga spravil v dobro voljo.

»Saj veste, Turjačani imamo grobnico v vaši cerkvi.«

»Prav,« je opat mirno prikimal in ga pogledal z dolgim pogledom.

»Maša naj se opravlja vsako leto po trideset dni zaporedoma, med mašo naj na oltarju vselej gori štiri in dvajset sveč.«

»To je zelo nenavadno,« se je opat upiral.

»Prav to je: svet naj ve, da se maša bere za Turjačane!«

Opat je odmajeval z glavo in pobešal oči.

»Ali je greh?« je grof vprašal.

»Ničemurno je, a to je greh.«

»Velik?«

»Ni smrten.«

»Če ni, naj se zgodi, kakor sem rekel.«

»Saj pravim, ničemurnost na oltarju je vendarle greh.«

»Kolikor je pregrešna, jo bom lahko zagovarjal pred Bogom. Saj Bog vé, da sem grof, ne meščan ali celó tlačan...«

Opat je odločno odkimal, do take ustanove mu res ni bilo.

Graščaka je pogrelo, da je kar naravnost rekel:

»Pa govoriva kaj drugega! — Ali veste, da je Liza, tlačanka s Sel, utekla v stiško gosposčino?«

»Vem,« je opat pokimal.

»In da ne bi bila smela, tudi veste, kajne?«

»Da, institutiones — zakonik rimskega prava nekaj določa o tem. Generaliter — po vrhu so mi določbe znane, in specie — natanko se jih ne spominjam dobro.«

»Samo, da kaj veste o njih, pa se bova lahko pomenila,« se je graščak hudobno namrdnil.

»Naj pogledam še v acta reposita — stare spise; zdi se mi, pred leti sem si nekaj zapisal.«

S police je vzel zavojec starih papirjev, ga razmotal, malo prebrskal in si prikimal:

»Aha, tu je... Star regale — kraljevska ali cesarska pravica tlačana veže na gosposčino. Če tlačan uide v katero drugo gosposčino, ga domača ne sme tam s silo loviti, marveč sme le zahtevati, da ji ga ta stricte — precej izroči, vrne. A kdor se s takim tlačanom poroči, postane tlačan tudi sam, čeprav bi dosihmal bil svobodnjak.«

»Dobro ste si zapisali. Kaj mislite ukreniti zdaj, da se tlačanka stricte vrne k svoji gosposki?«

»Ali je res ušla?« se je opat nasmehnil. »Kaj je ni ugrabil vaš brat?«

»A vaš tlačan mu je pomagal.«

»Naš tlačan je le gledal, kako se streže taki stvari.«

Na hitro je povedal, da je valpet z biriči napál tlačanko in da mu jo je iz hudobivnih rok gospod Ambrož le vzel in jo otel oskrumbe.

»Tega nisem vedel,« se je graščak nekoliko zmedel.

»In ne veste, da valpet preveč strahuje tlačane in nekrščansko lovi ženske, ki so mu všeč? Ali nima nobenega gospodarja?« je opat trdo poprijel in se pritožil, kako je graščakinja zaničljivo zavračala patra Lavrencija, ko je grajal neusmiljenost in razuzdanost.

»Zdaj vem samo to, da imam pravico do tlačanke Lize!« se je oni otresal.

»In da jo lovite z biriči?«

»Po zakoniku, ki ste ga brali pravkar, ne. Zato sem prišel, da urediva, kar je prav.«

»Še prej pa ste poslali valpta in biriče na Trlepovino, kajne? Pred nekaj urami bi skoraj bilo prišlo do poboja z njimi.«

»To ni res, pater opat!«

»Vprašajte valpta, pa boste zvedeli, da je vendarle res.«

»Jaz mu tega nisem velel!«

»Čudno. Kdo je gospodar na Šumbregu?« ga je opat stiskal.

Šumbrežan se je v zadregi izzvijal.

»Veste, kaj?« mu je opat hotel pomagati. »Podarite mi Lizo, lepše bo na vse plati in svet bo manj govoril o prigodi vašega brata.«

»Ugrabiti jo dam! Kakor je ušla, tako naj se vrne!«

»Nikar! Trlep je silovit človek, svojega svobodnega doma si ne bo dal žaliti. Po vaši krivdi bi se storil grd greh poboja na samostanski gosposčini.«

»Tàk je grad brez moči?«

»Nedotekljev je, kdor išče varstva pod krivo opatovo palico,« ga je opat mirno zavrnil. »Tlačanka pa, ki je zares utekla z naše gosposčine in ki je zdaj na Šumbregu, ni nedotekljeva; saj veste!«

»Sama je prišla, nihče je ni ugrabil.«

»Ne bi je smeli sprejeti.«

»Vrnem jo, vrnite Lizo tudi vi.«

»Za Lizo vam dam ono drugo.«

Mirno mu je dopovedoval, da je tako najbolje in da se vsaj nedolžna sirota obvaruje pogube, ki ji je tam pretila.

»Nobenega miru ne bi imel doma.«

»Napravite si ga!«

— Tako je Šumbrežan čisto strt in potrč jezdil domov.

»Ha, tudi opat ve, da sem prevoljan do žene,« ga je vso pot skelelo. »In vsega tega je kriv spet Ambrož!« Lehkoživemu bratu je bil gorak vselej, kadar so ga pekle domače nevšečnosti.

»Kod neki se klati zdaj?« je nejevoljen mrmral predse.

Pa gospod Ambrož se tisti dan ni klatil nikoder. Pil je pri vikarju v Šentvidu.

Vikar je bil srednje star, vesel gospod, z Ambrožem sta bila prijatelja.

»Svatbe, glej, v Žužemperku le še ne bo,« je dražil potepivnega plemiča. »Ženin ne utegne ali pa se kuja.«

Ambrož se je zaničljivo nasmehnil in odmahnil z roko.

»Vidiš, zdaj snubi, dokler je nevesta še doma,« se je veseli vikar smehljal.

»Kam pa misli?« je gospodu Ambrožu ušlo.

»Jutri zavred pojde v Mekinje. — Kaj bo, če se ti ponuni?«

Gospod Ambrož je molčal in mislil neko posebno misel.

Ko se je vračal na Trlepovino, je srečal patra Lavrencija. Menih mu je očital zmede, ki jih je na-

pravil s tlačanko in ki jih je dopoldne valpet še bolj zamotal.

»Pater Lavrencij,« je potlej pravil Trlepu, »tisti, ki rezari tod okoli, me je prestregel in pestil zaradi Lize.«

»In kaj ste mu rekli?«

»I, povedal sem, kaj ji je pretilo tam, in ga vprašal, ali samostan morda hoče, da jo zdaj ugrabim tebi in vrnem valptu.«

»Kaj pa pater?«

»Da je prav, kakor je; samo tebe da bo opat še preteto krivil za to. Le pripravi se!«

»Nič se ne bojim,« je odmajeval in pravil, kako je Kopic napodil valpta in biriče.

»Dokler boš Kopic imel pri hiši, se ti res ni treba bati nikogar. Kopic ti je strahoten galijot!«

Trlep je molčal, nekoliko ga je vendarle skrbelo, kaj bo rekel opat. Molčal je tudi gospod Ambrož, čez čas pa nenadoma planil:

»Ti, ali bi mi za jutri dal konja in Kopic?«

»Nak, če mislite na poboje ali kaj takega!«

»Nič se ne boj, v noben precep te ne spravim.«

Na tako besedo mu je Trlep dovolil.

XVIII.

Valpet, tako sramotno pregnan s Trlepovine, je ves togoten grmel na Šumbreg. Sram ga je bilo in gospe se je bal, a najbolj ga je ujedalo, ker je vedel, da se mu je Liza odmeknila pač za zmerom. Saj je Marijana resda všečna in prav voljna, z Lizo se vendar ne dá primerjati.

Graččakinja ga je spazila, poniglavo ji je povedal, kako je bilo. Huda ženska ga je prezirno, mrtvo gledala in mu naposled podsmešno očitala:

»Lep junak si mi, to že moram reči! Zmaguješ pri tlačanki, če se braniti ne more; ko pa ti zoper stopi pravi mož, strepečeš in zbežiš — sram te bodi!«

Ponižan in osramočen ji je šel izpred oči.

Na dvorišču ga je srečala Marijana. Vedela je, kam ga je poslala gospa in po koga ga je poslala.

»Tisti velikan vam je zastavil pot?« je že vedela po biričih. »O, ni čudno, vse so se bili že prej domenili.«

»Kaj? Kdo?« je hlastnil.

In je povedala, kako sta ondan Trlep in Primož stikala glavi.

»Ponjo je prišel gospod Ambrož, kajpa; Primož in Trlep sta vedela, da se ga grajski človek ne bo doteknil,« je ugenila. »Velikan je bil z njim le za vsako silo in da bi Lizo varno prenesel na Trlepovino.«

»Primož, praviš?« je še enkrat popál in ga precej dal poklicati na grad.

»Za koliko si prodal Lizo?« je režal v drhtečega tlačana.

»Jejhata — prodal? Komu?«

»Kaj se nisi s Trlepom domenil zanjo, ko si se vračal s Primskovega?«

»Jejhata, pogreznil se jaz, če vem, kaj mislite.« se je Primož v obupu veril.

»Hoj, ti,« je mignil biriču, »pogrezni ga v najgršo vozo, da se bo spomnil!«

Še je tresoril po dvorišču in si umišljal grozovite muke za tlačana Primoža — ná, pa ti je graščak prišel domov skoraj nenadoma, ponižan, užaljen in hud ko sam tresk.

»Kdo ti je velel, pobojev iskati na Trlepovini?« je vpil na valpta, da je vse vkup letelo. »Ha, kdo?«

Valpet je prestrašen molčal. Strmel je, da gospod že ve, resnico mu povedati, to je čutil, pa zaradi gospe vendarle ne sme.

»Primož in Trlep sta se domenila za Lizo, gospod Ambrož je imel Trlepovega konja in s seboj njegovega tlačana velikana,« se je izmikal.

»Molči, ti sam si stregel po njej, nobene babe mi ne pustiš na miru; ni čudno, če uhajajo!«

»Primoža sem že pripri,« se je dobrikal.

»Zakaj? Kdo ti je velel? Precej mi ga privedi.«

Valpet je ves poparjen šel ponj.

»Jejhata, saj nisem...« je obupani Primož začel. pa graščak ga ni poslušal.

»Ob tej priči mi valpta spravite tja, kamor je on dal tlačana!« je trdo ukazal biričem. »Naj tudi sam spozna, kako je tam doli!«

Strah in sram sta vila valpta. Ves podrt je prosil za zamero, ali graščak je mignil biričem, priganjač je moral z njimi.

»Mrkni!« je potlej revsknil še v Primoža. Ubogi mož je planil domov, togotni graščak se je zadrevil k ženi.

Krščenice so potlej pravile, da je v gospenji sobi vrelo, kakor še nikoli ne.

XIX.

Vreme se je ubrisalo, grof Pankracij je res dovolil, da se je grofična Adela s krščenico veliki četrtek prav rano napotila v Mekinje. Krdelce suličarjev jo je varovalo na nevarnem potovanju. Grofična je jahala spred, krščenica je zaostala med suličarji, da bi ji pot bila prijetnejša. Pa možaki so sprva bili pustni in zaspani, le konji so zdravo in veselo prhali v jutrnji hlad. Cesta se je odmikala Krki in stegovala proti Višnji gori. Ko se je trudno vzpela na Peščenjek, je posvetilo sonce.

»Poglej, poglej!« je suličar pokazal na jaso ob cesti. Dva lisjaka sta se molčé, a srdito popadala, še hrup na cesti ju ni prepodil.

»Kaj neki si žival hoče ob tem času?« so se čudili. »Čudno.«

»Pa res!« se je domislil še drug suličar. »Ondan sem ob Krki videl srnjake, kako so se bôli, dokler ni eden izmed njih pal v vodo.«

»E, Bog ve, kaj si videl,« je tovariš dvomil. »Srnjaki se bodejo šele tam poleteti.«

»Vem, vem. Saj zato pravim, da je čudno in da pomeni kaj hudega.«

»Že nekaj noči se utrinjajo zvezde, kakor bi se bližal sodnji dan; a snoči so nad močvarami migljale večje — vse to zdaj, na pómlad!«

»In na jasnem nebu se ti nenadoma zgosti teman oblak. Ali so kobilice? Zdaj? Gledaš, gledaš, oblak izpuhti, kakor bi ga izbrisal.«

»Znamenja so. Vedi ga Bog, kaj pomenijo?«

»Nič prida ne. Klateži, kupci in pevci begajo po deželi in pripovedujejo stvari, da mravljinci gredó po tebi, ko poslušáš.«

»Nekaj velikega, usodnega se bliža. Žival ne koti, ptica ne znaša gnezda, hosta skoraj vsa grozotno molči — vse se nečesa boji.«

»Še čarovniki se bojijo. Če se jim le dá prilika, izrežejo srček negodnemu otročetu, ki se še rodilo ni, in ga požró še vročega, da bi bili nevidni, ko udari ura groze.«

»Mili Jezus!« se je krščenica križala.

»Znamenja na zemlji in znamenja na nebu, hudi davki in velika stiska ljudstva so napoved še večjih nadlog in bridkosti.«

»Le grad se nič ne spremeni; trd je, roka mu je dolga, malha nikdar polna.«

»In davščino ti pobira, kakor bi ta bila zadnja; ljud že komaj diha.«

»Vselej težko dihaš, preden ti je udariti...«

»Ne bo drugače, počilo bo!«

»Kdaj?«

Oni ni utegnil odgovoriti. Grofična Adela je vrh Peščenjeka pridržala konja, zbala se je hoste v Stehanu. Zdaj so jahali vsi vkup, molčali in pazili, ta hosta je prav nevarna.

In komaj so presopihali Peščenjek, pa sta ti iz gošče bušila jezdec in strašan velikan s srednje dolgo soro v rokah. Sprva so se ustrašili, a ko so spoznali gospoda Ambroža, so se zasmeljali, le grofična Adela je stisnila ustnice in prebledela. Sram jo je bilo očetnega sorodnika.

»Stojte!« je gospod Ambrož zavpil, Kopic pa dvignil soro in preteče zarenčal. »Vsi nazaj, samo grofična z menoj!« je rezko ukazal in prijel za uzdo njenega konja.

Suličarji so obstali in se spogledali. Vrata nebeška, kaj je? Nekaj ni prav, udariti bi bilo treba, če ta ne bi bil gospodov sorodnik. A kam jo vleče, kaj ji hoče?

Kopic je gledal zdaj suličarje, zdaj gospoda Ambroža. Gospoda je čudna. Tale Ambrož ima menda prav posebne mevlje. Same babe bi prenašal. Kam neki misli s to gosposko strguljo? Pa ne spet na Trlepovino?

Grofična si je opomogla od prvega strahu in zavpila: »Kaj gledate? — Pomagajte!« Posegla je po uzdi

in revsknila v Ambroža. »S poti se mi spravi, zmenè pijano!«

Gospod Ambrož se je molčé obrnil, njenega konja potegnil za seboj v goščo in mignil Kopicu.

»Kaj hočeš?« je hripavo kriknila in segla po uzdi. »Ali noriš?«

Gospod Ambrož tudi zdaj ni rekel nobene, kar za seboj jo je vlekel in preteče gledal.

»Jezus —! Pomagajte!« je vpila na ves glas.

»Tiho!« je revsknil in jo pogledal, da je od strahu onemela.

Suličarji so nastavili sulice in se pognali za njo. a Kopic jim je z dvignjeno soro zaskočil pot: »Nazaj, če ne, bo joj, joj!«

Malo so se umeknili, obstali in se tiho menili. kaj bi.

Na jasi, okoli in okoli obrasli z visokim drevjem. je gospod Ambrož mrko ukazal Adeli: »Razjahaj!«

»Jezus, Marija — kaj vendar hočeš?« je trepetala.

Skočil je s konja, uzde njenega konja ni spustil. in še trje rekel: »Dol!«

»Saj ne znam,« je začela ihteti, tako se ga je bala. »Še nikoli nisem razjahala sama.«

»Vsaka tlačanka zna, ti, razvajenka, ne znaš!« jo je poniževal in ji potlej pomagal na tla. »Zdaj sva vkup! Preden te obesim na tistole vejo, mi povej, kaj sem ti storil, da si me tako zasmehovala, ko sem ono leto predte polagal svojo ljubezen?«

»Ali si živel tako, da bi zaslužil spoštovanje?«

»Komu sem storil kaj žalega?«

»Uskočil si iz stanu, potepel, zapil si se na sramoto nam vsem — in tak si me hotel dobiti?«

»Pa veš, da nisem dóma imel po stanu in da mi je bilo hudo in da sem te ljubil?«

Adela je molčala in se v roke jokala.

»Zdaj imam v teh hribih tlačansko kočó,« se je namrdnil, rekel pa vendar trdo: »Tja pojdeš z menoj. da mi boš, kar mi zlepa biti nisi hotela!«

»Ljubi Ambrož, če si še mož, ubij me, obesi me. kakor si rekel, samo ponižuj me ne več!«

»Kam si se namenila s suličarji?« je vprašal, kakor da ne misli odnehati.

»V Mekinje, v samostan.«

»Kaj ste svatbo odrinili?« je pobesil pogled.

»Uprla sem se.«

»In zdaj bi se hotela ponuniti?«

»Ponuniti,« se je brž zlagala.

»To je druga,« je počasi dejal. »Na potu v sveto življenje te ne bom zaviral. — Zajahaj!« je velel in ji pomagal na konja.

Jahala sta na cesto in oba molčala.

Kopič je v strahu imel suličarje in režal vanje, če se je kdo le genil.

»Ne zameri mi te prigode,« je gospod Ambrož rekel še zmerom plahi grofični, ko sta prišla na cesto, »in pomni, da si zaslužila malo strahu in da bi se bil prejle vsakdo, ki še ni uskočil iz stanu, čisto drugače menil s teboj...!«

Mignil je Kopiču, velikan je pobesil soro in stopil s ceste, krdelce je molče odpeketalo.

Grofična, še vsa v čudu, se je čez čas obrnila in suličarjem zabičila, naj nikomur ne pripovedujejo, kaj se je godilo v Stehanu. Počasi se je pomirila. Prigoda se ji je zdela že kar lepa, smehljala se ji je.

Ko so prišli iz Stehana, je sonce, po rosni noči čisto in svetlo kakor dekliško oko, za dobro jutro že naprelo milijone in milijone žarkih niti po mladovnem svetu. Konji so v mirnem drncu veselo prhali. Zdajci pa se je tudi s poti med njivami na levi strani zaslišal konjski prhet in peket. Suličarji so poprijeli sulico, brž medse vzeli grofično s krščenico in se pripravili.

»Ha, zdaj bomo udarili, čeprav pride devet velikanov!« so se možaki dušali.

Na veliko cesto je s krdelcem suličarjev pridirjal mlad plemič. V opremi grofičnih spremljevalcev je zagledal turjaški grb in se vljudno povedal:

»Krištof Lamberg sem z Boštanja, na Zaprce pri Kamniku potujem.«

»Jaz v Mekinje,« je počasi odgovorila in ga premerila. Bil je star malo čez dvajset let, po telesu skoraj velikan, sicer pa skromen in prikupen.

»O, tako imava isto pot!« je skoraj zaukal in jo vroče pogledal. Všeč mu je bila, pogleda skoraj umekniti ni mogel z nje.

»Ko bi le vreme lepo ostalo vso pot,« je rekla, da je kaj rekla.

»Vreme je res pravično,« se je nasmehnil in jo še topleje pogledal. »Če angel potuje, se nebo raduje.«

»Le kaj bi rekli, če bi deževalo, ko takih veste ob tem zares lepem jutru?« se je samo na pol posmehnila, ker ni vedela, ali ne bi morala biti prav za prav nekoliko huda.

»O, če bi deževalo, veleplemenita grofična, bi rekel, da se nebo z vsemi oblaki, ko gleda vas, od veselja smehlja do samih solzá!«

Zdaj se je nasmehnila tudi ona. »Glej ga, ta jih ve vse drugačnih, kakor tisti pusti Viljem,« se je spomnila ženina in zresnila ob misli na čudnega Ambroža.

Zgovorni Krištof jo je čisto udobrovoljil, še preden so prišli do Ljubljane.

V Ljubljani so počivali in si ogledovali mesto.

Po ozkih ulicah so gomazeli meščani in vreli na trg ob Ljubljanici. Tlačani iz mestne okolice so popravljali mestno obzidje in trebili široki jarek, ki je bil okoli njega, mestna zijala so v gručah postavala in jim gledala pod roko.

»Bog pomagaj,« je Adela vzdihnila, »tako je vendarle res, da bi Turek utegnil pridirjati?«

»Žal,« je Krištof zamišljen pokimal. »Nihče ne dvomi več. Tudi na Boštanju smo se pripravili. — Kaj pa Žužemperk?«

»Žužemperk je močan in zmerom pripravljen,« je opomnila. »In če ne bi bil, bi se lahko umeknili na Turjak, ki je še močnejši.«

»Da, Turjak se ne bi podal tako brž.«

»Nikoli ne!« je poudarila, bila je prav turjaško ponosna.

»O, vesel bi bil, če bi vedel, da ste ob turški nevarnosti res na Turjaku,« mu je ušlo.

Zardela je in ga molče pogledala. Zdaj je zardel tudi on in umeknil oči... Hm, čisto prikupen je tale Lamberg, lepo ti zna govoriti, mlad je in močan, samo rodovina njegova je premalo imenitna...

Konji so se odpočili, obe krdelci sta se napotili dalje, planine z belimi vrhovi so se jim bližale bolj in bolj.

XX.

Tisti veliki četrtek dopoldne je Trlep gnojil sadovnjaku, molil na čast svete Trojice in v prazni veri tresel drevje, da bi rodilo dobro. Oba hlapca sta gnoj vozila na njive, Kopič ga je silovito trosil.

»Da bi le prazniki že minili!« je Kopič neučakljivo mislil na ženitev z velikanko. »Precej bo treba iti, da se baba ne zamekne kam drugam, ali pa da se Trlep kaj ne premisli.«

Samo: kaj je Trlepu? Molči, poniglavi, z ničimer ne dá do sebe, najrajši je sam. Ona je res hudo bolna, pa tega se je že lahko navadil. Še umrla bo, pravijo. Oh, potlej pa Trlepa ne bo spraviti na tako pot...

Stara Trlepka je sina poklicala z vrta in tiho, v presledkih razodela:

»Pripravi se. Katarina je slaba. Ugaša. Ne bo več dolgo.«

Kakor podsekan se je zrušil tja ob postelj, zastrmel v blede, uveli obraz in zaihtel brez besedi.

Katarina je malo pridvignila veke, ga motno pogledala in spet zadremala.

»Nikar!« ga je mati tolažila in božala po glavi. »Saj ne moreš pomagati. Moli, vdaj se, namenjeno ji je bilo tako.«

Izrinila ga je ven, da bi se pomiril.

Na dvorišču je neodločno postal. Po licu so mu drsele debele solze. Stopil je sem, stopil je tja, pa od žalosti ni vedel, kaj bi počel, kam bi se dal.

S podstrešja je prišla Liza, kurjih gnezd je iskala. Jajca, ki jih kure znesó veliki četrtek, so za valitev najpravša.

Inako se mu je storilo, pogledal je proč in šel spet na vrt. — Oh, Katarina je dosihmal skrbela za to gospodinjsko delo, zdaj ga opravlja dekla. Kar neka mržnja zoper Lizo ga je skoraj dajala, kakor da tudi ona odriva gospodinjo, se mu je zdelo... Pred uljnjakom je postal ves poniglav. Še vselej so ga ljube čebelice zlahka zvedrile, zdaj jih skoraj videl ni, zaman so mu brnele okoli glave.

Ob ozkih stegneh, ki so še dandanes pod vasjo, da se hudournica odceja in da ima živina kod s paše

domov, je počasi prišel gospod Ambrož, od davišnje prigode se je že spočil.

»Glej ga, kaj ti valpet še zdaj blodi po glavi, da se držiš kakor pepelnica?«

Ko je slišal, kaj je, se je zresnil in sočutno rekel:

»Vem, hudo ti je, vendar je mati prav rekla: Vdaj se, moli!«

»Kako, kako?«

»Veruj, da je Bog dober, usmiljen in moder, pa bo!«

Trlep je trmoglavo zmajeval, le-oni se je nekoliko ujezil:

»Kako čuden je človek, ki ljubi! Ljubezen ga izvotli in izprazni, ožme in stre, sama sebičnost ga je potlej še!«

Trlep je v prazno gledal, ni ga razumel.

»Čudež se zgôdi, duša se ji ulezi počez, samo da se ti ljubezen ne rani, kajne?« ga je gospod Ambrož rahlo karal. »Ali bi rad, da ti žena, če je človeška moč ne more več oteti, še dalje hira in umira? In ne daš, da bi že prebila, ko ozdraveti ne more? Veruj, Bog že ve, kaj je zanjo najpravše, ne pravdaj se z njim, če jo hoče oteti in k sebi vzeti!«

Premolknil je; čez čas se je nasmehnil:

»Saj ti jih pravim, stiški menih jih ne bi vedel pravših! Veš, včeraj sva s šentvidskim vikarjem nekaj pila in vmes govorila same take modre in svete stvari, pa se me bržkone še kaj tistega drži...«

»Vem, da je vse res, kar ste rekli — pa vendar...«

»Če veš, verjameš, ne brodi dalje! Verjemi pa še to, da je tudi vino prav dobro zdravilo za otožno srce: žalost ti lepo odplahne, moči ti dá, drugo srce in moško voljo.«

Gospodar ga je zdaj razumel že bolje. Šel je z njim v hišo in predenj porinil velik vrč vina.

»Duša, zdajle se pa malo umekni: ploha bo!« se je modri gospod Ambrož nasmehnil in si z obema rokama za dolgo nastavil vrč; potlej je zadovoljno cmoknil:

»Ha, tale ploha se mi je kaj prilegla, zato ti bom povedal še eno, ki sem jo slišal včeraj: Vikar ve, da ti je opat v najem dal Medvedjek in da se šumbreški valpet neki že usti, kako te bo grad tam še v živo tipal.«

Trlep, kakor da ni slišal.

»In vidiš,« se je gospod Ambrož že domislil, »zdaj je prilika, naščuvaj tlačane, ne bo ti težko, lačni so zemlje, udari po gradu, sicer te bo vil on, da boš pomnil za dolgo!«

»Kaj mi pa more?« se je Trlep našel. »Medvedjek je meniški.«

»Je meniški, je. Šumbrežan bo vendar zahteval tretji del desetine, baba ga ščuje tako, ker se ji je pater Lavrencij nekaj zameril ondan in ker si ti pod streho vzel Lizo.«

»Zemlja, ki jo samostan udela iz host in puščav, je po stari pravici njegova last, desetina z nje prejšnjemu lastniku ne gre več.«

»Desetina se deli v tri dele, tega ne pozabi!«

»Vem. Prvi del gre samostanu, drugi del za siromake, ki jih samostan živi, tretji del — da, ta bi šel prejšnjemu zemljiškemu lastniku, ampak po stari pravici samostan tega ni dolžan, kolikor vem jaz.«

»Prav veš, pa Šumbrežan bo zahteval prav ta, tretji del, ker se mu je tudi opat nekaj zameril, ka-li.«

»Kako vendar sme?« je Trlepa res že skrbelo.

»Ne sme, pa vendar bo. Kar pripravi se!«

Trlepa je poparilo. Grad je grad, vse je mogoče. Ko se je malo opomogel od novih skrbi, je upal:

»Šentvidski gospod se morda moti ali pa slišal ni prav, kar je slišal.«

»Ne moti se, verjemi mi. Sam ne vem, kako, ampak gospod res ve vse, kaj se govori in kaj se godi blizu in daleč.«

»Medvedjek sem že obljubil tlačanom, varovati ga bomo znali!« je Trlep stisnil pesti.

»Hoj, tak si mi všeč, vidiš!« ga je gospod Ambrož udaril po rami.

»Naj si gospod Ambrož sam dalje gasi žejo,« je Trlep že menil z mirnim glasom in spet šel h Katarini. Ob njeni postelji je ostal ves dan in vso noč.

Katarina je ves čas dremala in se dramila, slabično šepetala sama vase in spet dremala; proti jutru se je za kratko čisto zavedela in z motnimi očmi obstala na možu.

»Kako je, ljuba?« jo je vprašal. »Ali bi kaj rada?«

»Samo, da si tu,« je zašepetala s slabotnim glaskom in pomolčala. »Oh, rajnko mater sem videla,« je spet skomljala; »okoli in okoli je bila temà — mati so stali v veliki svetlobi — klicali so me ... Zdaj vem — umrla bom — prav kmalu ...«

»Moja ljuba, ljuba ...« je zaječal in lice pritisnil ob njeno lice. »Nikar, ne govori tega!«

»Odpusti mi — mož moj, če sem te kdaj jezila. V nebesih bom zate molila, da boš zdrav in da boš dolgo živel.«

Ihta mu je zagatila grlo, nobene ni precej mogel reči.

»Katarina, ljuba!« je potlej duškal in jo božal po uveli roki.

»Prosila bi te nekaj.«

»Kaj bi rada, ljuba?«

»Da ne ostani — brez gospodinje predolgo ...« je dejala že prav trudno in spet zadremala.

V sobico je stopila mati Trlepka. »Ali spi?« je tiho vprašala. Pokimal je in vstal. »Ne križaj se tako,« ga je tiše karala, »saj vendar nisi otrok, da ne bi vedel, kaj bo zdaj zdaj. — No, le pojdi, bom že jaz tu,« mu je velela ven, da bi se umiril in prevetрил v jutrnjem hladu.

Na vežnem pragu je postal in se razgledal.

Liza si je v deževnici pod kapom prala lase, da je do leta osorej glava ne bi bolela. Kakor kodelja gosti in kakor ovsen otep svetli lasje so se ji v mokrih predenih usipali do podpasa, vanje se je lovila zarja, ki se je pravkar užigala, z njih drsela po rosi na vrtu, se višala in oznanjala vsej soseski, kako čudovito lepe lase ima tale Liza; hlapec je iz hleva na vodo gnal konje, da bi se napojili še pred sončnim vzhodom in tako za to leto obvarovali konjskih boleznih.

»Saj res, veliki petek je,« je razumel Lizo in hlapca in se nameril k čebelam; spotoma se je tudi sam spomnil šege in rekel hlapcu: »Nihče naj ne hodi orat, zemlja je danes mrtva; tudi živina ne sme delati ta dan.«

Pred uljnjakom je že sedel gospod Ambrož in gledal čebelice, ki so stražile ob žrelu in tekale po bradi.

»Sonca čakajo, da bi šle na bér,« jih je razumel.

Po mislih mu je brodila včeranja prigoda. Dobro se mu je zdelo, da je strahoval Adelo in se ji vsaj nekoliko maščeval.

»Ali Pankracija bo počila kap, ko bo zvedel, od togote ga bo!« se je zavedal, da je vse vkup veljalo prav za prav le košatemu grofu in vsej prevzetni Turjaški zalegi...

Zaslišal je hojo in se ozrl.

»Kako je?« je vprašal in se zagledal v Trlepov neprespani in otožni obraz.

»Slabo. Ne bo več dolgo.«

»Vdaj se, čeprav ti je hudo. Saj je še Jezus moral umreti.«

Trlep je s pobešenim pogledom molčal, oči se mu niso mogle pobrati s tal.

»Danes se bom postil,« je gospod Ambrož čez dolgo rekel, »nobene jedi ne bom užil, da bi Bog gospodinji dal lahko in mirno zadnjo uro, če ji je res namenjena že zdaj.«

Trlep ga je hvaležno pogledal, Ambrož pa se je še domislil, da nobena pijača vse leto ne škodi, če se veliki petek vzdržiš vsake pijače.

»Tudi vina ne bom poskusil danes, da bo pokora res velika in prava.«

»Ali boste kar ob vodi?« se mu je gospodar začudil.

»Ne pomnim, kdaj sem jo pil poslednjič; tudi danes je ne bom!«

Premolknila sta vsak v svojih mislih.

»Po patra Lavrencija bi stopil,« je gospod Ambrož poglej svetoval. »Umen gospod je, morda bi ji še kaj pomagal.«

»Preden ste se včeraj vrnili s Kopicem, se je gredoč z Medvedjeka oglasil. Vse je zaman, je dejal. Samo spovedal jo je, jutri naj pošljem po vikarja, da jo obhaja, mi je velel.«

Le-oni ni vedel kaj reči, misli so mu že begnile spet čisto drugam.

»Grom Elijev, hudo bo, ko Pankracij zve!« se je že nekoliko kesal. »Prilomastil bo z vso vojsko biričev ali me bo pa kje prestregel — vsi Kopicji me poglej ne otmó!«

XXI.

Trlep je gospoda Ambroža pustil pri uljnaku in šel med njive po vsaj trohico miru in tolažbe. O, polje že živi, zemlja v naročju greje kali in puhti iz kadečih se krajev, nad njimi migota sonce in topi komaj vidne meglice, zrak je že vonjiv, topel — ljuba pomlad, kako si lepa, dobra!

Po cesti je pridirjal sèl in gospodu Ambrožu izročil pisan list. Šentvidski vikar piše: »Vdri se v zemljo ali kamor hočeš, samo nastavlaj se nikar nikjer, grof Pankracij že ve za Stehan, od togote je čisto z uma. pogubil te bo, skrij se, za božjo voljo, na dno pekla. Bog tako ne mara več zate, žeja te udušila, zaletel vrtoglavi!«

»Te-te-te!« je gospod Ambrož tleskal z jezikom in se plašno oziral. Sèl je dirjal domov, za njim jo je uprasnil še sam. »Saj se mi je zdelo, da sem ga grozovito počil!« je momljal napol zadovoljen, napol uplašen. Ognil se je velike ceste in pompljal čez Grm in Šentpavel, Šentvid in pod Gradiščem naravnost v Stično.

Po vseh potih so gospodarji hiteli v Stično. Kdor je le zmogel, je za siromake prinesel po tri hlebčke presnega masla in kruha in jih položil na oltar, da bi živina bila zdrava in da bi polje obrodilo dobro.

Gospod Ambrož jih je prehiteval vse, strah je teptal za njim.

»Če le ni pater opat kam šel?« ga je zaskrbelo, ko se je pokazal širni samostan.

Pater opat je hodil po polju, molil in se menil z zemljo... Potok bo res treba obrniti bolj na desno. Škoda je polja, preveč ga drži na dvoje. Pot na njive in z njiv bo potlej lažja. Ondodle je svet nižji, zamaka ga rado, za travnike bi bil pa kar dober... Umni menih se je razgledal po polju; vesel ga je bil. Samo tale rž ne kaže dobro. Redka je, sneg jo je predolgo dušil. Ko bi se le opomogla, saj je lepo zelena in kakor živa. Bilo mu je, da bi jo pobožal, kakor oče po laščkih poboža ljubega otroka...

»O, kaj pa vi?« se je potlej doma začudil gospodu Ambrožu. »Ali ste prišli na spoved?« se je pošalil.

»Velik greh me ne tišči noben, povedati bi pa res imel kaj.«

»Da, tisto z Lizo je bilo nerodno; kar ste pa včeraj počeli v Stehanu, je bilo tudi nespametno.«

»Kako pa že veste?« se je skoraj ustrašil.

»Neki lovec vas je skrivaj opazoval na plani cesti in v gošči.«

»A tako je zvedel tudi Pankracij?« je razumel in povedal, zakaj je plašil grofično Adelo in da se je zdaj prišel skrit.

»Da, le ostanite tu. In ne razkazujte se okoli, saj tisto gostovanje po vaseh res ni primerno za vas.«

»Hm, godilo se mi je dobro in tudi slabo. Dobri časi so kratki, slabih ni zlepa konec. Najhuje mi je zmerom bilo samo doma na gradu,« je rekel s čisto drugim glasom in otožno pobesil glavo.

»Kako pa je v Malem Gabru, na Trlepovini?« mu je opat drugam obrnil misli.

In gospod Ambrož je pravil o Katarini in Trlepovi žalosti, o Lizi, kako je srečna, da se je otela valpta, o močnem Kopicu, ki varuje vse in išče nevesto, in o tlačanih, kako so veseli njiv na Medvedjeku.

Med tem je prišel pater Fortunat in ga spremil v sobico, kjer mu bo bivati.

»Hvala Bogu!« je begunec vzdihnil in se naslonil ob okno. »Tu bom na varnem, v nobenem gradu ne bi bil tako. Samostan je res zavetišče ubogim in preganjanim,« je mislil in gledal v Stičnico, ki je šumljala pod njim. »Samo nekoliko prehitro sem pobegnil s Trlepovine,« ga je bilo sram. »Brez besede in zahvale, kakor bi se mi bilo kaj zamerilo.«

XXII.

Trlep je drugi dan sejal jaro všenico, hlapca in Kopic so vlačili. Sonce je sijalo, vrana na topoli je opominjala: »Ora-at — ora-at!«

Doma je bilo hudo. Pastir je že davi tekkel po vikarja. Katarina je medlela bolj in bolj. Pri njej je bila stara Trlepka in jo pazila. Zdajci se je ustrašila in skočila ven.

»Brž, brž pokličiči gospodarja — hudo je!« je velela Lizi.

Ta je z dvorišča bušila na plano, pa z njive so že hiteli, na cesti so bili zagledali vikarja, ki je nesel Boga. Zdaj je Trlep opazil tudi Lizo, se ustrašil in stekel na ves splav domov, drugi pa Bogu naproti.

Liza je bila bleda, nobene ni mogla reči, samo z roko je pokazala v hišo, Trlep je brez besede šinil mimo nje.

Katarina se mu je za spoznanje nasmehnila, odzunaj je primolil zvonček, k umirajoči je prišel Bog. —

Vikar je odšel. Katarina je bila čuječa, mirna, skoraj vesela. Gledala je zdaj moža, zdaj Trlepko, ki sta se sklanjala nad njo; čez čas je mignila Lizi. Ta je brž pristopila, ji popravila blazino in s čela obrisala pót. Po dolgem pogledu ji je bolnica slabično zašepetala: »Ostani pri hiši — mati ne zmorejo sami...« Potlej je oči obrnila v Trlepa, kakor dih sapice na njivi je tiho dejala: »Moj m...« Beseda ji je zamrla v hropenju, oči so ji zastale. Trlepka je začela moliti na glas. Trlep se je zgrudil ob postelji, rame so se mu tresle in glava omahnila na ženino roko, ki je mrtvo obležala po odeji. Tudi Lizo je zmoglo: zaihtela je v roke in pokleknila.

Katarina je ugasnila kakor sveča, ki dogori. Trlepka ji je zatisnila oči — oh, hudo, hudo je bilo na Trlepovini.

Mrtvaški oder je v hiši stal še osem dni po pogrebu; šega je bila taka. Pogrebci so prihajali vsak dan in nanj navzkriž polagali po dve svečki, a preden so se razšli, so jih na oder postavili okoli in okoli, prižgali in kleče odmolili molitev za rajnko gospodinjo.

Osmi dan so oder razdrli in v cerkvi opravili sedmino. Trlep je po sedmini doma pogostil vse pogrebce in se jim zahvalil. Katarina je bila po šegi pokopana prav in lepo, so vedeli vsi in se razšli na delo.

Na Medvedjeku so njive bile vse žive. Tlačani so orali in sejali. Veseli so bili lepih, skrbno udelanih njiv. Sonce jih je gledalo, med travniki se je mudilo Témenici, čeznjo so s Primskovega migljale bele zidavnice — lepo, toplo je bilo.

Le Trlepu ni bilo pomladi, nobena stvar ga ni mogla razvedriti. Brez besed je poniglavlil, žalost za

rajnko ga je pekla v čezdalje hujši bolečini. In kamor se je ozrl, povsod je videl kakšno sled po Katarini. Od vsega hudega bi bil najrajši tulil na ves glas.

»Nikoli se ne bo utolažil,« je družinčad šepetala in gledala za njim.

»Dokler si ne bo ubral druge,« je stari hlapec momljal v brado. »Saj tako domačija ne more ostati brez gospodinje.«

Katarinina smrt je prav bridko udarila tudi Kopiča.

»Oh, zakaj ni počakala še neke dni? Vso ženitev mi je zavrla, morda za vselej! Kdo bo zdaj šel snubit zame...?« je velikan, ljubezni željan, milo vzdihoval in silno obupoval.

XXIII.

Po praznikih sta se graščak in graščakinja na Šumbregu zbogala.

»Izpusti že valpta,« se je ona še nekaj držala, »saj ni kriv on, jaz sem ga poslala v Mali Gaber.«

»Prej bi bila povedala.«

»Saj sem ti, pa nisi dal do sebe,« se je branila. »Sicer pa je zaslužil malo pokore, ker je tačas slabo opravil.«

»Zakaj si ga poslala? Nikdar več mi ne stori kaj takega!«

»Bilo mi je za čast in pravico gosposčine.«

»In si jo ponižala.«

»Ne jaz, nekdo drug.«

Graščak je vedel, da meri vanj in v Ambroža, vendar je molčal. Tudi ona je premolknila, preden je povedala:

»Valpet ni tačas storil Primožu nobene krivice. Zvitorepi tlačan je vedel za vse in sam je z Lizo čakal Trlepovih... Dekla Marijana bi prisegla, da sta Primož in Trlep ugenila, kdo naj odnese Lizo.«

Nalašč je govorila, kakor da je Ambrož hlapec Trlepov in nalašč Ambrožu ni dala pravega imena.

Graščaka je speklo, v togoti je dal poklicati Primoža.

»Po pravici povej, kako si pleteničil, da si Lizo spravil k Trlepu!« ga je pestil.

»Jejhata, nič nisem pleteničil,« je Primož obupno tajil.

»Kaj si pa napletal s Trlepom, ko si tovoril s Primskovega?«

»Prosil sem ga, da bi mi dal mernik žita; otroke imam, lačni so.«

»Za mernik žita si prodal Lizo?«

»Jejhata, nak, nak!«

»A kaj je Liza tisti večer počela zunaj vasi in kaj si ti oprezoval tam?«

»Jejhata, nesna kokoš se je bila nekamo zateknila. pa sva jo iskala.«

»Le stoj, jaz ti jo bom našel!« mu je graščak zapretil in ukazal biriču: »Po valpta pojdi v vozo!«

Valpet se je zamazan, shujšan in slab prilomil pred gospoda, le oči so se mu svetile živo in preteče.

»Primož je res kriv, pripri ga!« mu je graščak velel, kakor bi se mu s tem že opravičil za krivico. »In izpostigi ga, da bo pomnil!«

Tlačan je tulil, valpet ga je pehal pred seboj, v vozi pa mu je tiho rekel:

»Molči, nič hudega ti ne bo, sam bom skrbel zate. da boš res pomnil.«

In mu je še tisto uro prinesel kruha, mesa in vina. Primož je strmel, a valpet se je tiho smejal: »Kar jej in pij in bodi brez skrbi, nobene sile ti ne bo!«

Iz ljubezni in usmiljenja ni delal tega. Neusmiljena ječa ga je vendar čisto spremenila. Kakor je dosihmal delal vse v prid gradu, tako mu bo posihmal storil vse v kljub, se je v ječi vsak dan sto potov zarekel.

Že čez nekaj dni mu je graščak ukazal:

»Izberi si biričev, na Medvedjek pojdi in preženi Trlepove tlačane. Zemlja je tudi moja, sam jo bom delil, kadar in komur bom jaz hotel!«

Valpet je navidezno hud prilomastil na Medvedjek. »Vse pustite, domov se poberite, vam vелеva gospod s Šumbrega!« je vpil. »Sam bo, pravi, delil zemljo.«

»Trlep nam jo je že dal, z njim se zmenite, če ni kaj prav,« so se tlačani branili.

»Pojdite odtod zlepa!« jim je svetoval. »Meni nič mar, komu gre pravica.«

Tlačani so se čudili mirnemu valptu in se spogledovali. A kaj so hoteli? Šli so. In naravnost k Trlepu. Trlep jih je poslušal in gledal v tla. Potlej si je brž osedlal konja in se zapodil v Stično.

Pater opat mu je velel po kratkem premisleku: »Povej tlačanom, naj mirno delajo. Če jih bo pa kdo še nadlegoval, mi sporoči precej!«

Trlep se je pomiril, a preden je šel domov, je poiskal tudi gospoda Ambroža.

»O, ti si?« se mu je ta začudil in brž opravičil. da je ondan pobegnil tako brez besede. »Katarina je prebila, praviš? Bog te potolaži!«

Trlep ga je molče poslušal. »Kopič vas strašno pogreša,« je naposled povedal, »Najprej mu napravite skomine po neki bunki, zdaj vas pa ni, da bi ju spravili vkup.«

»Saj res, samo malo naj še potrpi! Pater opat že kroti Žužemperčana. Mislím, da bom kmalu spet smel med svet.«

Pater opat je precej na Šumbreg poslal opomin. naj si grad ne lasti zemlje, ki jo je samostan udelal. in naj ne pozabi, da ima opat pravico izobčiti vsakogar. ki nagaja ali celó škoduje samostanu.

Šumbrežan je od togote kar poskakoval, ko je to poslušal.

»Ali zdaj verjameš, da so menihi zoper nas?« ga je žena bezala. »O, ponižati nas hočejo, ponižati!«

»Težko je to reči kar tako,« se je branil, ker je vedel, da ga sili v zdraho z menihi; bal se je žene. še bolj pa opata.

»Kdo drugi nego menih je Ambrožu dal neumno misel, loviti Adelo?« ga je podpihovala. »Zakaj bi ga sicer skrivali zdaj in zagovarjali?«

Pater opat je res prav tačas hodil v Žužemperk, da bi pomiril grofa Pankracija. Visoki mož se je res naposled vdal in verjel, da je Ambrož v vinskosti in zgolj iz norčavosti prestregel Adelo.

Gospodu Ambrožu je bilo skoraj kar hudo, ko je zvedel, da spet sme med svet. Samostanska tihota med delavnimi, pobožnimi menihi ga je čisto sprevergla.

Opat, navajen človeku gledati v dušo, je precej opazil njegovo zamišljenost.

»Kam pojdete?« se mu je smehljal. »Poštenemu človeku je sicer dobro povsod, doma vendar najbolje.«

»Na Šumbreg pa že ne, rajši pred pekel!«

»Vidim, Šumbreg se vam je zameril. Ostanite tu, saj bi se navadili tudi nas.«

In gospod Ambrož je povedal, kako navadil se je že. »Vendar vem, da nisem za kuto.«

»Saj vam je ne ponujam,« se je opat smejal.

Patru oskrbniku je dostikrat nerodno, bosti se s trgovci in iz samostana izostajati, kadar mu je hoditi na daljne samostanske kmetije. Za to službo bi samostan potreboval posvetnjaka.

Gospod Ambrož je popál z obema rokama in ostal v samostanu. Svobode ni pogrešal, med ljudi je dosti hodil. Tudi z grofom Pankracijem se je primerno zбоgal, živel brez skrbi in jezdaril po vsej Dolenjski strani.

Sprava pa ni bila vseč šumbreški graščakinji.

»Ali verjameš vsaj zdaj, kar trdim že zmerom?« je rinila v moža. »Tudi Pankracija so preslepili, Ambrož bo spet koledoval brez zavir.«

»Ne bo, saj se je unesel in v samostanu privezal.«

»Kaj res ne čutiš, da ponižuje tebe, če ti brat hlapčuje samostanu?«

Pa ni čutil tako, kakor je mislila žena; opatov opomin ga je vendar hudo ujedal. Sitno mu je bilo tudi, poslušati ženino zasmehovanje. Ha, pokazati ji je hotel, da se prav nič ne boji samostana.

»Na Medvedjek pojdi!« je spet ukazal valptu. »Z vso silo jih preženi, nihče ne sme več tja, kdor k meni ne pride po pravico; tako jim povedi!«

Valpet je slušal, a to pot je med tlačani na Medvedjeku opazil tudi Trlepa; na samem mu je brž povedal, kaj graščak hoče.

»Vendar se ne vdaj,« ga je podpihoval, »nobene pravice nima več do te zemlje!«

Trlep je molčal in ga pisano gledal.

»In pozabi tisto, da sem tačas s silo prišel na Trlepovino,« se je zamolklo opravičeval. »Veš, moral sem.«

»Jaz sem gospodar, svoboden, nikomur tlačansko pokoren mož,« se je Trlep trdo oglasil. »Kdo si ti, da me kar tičeš?«

»Že prav, gospodar Trlep, dobro vam hočem. Samo molčite, nihče ne sme zvedeti, kaj sem vam svetoval.«

Trlep mu je pomirjen segel v roko in molče pokimal.

Valpet je mirno šel z biriči proč in se suho smehljal sam vase: »Ne bom ti več pes, da bi gonil tlačane!« Mislil je Šumbrežana, še zdaj mu ni odpustil.

Tudi Trlep je šel domov in precej v Stično sporočil, da je grad spet zaviral delo na Medvedjeku.

XXIV.

Liza je pravkar s Témenice prinesla poln škaferila in ga urno razobesila po vrtu.

Trlep jo je občudoval, ni mogel drugače, tako mikavna je bila v moči in zdravju. Prišel je bliže in ji povedal, da se je šumbreški valpet že nekaj unesel.

»Kaj me mislite poslati nazaj?« se je ustrašila.

»Ali bi rajši ostala tu?«

»Da, bojim se valpta.«

»Nič se ne boj!« se je nasmehnil. »Tu ostani, saj ti je tudi rajnka velela tako.«

»Rada, rada!« je pokimala in ga hvaležno pogledala.

Stopil je še k materi, ki si je na soncu grela boleče ude. Za njim so šle lepe Lizine oči.

»Skrbiš me, glej,« je mati od bolečin pačila obraz in stokala. »Vse bo šlo na nič, če boš še dalje pobešal glavo. Kaj pa hočeš vendar? Žalost ti ne obudi žene. Pozabi! Naj počiva v miru. Ali je nismo pokopali lepo, nismo žalovali zadosti in molili zanjo? Smo. V nebesih je. Ali domačija je tu in potrebuje gospodinje, ne žalosti. Jaz ne morem več, vsa sem polomljena.«

»Tudi Katarina mi je naročala tako,« se je spomnil. vendar je rekel: »I, mati, ali ne bi bilo grdo, če bi že zdaj mislil na to?«

»Kaj grdo? Vsakdo vé, da drugače biti ne sme. Ali boš z deklami živel?«

Zardel je in odšel za delom, ki ga je klicalo. Za vogalom je srečal Lizo in se ji nasmehnil.

»Kako je zdrava in lepa!« je spet vedel. Ta misel ga ni več pustila. Dokler je rajnica žena živela, je Lizo gledal le z veselo zavestjo, da jo je otel malo-

pridnemu biriču; zdaj je videl tudi njeno lepoto in zdravo ženskost.

Lizi so misli begale na Primožev dom. Joj, kaj bi bilo, če bi se res morala vrniti? In če se gospodar spet oženi? Ali je ne bi nova gospodinja zrinila proč?

»Kar šla bi, preden me kdo prežene,« je preudarjala. Kajpak, k Primožu ji ne bi kazalo iti. Preveliko družino ima, težko se preživlja. Pa tudi grad bi jo trdo prijel, ker mu je ušla.

»Oh, ko bi imela vsaj še očeta!« se je spomnila in tiho razjokala. »Sam večni Bog vedi, kje so in kako. če pač še živijo...?«

XXV.

Šumbrežan je doma čakal valpta in je bil ves divji, ko mu je ta povedal, da se je na Medvedjeku spet moral umekniti. Spomnil se je Primoža. Ha, tudi ta je kriv zdrahe, ki se vanjo grad mota! Spodil bi ga z domačije in na grad vzel za hlapca, pa kaj, saj bi s tem udaril najbolj samega sebe, ker od hiše ne bi dobil davščin in desetine. Preseli pa ga lahko na domačijo, ki ji je umrl tlačan brez otrok in ki ni kaj pridovna. Naj Primož pomni, kdaj je zvitorepil zoper grad!

»Pojdi, če se ne bojiš tudi Primoža,« je potlej ukazal valptu, »izpusti ga in precej preseli na Lukeževo!«

»Kaj pa Primoževo?«

»Tja mi dobodi drugega, kogar hočeš in odkoder hočeš! In brez pomude!«

Primož je od obupa omedleval, ko mu je valpet pravil, kaj bo.

»Jejhata, kako z domačije? Zakaj?« je jadikoval. »Rodil sem se na njej, moji otroci tudi; ves naš rod, odkar se pomniti dá, je trpel z njo...! Nak in nak — nočem, klečé in s povzdignjenimi rokami bom prosil, preklical bo.«

»Tiho bodi, Primož, zaupaj meni, graščak te še poslušal ne bo!« ga je miril. »Ob tlaki in desetini, le molči, povsod bom zamižal, bolje se ti bo godilo kakor dosihmal.«

Obupani tlačan je poniglavlil domov, da bi se pripravil za selitev, valpet pa je poklical grajskega biriča.

črnkastega, godrnjavega in že starikavega moža, ki je bil sit gosposke službe in ki si je že dolgo želel spet pravega, kmečkega dela.

»Kaj se mi je primerilo z Lenko, tako veš, kajne?« mu je opomnil mlado tlačanko, ki jo je imel na vesti. »Kriv sem bil le jaz, ona je prav pošteno dekle.«

»Da, vsi to vedó, vsem se smili,« mu je hlapec pritegnil.

»Vzemi jo, Marko, če te mara, ne bo ti sile.«

Hlapec se je zagledal predse in molčal.

»Ali ti ni na okó, ka-li?«

»O, je! Samo ne na rokó. Kdo pa sem, kaj pa imam? Mar naj živim z njo kar na rokah?«

»Ne, ne, na Primožovo vaju dam,« mu je naposled dopovedal.

Lenki je bilo hudo pod očetno streho. Vsi so jo ujedali zaradi nesreče, ki ji jo je naprtil divji valpet; tako se ni dosti branila grajskega Marka, še Bog, da jo mara táko.

»Lep ni, dober pa je, dober,« so ju obirali, ko sta se jemala.

»Po hudičje črno lice ima, po medvedje brunda in momlja,« so oponašali godrnjavega Marka.

»Lenka pa lahko do komolca zahvali Boga; glejte. domačijo ima in moža.«

»In valpet da jima je pomagal? O, zdaj vem: svet se bo podrl ali pa bo vojska, preveliki čudeži so se začeli goditi.«

»Valpet se je res čisto spremenil. Primož ga kar prehvaliti ne more.«

»Da se le ne bi spet sprevrgel!«

Primožu je vendar bilo strašno hudo. Na Lukeževo je že prenesel vso beračijo pohišja, sam pa še ni šel izpod strehe. Po prazni koči se je prestopal iz kota v kot in skrival oči, polne otožnih solzá.

»Ali se boš umeknil kaj kmalu?« sta v gnezdo tiščala Marko in Lenka.

»Bom, saj bom,« je kimal in gledal proč, ni se mogel ločiti. Ljubezen, zrasla vsa z delom, s trdom in spominom, ga je držala za nogé in roké.

Ob predpečku je postajala žena, pobešala glavo in tiho ihtela v predpasnik; tudi njej je bilo hudo.

iti odtod, koder je trpela z otroki in gospodinjala v ljubezni.

Otroci sami so onemeli in začudeni strmeli v praznino, ki je koči razmeknila stene in ki jih je plašila.

»V tejle koči je zibka tekla našemu rodu in meni,« je Primož govoril kakor sam s seboj; »čez tistile prag so mi pogrebci odnesli očeta in mater; tele stene so slišale naše molitve in tožbe — o, vsak prašek tu mi je svet, pa vendar moram proč...«

»Molimo še enkrat!« je ona dejala in se prekrižala na glas. Med molitvijo ju je zmogel hlipajoč jok, tudi otroci so cvileče zavečali vanj.

Primož je pokleknil ob hišni prag in ga poljubil: »Jaz in vsi naši smo te obrusili!«

»Oh, zdaj je proč — nikoli več!« je žena poihtevala.

A on je poljubil še podboje in rekel: »Pojdimo v imenu božjem, druga vrata nas bodo bila po petah!«

Žena je še huje zaihtela, segla v peč po ugasel ogorek in si ga uteknila za nadržje, da bi z njim v drugi dom prenesla svetost domačega ognjišča. Potlej se je obrnila in šla za možem.

Otroci so večali in se je držali za krilo. Na pragu je postala in jih po vrsti prekrižala.

XXVI.

Valpet je potlej povedal graščaku, kako je uredil obe domačiji.

»No, vsaj to si uganil prav!« je sitni gospod revskal. »Pa tudi na Medvedjeku mora obveljati moja! Jutri pojdem tja sam, povej hlapcem!«

Valpet je sklical hlapce in jim povedal.

»Prišlo bo do poboja, gospod je osat in trmast,« jim je govoril. »Varujte svojo kožo, duše se vam pa Bog usmili — opat vas bo vse udaril s cerkveno kaznijo in z uroki, težko se jih boste še kdaj oteli.«

»Takale služba je res pasja!« so se biriči spogledovali. »A kaj nam je početi?«

»Premislite sami, meni nič mar!« je dejal in šel po opravkih. Za njim se je prihulil star hlapec in tiho vprašal: »Kaj, ko bi se kako uprli?«

Ni mu zaupal, skomignil je z ramo in rekel: »Storite, kar vam pamet veleva!«

Pustil je zbeganega hlapca in šel k Primožu.

»Graščak sam pojde jutri s kopo biričev na Medvedjek. Steci brž do Trlepa in mu prav skrivaj povej, hvalo ti bo vedel.«

Primož se je res zadrevil v Mali Gaber. Vračal se je vesel; v vreči je oprtiv nosil pol mernika zmesnega žita, Trlep mu ga je dal za važno sporočilo.

Tako so se Gabrovci lahko dobro pripravili za drugi dan. S poljskim orodjem je vsak imel tudi čekan, Kopic pa spet kar tisto soro. Trlep si je opasal meč in zajezdil konja. Kakor vojskovodja je jahal pred njimi.

Kmalu dopoldne je Šumbrežan prihrumel s kopo biričev.

Tlačani so skočili vkup, Trlep je zajahal malo naprej, z njim je bil Kopic.

»Kaj pomeni to?« je presenečeni Šumbrežan zavpil. »In na mojem svetu?«

»Ne mezgajte mi po njivah, obsejane so!« je zavpil tudi Trlep. »In ne nagajajte nam več, z menihi se zmenite!«

»Preženite jih odtod!« je graščak ukazal biričem. »Tegale,« je pokazal Trlepa, »mi pa zvežite in na grad odženite!«

Kopic je zarenčal in pogledal Trlepa.

Trlep je molčal in pisano gledal, le tlačani so vpili in vihteli čekan: »Kar poskusite!«

»O psi tlačanski!« je Šumbrežan hropel od togote. Še nikoli ni slišal, da bi se tlačan upal upirati. Ali so pač tlačani? Vedejo se, noben svobodnjak se ne bi upal tako! To je res meniška potuha! »Udarite jih po gobcu!« se je zadrl na biriče.

Biriči so se oprezno bližali, a Trlep je zavpil: »Stojte, na samostanski zemlji ne sme biti poboja!«

»Zvežite ga!« je graščak revsknil.

»Stojte, pravim še enkrat!« je Trlep dvignil roko in Kopicu velel: »Kdor se le pritekne tlačana, ga potolci!«

Kopic je že ves čas grdo gledal in preteče renčal, zdaj je poprijel soro.

»O ti!« je Šumbrežan stisnil skozi zobé, se z golim mečem zapodil proti Trlepu in zamahnil. Tudi Trlepu je meč blisknil iz nožnice in izpod roke udaril tako silovito, da je graščaku meč odletel iz roke.

Trlep se je zaničljivo óbrnil proč, vteknil meč v nožnico in ukazal Kopicu:

»Zapodi jih!«

Velikan je zarjul in skočil, a Šumbrežan, bled kakor zid, je že planil, biriči pa za njim.

Kopic je, kakor da teče, na mestu teptal in se smejal.

»Dobro si opravil!« ga je Trlep pohvalil. »Poberi graščakov meč in mi ga daj! Tako. Jaz pojdem zdajle v Stično, ti ostani še kakovo uro tu, da jim posvetiš. če bi se vrnili.«

Opat je kar obstal, ko je Trlep vse razpovedal in mu izročil graščakov meč. Nikoli ne bi bil verjel, da si bo Šumbrežan upal tako kljubovati. In precej je na Šumbreg poslal pisanje, naj se grof Šumbreški vsaj v osmih dneh opraviči, ker je kalil božji mir na samostanski gosposčini.

Tudi gospod Ambrož je debelo gledal, ko je poslušal Trlepa. Ali je brat ob pamet, ka-li? Če se precej ne zboga s samostanom, ga bo cerkvena kazen ponižala, da bo joj. Še izobčiti bi ga utegnil opat, pravico ima. Šumbrega bi potlej bilo konec. Vse bi se ga ogibalo, vse zaničevalo, še tlačani se mu ne bi več morali pokoriti. In vrhu tega še taka sramota: kmet je z mečem premagal graščaka, tlačani so ga podili!

»Kaj se nisi mogel umekniti brez boja?« je po strani gledal Trlepa. »Saj si vendar vedel, da bo opat sam segel v to stvar.«

»Ali sem začel jaz? Samo branil sem se.«

»Pač, in vendar si ga preveč ponižal.«

»Veljalo je: on ali jaz.«

»Na vse plati bi bilo lepše, če bi se bil umeknil in počakal, da bi opat rekel svojo.«

»To je nemara res,« je preudarjal, ko je jezdil domov. »Morda sem se res nekoliko zaletel? Graščak je vendarle graščak.«

Naposled ga je popala trma: »E, kaj! Tudi jaz sem, kdor sem, nikomur se ne dam!«

Ponosno je dvignil glavo in dirjal domov.

Cesta je lezla v klanec, za njim je ob desni strani kakor kokoš na gnezdu široko sedela stara domačija svobodnjaka Rádoha, okoli nje je bila velika vas njegovih in samostanskih tlačanov — današnja Rádohova vas.

XXVII.

Radoh, čezpetdesetleten, že malo osivel, pa še trden mož, je že zdaleč zagledal Trlepa in mu pomahal, naj se ustavi; obenem pa je zaklical na zelnik: »Maruša. v hišo, mizo brž pogrni!«

»Razjahaj,« je vabil Trlepa, »odpočij se in povej kaj, junak, ki gradove krotiš!«

Trlepu se je dobro zdelo, skočil je s konja in segel v roko staremu prijatelju.

Z zelnika je pritekla Maruša, najstarejša Rádohova hči, in si gredoč spustila krilo, ki si ga je med delom zateknila pod pas, zardela in smuknila v hišo.

»Kako se ti je naredila,« je Trlep dobrovoljno dejal, ko je pogledal za njo. »Kaj je še nič ne možete?«

»Ne dam je, komur bi bilo,« je Radoh počasi povedal. »Saj se ji ne mudi. O svečnici je izpolnila eno manj ko dvajset let. Lehko še počaka, praznih rok ne pojde od hiše. — I, kako pa zdaj ti?« je obrnil.

Trlep se je spomnil rajnice žene, obraz mu je potemnel. Radoh je sprevidel, da je nerodno postavil besedo, brž jo je popravil:

»Stopi noter, da boš povedal tisto z Medvedjeka. Slava ti kakor ogenj vihrá že po vsej soseski.«

Šla sta v hišo, Trlep se je udobrovoljil.

Rádohova domačija je bila večja od Trlepovine. tudi hiša je bila lepša in prostornejša. Na pogrneni mizi je bil pod prtičem cel hlebec soržičnega kruha. ob njem majhna solnica in dolg, svetel nož z roženim ročajem, a sredi mize vrč reznega vina z Debelega hriba ob Témenici.

Gospodar je prijel vrč in dejal:

»Bog te sprejmi — dolgo te že ni bilo pod mojo streho!« Zmerno je srknil iz vrča in ga postavil pred gosta, rekoč: »Dobro zdravje!«

Trlep je odpil, prileglo se mu je, pot ga je užejala.

Gospodar je hlebcu z nožem prekrižal dno, odrezal krajček in rekel:

»Ureži si, prigrizni; včeranje peke je, Maruša ga je umesila.«

Pila sta in govorila o Šumbrežanu.

»Prav postavil si se,« je Radoh hvalil, »vsak bi se moral tako, pa bi kmalu bilo drugače!«

Trlepu ni bilo več do pohvale, po malem je že sprevideval, da bi nemara bilo vendarle bolje, če se ne bi bil bôl z osatim mogočnikom.

»Rajši bi videl, da bi Turka mogel tako pregnati.«

»Bog nas varuj, kaj res misliš, da bi utegnil spet prilomastiti?«

»Da tako ne bi! Kam se mislite skriti?«

»Nekateri se bodo z živino potuhnili v hoste, drugi jo hočejo uprasniti na Gradišče, jaz pa bi najrajši bežal v Višnjo goro. Trdna je, ono leto je dobila novo debelo obzidje. Kam pa ti?«

»Vidite, če ne bi bilo Medvedjeka in zdrahe zaradi Lize, bi me za tisti čas morda Šumbrežan vzel na grad; tako pa bom moral bežati na Primskovo.«

»Beži no! Gospoda misli samo nase. Grad se zapre, tlačan pa naj počne, kar hoče! Grad je vsak zmenjen s Turki. Ali si že slišal, da bi se Turki kaj mudili s katerim? Ko pa se divjaki poberó, se gradovi odpró in ti požró, kar si otel Turkom.«

»Da nas le prehiteli ne bi!« je Trlep kimal. »Te dni pošljem oglednike, da ob Hrvaciji zvedó, kaj Turki počnó.«

V sobo je prišla Maruša, da bi pozdravila gosta. Preoblekla se je nekoliko, čisto pečo si je zavezala, prikupna je bila in prijazna.

»Bog te sprejmi, Trlep!« je gostu segla v roko, »Kje si pa bil? Pa ne, da si spet lasal kakovega graščaka?«

»O Maruša marušasta, glej jo no, kakova ti je!« se ji je smehljaj. »Škoda te bo, če te Turki ujemó.«

»Kopiča nam daj, pa me ne bodo.«

»Kar Kopiča bi rada?« jo je dražil. »Kaj bi s teboj? Pa tudi ubral si je že táko, da si bo moral dobro pljuniti v roke, kadar jo bo hotel kaj krotiti.«

Resnega pogovora je bilo konec, Trlep se je odpravljaj. Radoh in Maruša sta šla z njim do dvoriščnih vrat.

»Kmalu se spet kaj oglasi!« je Radoh rekel. »Mati božja te obvaruj!« mu je želela ona. »Bog te usliši!« se je zahvalil in jo pogledal z nekoliko daljšim pogledom.

Ni bila nizka in dosti je je bilo, vendar se mu je zdela majhna.

»Liza je večja, močnejša in — lepša,« se je nenadoma spomnil dekle.

Zamislil se je. Oči so mu v daljo gledale Lizo, kakor dosihmal še nikoli ne, ušesa so poslušale materine besede, naj si izbere gospodinjo ... Ozrl se je, za njim je gledala lepa Radohovina, na njivi za njo je bila bela lisa. Ali je Maruša? Nasmehnil se je in izpodbol konja, a oči so mu v dalji spet našle Lizo in se ji smehljale ... Misli so od nje begale na Šumbreg in v Stično in že spet v Radohovo vas. Cesta se je stegnila po višini ob hosti, Trlepovina je že pomežiknila iz drevja. Pustil je veliko cesto in pod vasjo Cesto po bližnjici zdirjal domov.

Dan se je nagnil v zaton.

Mati in Liza sta v skrbeh čakali gospodarja.

»I, za božji čas, kod si pa hodil ves dan?« je mati zajavkala, ko je dobre volje skočil s konja. »Od samih skrbi bi bila skoraj skoprnela!«

»V Stično sem moral iti, mati.«

»Zakaj se nisi gredoč oglasil, da bi bila vedela?«

»Mudilo se mi je, mati!«

»In kaj si, za sveto ime božje, počel na Medvédjeku? O moj Jezus, v grob me boš spravil, takih mi prizadevaš.«

»Moral sem, branil sem se, mati.«

»In si posekal graščaka? Žalostna Mati božja, kaj bo pa zdaj?«

»Samo zapodila sva ga — kajne, Kopic?« je pokimal velikanu, ki je prišel na dvorišče.

Kopic je dobrovoljno renčal, Liza ga je gledala z žarečimi očmi. »Ali ti je junak, tale Kopic!« ga je tiho občudovala. »Otel je mene, zdaj pa tlačane in gospodarja! In samega graščaka je ustrahoval!«

XXVIII.

Gospodu Ambrožu se je brat smilil, pomagal bi mu rad, da bi se spravil z opatom.

»Ali ne bi bilo prav, če bi jaz stopil na Šumbreg?« je prosil opata. »Morda bi ga vendarle uklonil?«

»Da, pojdite, pojdite!« je opat zagrabil. »In meč mu vrnite!« je pokazal na orožje, ki ga je Trlep prinesel.

Drugo jutro zavred je gospod Ambrož res jahal na rojstni grad Šumbreg. Ko so se mu grajski zidovi pokazali iz šume, mu je mila otožnost stisnila srce. Pred njim so migljala otroška in mladeniška leta, vsak kamen ob poti je napominjal že skoraj pozabljeni spomin ...

Pred Seli ga je srečal Primož.

»Kako je?« mu je Ambrož pokimal.

»Ne dobro ne prav slabo,« se je tlačan hvalil in mu pravil, kako ga je graščak pestil zaradi Lize in kako mu je Valpet pomagal v stiski.

»Kaj res?«

»Res. Valpet se je čisto sprevergel, vedi ga Bog. zakaj. Da bi le ostal tak!«

»Valpet — pes — je postal človek?« se je gospod Ambrož čudil, ko je po strmem griču kobalil na grad.

V gradu ga je prestregla graščakinja: »Kaj bi pa ti rad?«

»Kaj?« se je ustavil. »Ali nisem prišel domov?«

»Mislila sem, da si že pozabil, kje si doma.«

»S čim bi ti mogel bolj ustreči?«

»Ali si me prišel to vprašat?«

»Brez skrbi, tebe se nikoli ne spominjam. — A zdaj moram govoriti z bratom.«

»Kaj bi mu rad?«

»Njemu bom povedal.«

»Meni povej!«

»Kdo si ti?« se je ujezil in obrnil proti bratovi sobanici.

»Kam rineš?« mu je zastopila pot. »Nikogar noče videti, hude volje je, ti si je kriv!«

»Jaz da, ti seveda ne! Krotka, kakor si,« jo je grdo pogledal, da se mu je plaho umeknila.

Graščak je ždel ob oknu in topo buljil predse.

»Ná, meč sem ti prinesel nazaj,« je gospod Ambrož dejal in mu ga položil čez kolena.

»Kje si ga dobil?« je graščak zardel.

Povedal je in mu svetoval, naj se brž ukloni opatu in pošlje spravno darilo za siromake.

»Ne morem, vse bi se mi smejalo.«

Prerivala sta se dolgo, graščak se ni podal, gospod Ambrož je žalosten in jezen odšel.

»Kaj ti je hotel?« je graščakinja hotela vedeti.

»Tebi nič mar!« ji je nejevoljno odgovoril, kakor se ji ni upal še nikoli.

Debelo ga je pogledala in zajokala: »O, že vem, zoper mene te je ščuval!«

Tlačanske solze ga nikoli niso mečile, ženine so ga vselej čisto ukrivile. Brž brž se ji je zarekel, da je Ambrož še v misel ni vzel.

»Ne?« jo je speklo. »Kajpa, ker me zaničuje.«

»Ne zaničuje in ne spoštuje, le na miru te pusti. stori tako tudi ti!«

»Pa kaj ti je hotel?«

Povedal ji je. Ona pokonci, da ne pa ne, samostanu se je treba upreti.

A on je preklel Medvedjek, Trlepa, samostan, vse in se zadrevil v Žužemperk.

Šumbrežanovo neumno prerivanje s tlačani in kri-
vično kljubovanje samostanu je bilo grofu Pankraciju
močno čez glavo. Bal se je, da bo opatu zdaj zdaj
zadosti in da bo udaril. Pa bo vsa rodovina na sramoti.
jeziki vse dežele se bodo hudobno brusili ob Turjačane.
Siten, godrnjav je čepel doma, še do tistih blagrov, ki
jim je vse življenje stregel tako zvesto, mu ni bilo več
dosti.

»Hudiča, kaj se res že staram?« je robantil in
iskal, ob koga bi se spoteknil.

»Hoj, ti,« se je lotil žene. »Turkov nemara vendar-
le še ne bo. Po Adelo bom poslal. Saj se je menda že
nagledala redovnic in naslišala njih molitve?«

»Pusto ji tam ni, sicer bi se bila že vrnila,« je
odpeljavala. »In rada je s sestró, kar pusti jo!«

»Če se je Turek premislil, bi Viljem utegnil,« je
našel staro misel. »Priprave za poroko naj se kar začnó!«

»Poroka — zmerom: poroka! Kaj siliš, saj ji ne bo odšla, kadar bo, prekmalu bo. Ko bo Viljemova, ne bo več naša.«

Grof je vzdihnil, sinov se je spomnil: »Ko bi se vsaj onadva že napasla svetá!«

»Kaj nisi Trojana ti sam poslal v daljne nemške dežele, čeprav se je branil?«

»Branil — branil,« jo je oponašal. »Otrok je še bil, ni vedel, da mora po svetu, če se hoče izučiti vojne umetnosti in viteških čednosti. A zdaj je star dvajset let, zdoma je tri leta, lahko bi se že vrnil.«

»Bog ve, kaj ga zavira, da ne more domov.«

»Konrada si ti izrinila iz hiše,« je godrnjal. »Spri-dila in izrinila. Zmerom si mu dopovedovala, da je kakor ustvarjen za višje šole. Tako je tudi sam, ko je opravil stiško šolo, začel tiščati za tujo učenostjo v latinski deželi. Kaj počne, sam večni Bog vedi! Studentje so polni vseh muh. Učijo se najrajši s kocko in čašo — in z žensko!«

»Nak, Konrad že ne. Uči se, učenjak bo. Pobožen je. Morda bo opat, morda škof.«

»Da, samo ne vitez in junak, in to imaš na vesti ti!«

»Pred Bogom bom to lahko zagovarjala.«

»Anti veš. — No, Adela mora domov, sicer se mi še ona ponuni!«

XXIX.

Grofični Adeli je v Mekinjah bilo prav lepo. Tihota samotnega samostana po vsej deželi češčenih klarisinj ji je bila močno všeč. Skrivnostni čar reda v molitvi, v delu, v zabavi jo je kar osvajal. Miselnost, željnost, navade, vse se ji je, sama ni vedela, kdaj, obrnilo in namerilo v ozki, ravni tir, ki je po njem mirno polzelo samostansko življenje.

Mir ji je nekoliko kalil le Krištof Lamberg. Skoraj vsak dan je pridiral z Zaprc, v sprejemnici sédel prednjo in si z lepimi rečenicami prizadeval na vso moč, da bi se ji prikupil.

»Prečastita mati opatica, ne dopuščajte, da bi me toliko obiskoval,« je prosila, ko jo je opatica nekoč vprašala, ali ji je mladi velikan morda ženin. »Ni mi ženin.«

»Samo rad bi bil, kajne?« se je opatica Barbara Polec smehljala. »Pa že prav. O priliki bom rekla besedo njegovemu stricu na Zaprcah; Krištofu samemu ne morem, preljubezniv je, smili se mi.«

Že drugi dan je Krištof Lamberg prišel spet: mlad, velik, močan. Po šegi nakodrani svetli lasje so se mu izpod bagrene čepice usipali do širokih pleč; obraz je rdel od pričakovanja, oči se svetile in smehljale; obleka mu je bila pretkana z zlatimi in s srebrnimi nitkami, ob bedru mu je bingljal lehak meč.

Opatica res ni mogla drugače, preljubeznivo jo je pozdravil in prelepo prosil, Adelo je dala poklicati.

»Grofična, po slovo sem prišel,« je začel z nizkim glasom in pomolčal; ker je molčala, je nadaljeval: »V Metliko pojdem, da bom pomagal cesarskemu glavvarju, ko bodo Turki prilomastili.«

»V Metliko?« se je nekoliko zmedla.

»Za slovo in spomin bi vam rad dal tole,« je segel v žep in ji pomolil zlat prstan v lični škatlici. »Izdelal ga je najboljši kamniški zlatar, sam sem mu gledal pod roko, da bi bil spominek vreden vas.«

»Ne zamerite,« je zardela, »darila, kakor je lepo, si ne upam sprejeti.«

»Zakaj ne?« je težko dihal. »Kdo vam brani?«

»Cesarski glavvar v Metliki...«

»Ženin?« je hripavo vprašal.

Pokimala je, oči ni dvignila.

»Zakaj mi niste že prej povedali tega?«

Molčala je. Res bi mu bila morala razodeti, ko je opazila, kam meri. Pa ni, saj se je Viljema branila zmerom in ji je ženin samo po volji drugih. A zdaj se je rada izgovorila z njim.

»Ne zamerite!« je prizadet vstal, se spoštljivo priklonil in šel; prstan je pustil kar na mizi.

Kako je prišel v mesto, sam ni vedel, tako mu je bilo hudo. Na trgu ga je srečal mlad plemič, Kozma Hohenwart, in se veselo zasmel:

»Čudež božji, kaj si še živ? V kopališču imajo rebulo, angelci bi jo pili, ti rečem; in dve Italijanki dan za dnem prepevata pesmi, da bi se človek valjal od miline, in živi sta, lepi, veseli, starec bi se ogrel — tebe pa od nikoder!«

Krištof Lamberg se je res osamil, odkar je spoznal Adelo. Mesto, dasi veselo in polno razkošja in gospode, ga ni mikalo, kakor ga je še lani. Za nič ni več maral, ne za prijatelje ne za razposajene zabave v gosposkem kopališču, le Adelo mu je srce iskalo in oboževalo. —

In zdaj? Zdaj je vedel, da se svet podira na vse njegove lepe sanje.

»Stric nekaj bolj boleha, ne smem ga puščati samega,« se je izgovarjal prijatelju.

Doma se je stricu spovedal. Stric ga je gledal dolgo, tiho, pottlej je rekel: »Siromak, previsoko si segel!«

»Kaj previsoko? Ali Lambergi nismo nič?«

»O, smo, Turjačanu približno do kolen; više ne.«

»Le stojte, stric, še do glave jim bom!«

»Boš. Mlad si, močan, zdrav; in učen v državnih in vojaških vedah — ves svet ti je odprt.«

»Ne pojdem v Metliko, premislil sem si,« je nenadoma povedal.

»Ne hodi, bolje bo tako. Na Dunaj kreni, nova pota se ti dadó od ondod.«

»Tudi tja še ne pojdem. Malo bom počakal, morda se kaj sprevrže.«

»Čakaj,« se je stric domislil. »Opatico dobodi na svojo stran. Pomagal ti bom. Njen brat Peter je župnik v Moravčah. Kadar pride k njej, se vselej oglasi tudi pri meni. Njegova beseda dosti zaleže pri sestri.«

»Hvala, ovinkov ne maram, še manj pa milosti.«

Odgovor je bil stricu prav všeč.

»Tudi čakal ne boš, da bi se kaj spreverglo?« mu je brž nastavil.

»To pač, pa ne dolgo.«

Res ni. Čez tri dni so suličarji grofa Pankracija prišli po grofično Adelo.

XXX.

Komaj se je grof Pankracij tačas domenil z ženo, naj se Adela vrne iz Mekinj, pa ti je, siten, kakor je že bil, zvedel še za Šumbrežanovo sramoto na Medvedjeku.

»Vsega je kriva tista njegova zoprna Frankopanka!« je godrnjal sam vase. »Otrok nima, skrbi nobene, početi kaj ne ve, pa ti bezá in v nesrečo pehá slabičnega moža!«

In Šumbrežan se je pridrevil v Žužemperk.

»Že vem, vse vem!« je grof Pankracij revskal in ga osato meril. »Sram te bodi!«

Šumbrežan ni precej vedel, kaj bi rekel, kar le mencal je in iskal, kako bi začel.

»Kaj ti nisem že ondan rekel, da obleci hlače?« ga je oni dalje pikal. »Ali pa tisti svoji oné pusti, naj sama rogovili, tako vsaj Turjačan ne bo v sramoti!«

»Mislím, da bi moral drugače govoriti o moji ženi,« je tiho ugovarjal. »Nikoli ti še ni storila nič žalega.«

»Meni tudi mogla ne bi, mož sem, ne šleva!«

»Kaj me toliko grizeš? Saj sam sprevidim, da sem se morda res nekoliko prenaglil. Svetuj mi rajši, kako bi popravil brez ponižanja.«

»Vsak svet tebi bi bil zaman, žena bi te vendarle presukala!« je hudi grof revskal. »Ali tole bom storil: Sklical bom vse Turjačane, naj odločijo, ali ti je še pustiti Šumbreg, dokler ne doboš hlač nazaj.«

Šumbrežan se je ustrašil; čez čas je rekel: »Če bi se le še zdaj izmotal kako, pa bi bilo. Nikoli več se ne bi zaletel.«

»Kakor da te opat ni posvaril že trikrat! Ali si se podal? Nisi se, smel se nisi, Frankopanka ni pustila!«

Oni je molčal, še žene se ni več upal zagovarjati.

»In veš, kaj bo zdaj?« je grof Pankracij tiščal. »Izobčen boš!«

Šumbrežan se je še bolj ustrašil: »Kaj mi je storiti? Saj menda še ni prekesno?«

»Sam veš.«

»Da le prehudo ne bi bilo!«

»Kakor bo, pokore ne bo zadosti, zaslužil si največje ponižanje!«

»Petanovo kmetijo v Zagorici bi dal, če bi mi samostan prizanesel.«

Žužemperčan ga je še dolgo prav trdo prijemal, naposled mu je vendarle obljubil, da bo čez nekaj dni, ko se v samostanu malo pomirijo, šel do patra opata in da bo zmašil primerno spravo.

»Saj opat ni tak, da ne bi dal do sebe. Dober mož je. Še brata ti je preskrbel, za zahvalo kljubuješ samostanu. Tak si!«

»Ambroža nisem podil proč, potepel se je.«

»Vem, ti ga podil nisi, Frankopanka pa!« se je grof spet ujezil. »Včasih sem bil hud nanj, zdaj vem, da je bil siromak. Pri tlačanih si je moral iskati strehe in prežitka... Da te le sram ni!«

Šumbrežan je molčal. Kaj pa je hotel? Ženi je potepeni brat Ambrož res bil zmerom na poti. Saj ga je tudi danes komaj spustila v grad...

XXXI.

Ko je gospod Ambrož jezen odhajal z gradú, se je spomnil, kako je otimal Lizo.

»Kaj neki počno na Trlepovini?« si je rekel in pod Zagorico krenil na desno proti Malemu Gabru.

Na Trlepovini so ga bili veseli. Trlep ga je nalival z vinom, Liza se mu je skrivaj smehljala, ježe z njim se je spominjala; le mati ga je gledala po strani, ni marala gosposkega postopača; Kopic pa se ni upal blizu, kar zunaj je prežal, skrivaj bi prosil gospoda, da bi šla po velikanko.

»I, kje pa je Kopic?« se je gospod Ambrož domislil. »Kar sem obljubil ondan, bi zdajle spotoma opravil, ovinek ne bo prevelik.«

Trlep se je nasmehnil. »Poklič ga!« je velel Lizi.

Liza je skočila ponj, Kopic je zardel in prišel.

»Ali si še zmerom tistih misli?« ga je gospod Ambrož vprašal nedoločno, da mati in Liza ne bi vedeli, kaj je.

Kopic je le pokimal, od veselja ni mogel ziniti nobene.

»Pripravi se, zdajle pojdeva!«

»Precej, samo v praznje hlače še brž skočim!« je bušil venkaj in se kmalu kmalu vrnil.

»Kakov pa si?« se mu je Liza smehljala. »Stremena si vendar podveži!«

Pa sta šla.

»Kam pa gresta?« je mati hotela vedeti.

»Še sam ne vem dobro, mati,« se je Trlep tajil.

Liza je gledala za njima, vprašati pa se ni upala.

Snubca sta šla čez Stranje in Žubino, gospod Ambrož na konju, Kopic peš, pa vendar je prehajal konjika, tako se mu je mudilo.

»Kam pa viješ, prč srboriti?« ga je gospod Ambrož dražil. »Kaj te mrč res tako žene? Nikar no! Saj si je ne boš vrgel kar čez ramo in odnesel, klek te potipal! Šentvidski vikar bo prej še potreben, jaz vaju ne morem zvezati, glej ga!«

Tako sta res kmalu prišla na Primskovo.

»Zdaj pa malo počakaj,« je gospod Ambrož velel, »pri gospodu vikarju se moram malo zglasiti.«

Žejen je bil, dolgo ga ni bilo na plano. Kopič je nepočakljivo mendral in klel gospodo, ki na dolgo nit prede vsako stvar in ki ji časa ni mar.

Potlej sta se spustila v Mišji dol. Vasica, skrita v tihi, odročni dolini, je molčala, še sonce jo je videlo malokdaj. A zdaj je bilo poldne. Pred raztrgano bajto v rebri je sijalo še, na pripeki je ležala silna ženska.

»Hoj, ti, butara!« je gospod Ambrož vpil. »Še na drugo stran se obrni! Kaj nimaš nobenega dela?«

»Kaj tebi mar?« je usekala, glave pa ni dvignila.

»Izpuli plotnico iz plota,« je dobrovoljno rekel Kopiču, »po oné jo počí, da bo klada lena vstala!«

»Kaj? Kdo me bo? Kdo?« je zarežala in se oprla na komolec. Zagledala je gosposkega človeka, mislila, da je kdo s svibenske graščine prišel ponjo, in se nerodno skopala pokonci. »No, kaj je, kaj?«

Kopič je gledal kakor zaboden vol, oči so mu izstopile, dihati je pozabil. »Ta pa, ta!« jo je požiral.

Velika je bila, široka, vse na njej strašno obilno: roké, nogé, trup, vse, Kopiča samega ni bilo kaj dosti več. Stara je morala biti že čez trideset let, lice ji je bilo široko in zagorelo kakor zrel lešnik, oči bulječe in boljjerjave.

»Kaj bi rada, vidva?« je še enkrat preteče vprašala. »Če sta od gosposke, kar brž stecita, če ne, vaju zmlinčim!«

»Prikleni zver!« se je gospod Ambrož nasmehnil Kopiču. »Potlej bom govoril z njo.«

»Saj nisva od gosposke,« jo je ženin miril. »Le govorila bi rada s teboj.«

»Če nista, pa nista,« se je pomirila.

»Ali si bolna, da poležkuješ, ko je toliko dela povsod?« jo je gospod Ambrož vpraševal. »Kako pa ti je ime?«

»Urša. Kaj bom bolna! Delati nočem več kakor se mi zdi, pa je!«

»Pusto ti je pa vendarle brez dela, kajne?«

»Nič! Ležati je prav lepo,« se je zasmejala, da so se ji pokazali veliki, kakor repa beli zobje.

»Le stoj, ko se omožiš, boš pa morala tudi delati.«

»O, ubila bi ga, kdor bi me silil!«

Gospod Ambrož je malo pomolčal in pogledal Kopiča.

Velikan je bil bled, oči so mu temnele.

»Ali bi mi dala požirek vode?« jo je gospod Ambrož prosil. »Žejen sem.«

Velikanka se je obrnila proti bajti. Vrata niso bila ozka in nizka, a ko jih je odslonila, se je vendar morala obrniti po strani in pripogniti, da se je zmašila noter.

Gospod Ambrož je brž rekel Kopiču: »Ne bova snubila, kajne? Saj vidiš, da je neumna in lena. Kaj ti bo taka? Ne zameri, zmotil sem se.«

»Prava bi pa bila, še marala bi me nemara,« ga je oni milo gledal.

»Kje jo boš pa imel? Trlep te lene zveri ne bo maral pod streho.«

Kopič je pobesil glavo. Da, Trlep! Vzdihnul je in poniglavo pokimal: »Pa pojdiva!«

»Stopi z menoj, da pridem do Témenice,« mu je pokimal tudi gospod Ambrož. »Od ondod ti ne bo daleč v Mali Gaber.«

Kobalila sta po stezah Debelega hriba in se spuščala v dolino ob Témenici.

»Jaz res nimam sreče,« je Kopič vzdihoval.

»Večjo ko pamet. Boga zahvali, da se nisi zarekel. Kaj te ne bi bilo škoda, če bi se zavrgel s takole mrho?«

»Ali velika je in močna.«

»Velika je res, neumna pa kakor konj in tudi že starikava; vse tisto obilno, kar ti je na njej tako všeč, je že ohlapno in mlahavo — no, vsaki stari kravi raste vamp.«

»Pridovna res ni, mlada tudi ne več, zame bi pa le bila prava, se mi zdi še zdaj.«

»Vidim, že vidim: čisto neumen si. Ali si se nazobal konopelj, ali si iskal podlesek in se zmešal z njim?«

»Oh, zmerom govorite tako, da človek ne ve, kaj mislite.«

»Verjemi, kar ti pravim, pa bo prav.«

»Morda bi pa le bila dobra?« je Kopic̃ še zmerom gnal svojo. »Saj bi jo umečil.«

»Kako bi voziti učil starega vola?«

Kopic̃ je molčal, hudo mu je bilo, samstvo ga je tiščalo.

»Vem, da se še nisi musal pri nobeni babi,« ga je gospod Ambrož gledal. »Vreden si pridne, mlade žene.«

»O, kje jo bom vzel? Katera me pa mara?«

»Kaj ti Liza ne bi bila vseč, glej ga? Močna je, pridna, prijazna.«

»Liza?« se je skoraj ustrašil. »Pa kako! Samo gospodarja se bojim.«

»Zakaj neki? Kaj jo bo Trlep jemal, ka-li?«

»In ali bi me marala?«

»Vprašaj jo, ženin prečudni! Če boš tako neroden, pojdeš res z lilijo v nebesa.«

»Bojim se, da me tudi ona ne bi marala.«

»Kaj bi se bal! Nekaj pravice imaš do nje, saj si jo otel valptu.«

»I, kaj je niste vi?«

»Jaz sem jo samo nesel, na konja si mi jo dal ti. Kaj si že pozabil? Prilizni se Lizi, ti pravim, s Trlepom bom že govoril jaz, ko bo treba.«

XXXII.

Stara Trlepka je čezdalje huje pestila sina, naj si že vendar kje ubere gospodinjo.

»Saj vem,« je sitnarila, »jaz se ti ne smilim; vedi pa vsaj, da za domačijo ni dobro, ni lepo, če je le v rokah dekel.«

Pa tako hudo ni bilo. Liza je bila prav pridna in skrbna za vse. Trlep je je bil vesel in ji zaupal vse. Sitno mu je bilo le, ker se mu je zdelo, da sosedje nekako izpod klobuka gledajo lepo deklo.

Zato si je tiste dni že dvakrat umislil izgovor, da je kakor po opravku prišel k Radohu.

Stari prijatelj ga je rad videl, Maruša pa je prav žensko čutila, da oči mladega vdovca hodijo za njo; misel, ki se ji je ponujala bolj in bolj, jo je prijetno skrbela: »Ali bi res bilo mogoče?«

»Ni napačna, ne,« so Trlepove oči zmerom bolj vedele; »čedna je, nič ji ni reči, in zdrava se zdi. kakor hren.«

O, Trlep je že kar rad hodil v Rádohovo vas, tudi popoldne pred svetim Jurijem je prišel tja. Radoh je bil nekje po vasi, Maruša je bila sama doma in je sprejela gosta.

Trlep se je spomnil vraže za večer tega dne in se nasmehnil:

»Ali boš, Maruša, nocoj vsejala repo?«

»Bi jo,« se je smejala v zadregi in rdela, »bi jo, če bi vedela, kdo mi jo bo pomagal okopavati.«

»Kaj bi rekla, če bi prišel jaz?«

Zardela je še bolj in ga naravnost pogledala, da bi videla, kaj misli.

»Če vprašaš moško,« je čez čas počasi rekla, »ti odgovorim tudi jaz zares.«

»Odgovori, Maruša, vprašal sem moško,« je dejal in jo prijel za roko.

»Kadar hočeš, pa pridi, voljna sem,« je tiho rekla in ga vdano pogledala. »Samo očeta vprašaj prej.«

Radoh je prišel domov, Maruša se je umeknila. Trlep je vprašal kar naravnost:

»Kaj bi rekli, če bi snubil Marušo?«

»Že?« se je Radoh ustrašil; prekmalu mu je bilo po Katarinini smrti.

Trlep je brž povedal, kako ga mati pesti dan za dnem in da je ne bi rad cvelil z odlašanjem. »Maruša je voljna, pravkar sem jo vprašal.«

»Kar si povedal, ni brez nič; tvoja mati misli prav; tudi jaz sem voljan.«

Zmenila sta se, poroka naj bi bila po binkoštih, pa brez hrupa in zabav, da se ne bo kdo zgledoval. In nihče naj za zdaj še nič ne zve. —

Gabrovci so vedeli za Trlepova pota k Radohu.

»Glejte, dober sin je,« so ga sodili, »kako ti sluša mater.«

»Kaj pa hoče? Stara pravo ve, ko ga sili v ojnice.«

»Saj res. Vdovec je gorak za devet samskih.«

»Še Liza bi ga sicer ujela, preveč jo čisla.«

»Kaj veš? Oči so mu jo nemara že iskale. Ali bi se sicer bil toliko pehal zaradi nje in se pretepal z valptom in graščakom?«

»Komaj. A kaj bi z njo, s tlačanko? Premogoč je in prezagoveden, da bi se ponižal do dekle.«

»Samo na oči je tak, sicer pa je mehak človek.«

»Rajnko je res hudo ljubil in lepo živel z njo. Bog mu bo dal srečo, vreden je je.«

»Maruša bi pa res prava bila zanj. Kdo ve, ali sta se že kaj zvadila? Obljetuje jo zadosti.«

»Samo kmalu naj skočita vkup, kmalu.«

»O, saj ga stara degá in bezá ven in ven. Bržkone se ji ne zdi varno, da bi Liza gospodinjala še dalje. Navadila bi se, on pa tudi, pa bi bilo za zmerom.«

»Ti, Liza je res všečna in pridovna.«

»Je. Ali pa veš, da v nadržih nima posušenega podleska s prav trdnim zagovorom? Vsi pogledi jo lovijo, tako ti je na oko, mlada in lepa, kakor je.«

»Pa res. Še Kopič je začel mendrati za njo, včasih kar pogleda ne more sneti z nje.« —

Skrb vedečnih sosedov je bila prevelika, Liza z nobeno mislijo ni lovila kuhalnice na Trlepovini. Ponižna in tiha se je trudila, da bi prav služila domačiji, ki ji daje varen kotiček in miren prežitek.

Tisto popoldne, ko je Trlep snubil Marušo, je ujela rumenega metulja in ga ob mraku po kosih dala kravam, da bi do leta osorej imele dosti in dobrega mleka.

»Jutri je god svetega Jurija —. Da le ne bi kaj opustila,« je mislila na šege ob tem dnevu.

Na dvorišču je pastir začel pokati z bičem.

»Le pokaj še!« mu je velela. »Vešče nocoj rade hodijo mlest tuje krave; pokanje jih prežene.«

V nadržu je imela križček iz letošnje glogovine, že davi pred soncem si ga je bila pripravila. Zdaj ga je brž pritrdila na hlevna vrata in praznoverno zapretila:

»Ne boš, vešča hudobivna, nocoj molzla naših krav — ne boš z mlekom omočila vimena svojim kravam, da bi našim vzelo mleko!«

»Kako si pridna, Liza,« jo je pastir hvalil. »Kakor da si letos že videla kačo!«

»Ti si bržkone videl le slepca, preveč postavaš, če gospodarja ni doma.«

Že je zinil, da bi ji odbrusil, pa je Kopicč prišel izza vogala.

»Ali naj ti, Liza, drv iz drvarnice prinesem pred peč?« se ji je prikupoval.

»Saj res, le prinesi, Kopicč, le,« se mu je smehljala.

»Dosti je, Kopicč, dosti!« mu je potlej branila.

»S čim pa naj ti še kaj ustrezem?« se ji je dobrikal.

»Ko mi bo treba, te bom že prosila.«

Kopicč se je zadovoljen umeknil. Noč se je storila, Trlepovina je šla leč.

Liza si je, preden je legla, po postelji navzkriž vsejala ščepec repnega semena in verujoče dejala: »Bog in sveti Jurij, pomagajta mi sejati to repo — tisti, ki bo pravi ljubi moj, mi jo naj pride okopavat!«

Ni še zaspala, pa so na vasi zapeli koledniki: »Sveti Šentjurij — Jurij že trka na duri — duri: eno hlačo ima zeleno, eno ima rumeno...«

Trlep je poskočil, skrb ga je vzdignila: »Semkaj bodo prišli, obdarovati jih bo treba.« A kaj bi storil, ni vedel. Gospodinji je opraviti to šego... Kdo je gospodinja? Vsa gospodinjska dela ima na skrbi Liza. Vzdihnul je, zmajal z glavo in stopil k materi: »Kolednikom, mati, bi kaj dali,« je prosil. »Kar Liza naj dá, saj me ne slušaš,« ga je nekoliko držala v precepu. »Ne, mati, vi dajte, lepo vas prosim!«

Liza se je že oblekla in čakala, da bi jo Trlep poklical. Kmalu je slišala, da mati daruje kolednikom. Ustrašila se je; zdaj je vedela, k hiši bo prišla druga gospodinja.

Nič več ni mislila na repo, ki jo je sejala nocoj, nobena želja ji ni uhajala do neznanega ljubega; spomini, daljni in otožni, so se ji tiho bližali... Oh, kako sama je na vsem božjem svetu... Če bi mati še živela, bi njej potožila vse hudo, kar je že prestajala in kar bo nemara še morala, precej bi ji bilo laže; pa ko bi vsaj imela še očeta... očeta... A sam večni Bog ve, kako siromak strašno trpi v daljni Turčiji, če pač še živi...

XXXIII.

O bližajoči se turški nevarnosti je že vsa dežela vedela toliko, da so se začeli bati tudi beli menihi v Stični. Kar ti je prišel še pater Egidij, opat cistercijanov v Kostanjevici, in jih še bolj oplašil.

»Cesarski glavavar v Metliki na vso sapo zbira vojščake,« je pravil. »Prežuni so mu izvohali, da se bo bosenski paša zdaj zdaj z veliko vojsko zagnal v naše kraje.«

»Mati božja bo prosila za nas,« je stiški opat Urh veroval. »Bog nas bo otel tudi iz te stiske.«

»Bo, seveda bo,« se je kostanjeviški opat prekrižal. »Ali mi se bomo vendarle umeknili v mesto; trdno je, Krka ga varuje.«

»Kaj pa Pleterje?« se je pater Tadej zanimal; prijatelja je imel med menihi kartuzijanci.

»Nagovarjamo jih, da bi se z nami skrili v Kostanjevico, pa nočejo.« Malo je pomolčal, potlej je nadaljeval: »Zamerili smo se jim, kakor ste se jim vi sami. Tudi mi ne pustimo, da bi si lastili naših kmetij.«

»Zase upam,« je opat Urh rekel v zadregi, »kmalu bodo sprevideli, kako se motijo, ko mislijo, da jim delamo krivico.«

»Saj se njih prior Gregor ne bi gnal tako, če ga oskrbnik ne bi podpihoval in zapeljeval.«

»Anti taka je moč zemlje,« se je pater Fortunat domislil. »Človeka kar osvoji, njen je od zibelke do krste.«

»Da, osvoji ga in rada tudi — oslepi. Kako bi sicer prior Gregor pretil, da bo kmetijo, ki smo si zanjo navzkriž, zastavil graščaku na Mehovem?«

»No, mi se ne bomo več dolgo bôli s priorjem Gregorjem,« je opat Urh povedal. »Laže bomo preboleli zgubo, kakor bi zamero pri Bogu in pri ljudeh, če bi se zdraha gnala predaleč.«

»Mi pa zemlje res ne moremo pogrešati nobene,« je opat Egidij zmajeval z glavo; »premalo je imamo in pretrdno vemo, da gre pravica nam.«

»Ali ne bi bilo lepše, če bi se oba, vi in prior, lepo zbogala?«

»Prav zato sem prišel,« je opat Egidij poprijel. »Prosim, posredujte, dopovejte mu, kako zoprni nam je vsak prepir in kako težko bi pogrešali kmetijo.«

»Hočem,« je opat Urh precej obljubil. »Kar z vami pojdem.«

»Saj se res mudi, da se ta stvar uredi. Človek sicer ne ve, ali bo jutri še živ, turška nevarnost je prevelika in že preblizu. Pa tu gre za bodočnost naslednikov, najbolj vendar za pravico in za mir.«

»Turki — Turki —,« je pater Tadej pozabljivši mislil na glas. »Kaj, ko bi res priorali?« Strah ga je bilo že misli same, šolo je imel na skrbi.

»Morda se bodo obrnili kam drugam,« bi bil opat Egidij rad potlačil strah, ki ga je prinesel.

»Šolarje vendar moramo spraviti na varno,« je pater Tadej še poprijemal.

»Saj Bog ne bo dopustil, da bi se kdo doteknil tudi nas,« ga je opat Urh miril. »V našem mirnem samostanu so otroci najbolj na varnem.«

»Stiški dvorec v Ljubljani bi jih varoval še bolj,« se je pater učitelj zmerom bolj vznemirjal. »Tja jih pošljimo, odgovorni smo zanje.«

»No, prav,« se je opat vdajal. »Če ne zaupate Stični, pa jih odpravite v Ljubljano.«

Pa mirú še ni bilo. Pater Fortunat, samostanski oskrbnik, se je bal za cerkvene dragocenosti in za tržno blago v skladišču.

»Pošljimo v Ljubljano tudi to,« je silil.

»Kaj pa tlačani?« je opat opomnil.

»O, tlačani se bodo že znali skriti. Mi skrbimo le, da otmemo, kar imamo za cerkev in zase.«

»Pa naj bo še to,« se je opat spet vdajal. »Kartorej imate za prodaj, le stovorite tjakaj; drugo pa naj ostane v božjem varstvu tu.«

Potlej se je pripravil za pot v Kostanjevico. A preden je odpotoval z opatom Egidijem, je v obednici še stopil pred kip Matere božje.

»Naša ljuba Gospa,« je po nenadnem domisleku goreče rekel, »zavetnica si naša, varuj mi samostan tudi v moji odsotnosti, vodi ga, v Tvoje presvete roke izročam oblast in skrb svojo...« In se je prekrižal in Materi božji čez roko obesil samostanski ključ. —

Ko sta oba opata prišla do Malega Gabra, se je stiški opat spomnil jezikov, ki so se brusili ob Lizo in Trlepa.

»Pri Mirenčanu v Velikem Gabru počivajte,« je rekel in razjahal pred Trlepovino, »precej pridem za vami.«

Na prag se je ob burklah prilomila stara Trlepka in se veselo začudila imenitnemu obisku.

»Kaj ste sami, mati?« jo je pozdravil.

»Vsi so zunaj, sama sem. Pa le noter, saj bo precej prišel kdo, gotovo so vas opazili.«

Po rebri za domačijo je res že pripompljal Trlep. Mati se je pomeknila v hišo, da bi mizo pripravila za gosta.

»Kako se ti kaj godi?« je opat vprašal.

»E, hudo,« je Trlep vzdihnil; »odkar ni več Katarine, je prav hudo.«

»Nikar! Mož je bolj moški, kadar moško trpi nadlogo, kakor tačas, ko se valja v sreči in veselju. Trpljenje, ki te pokori in ki ga trpiš voljno, je za dušo, kakor pohleven dež za zemljo.«

»Bog mi je vendarle prehitro vzel Katarino... In kako sem molil za njeno zdravje, kako sem prosil pomoči tudi Mater božjo...«

»Grešiš, ko tako govoriš. Ne omahuj, če Bog hoče, kar človek noče.«

»Oh, ko bi jo videl enkrat samkrat še — zdaj molim samo še za to.«

»Neumnost je, prazna vera, če veruješ, da se duh rajnice žene spreletava po svetu. Moli zanjo, tako si z njo in ji skrajšaš vice.«

Trlep je molčal. Mati je prišla spet na prag in prosila, da bi gospod vendarle stopil v hišo.

»Kje je Liza?« je opat vprašal, ko se je oteščal s kruhom in z medico.

»Na njivi je, pleve,« je Trlep povedal.

»Hm!« je opat iskal besedo. »Ni mi prav všeč, da jo imaš pri sebi tudi zdaj. Premlada je; morda tudi kaj spogledljiva...«

Trlep je zardel in pokazal na mater: »Mati so bolelni. Kako bi bil brez močne, zdrave deklet?« je zamolklo rekel.

»Oženi se! Saj se moraš že zaradi domačije. Pa le hitro, da se ti kaj ne skodeljá.«

»Joj!« je mati zajavkala. »Saj sem mu tudi jaz zmerom na ušesih in ga malo manj kakor s povzdignjenimi rokami prosim, da bi si poiskal pravo gospodinjo!«

»Čisto prav, mati,« ji je opat kimal. »Gospodinja k hiši, da se greh ne zvadi.«

»Ko se Katarini še grob ulegel ni?« se je Trlep branil; sram ga je bilo kar priznati, da si je že ubral drugo gospodinjo. »Kaj bi rekli, če bi že zdaj z ženitovanjsko mislijo prišel do vas?«

Opat se je nekoliko zmedel, potlej pa je rekel: »Vsem boš prišel v jezike, če boš z Lizo še dolgo sam. Mlada je, neumna je, vdovec si, priložnost vse stori.«

»Nak, tisto pa ne!« se je mati brž vteknila. »Lizi ni kaj reči, prav pridna je in pametna, a greh je mogoč povsod, tudi brez nje.«

Trlep sam je že hotel osorno odbrusiti, a ker se je mati tako lepo potegnila zanj, se mu je zdelo, da je spet majhen, nebogljen otrok, ki ga varuje dobra mati. Ljubezen in hvaležnost sta ga zmogli, sklonil se je nad materino roko in jo poljubil.

Tudi opata je genilo. Vstal je in molče šel. S konja je Trlepu dal roko, da je poljubil prstan na njej.

»Trlep, zaradi matere ti zaupam.«

Ni mogel drugače, moral je malo podražiti opata, ki ga res po nedolžnem pesti zaradi Lize: »Če bi jo mogel vzeti, se mi ne bi zgodilo nič.«

Opat ga je debelo pogledal in mu rekel: »Ali ne veš, da si ob svobodo, če vzameš tlačanko?«

»Vem, Šumbrežan bi si lastil tudi mene. Pa samo poskusil naj bi!«

»Vidiš, že spet pretiš.«

»Branil bi se. Pa menda ne bi bilo treba. Saj tudi vi ne bi dopustili, da se vam tuja gosposčina vriva v vašo.«

»Pazi, Trlep, nikar!« je opat vzdihnil in izpodbôl konja. »Zvitorepec me je pregledal,« je spotoma mrmral. »A če res vzame Lizo, bo zdraha s Šumbrežanom to pot še posebej huda.«

S ceste med Malim in Velikim Gabrom so se mu oči vselej smehljale lepi dolini ob Témenici, le danes zanjo

ni imel pogleda. Pobešal je glavo, nič vesele misli niso šle z njim. Peklo ga je, kaj Trlep plete, hudo skrbelo, kako bi zbogal Kostanjevico in Pleterje, a opat Egidij mu je spotoma tudi že dopovedal, da turški strah res ni več prazna beseda.

»Nemara je pa le prav, da se samostanski učenci umaknejo v Ljubljano?« je začel verovati. »Patri učitelji se preveč bojijo in potlej malomarno učijo, češ, saj ne vem, ali bom jutri še živ.«

XXXIV.

Pater Tadej in pater Fortunat sta se z učenci in s tovarniki že drugo jutro prav zavred napotila v Ljubljano. Družčina je bila tolikšna, da za vse še konj ni bilo zadosti in da sta si jih morala izposoditi pri tlačanih. Spred je jahalo nekaj suličarjev, za njimi so se po dva in dva vrstili čvrčeči učenci, med njimi tudi molčeči in zmerom zamišljeni pater Tadej, potlej vsi tovarniki in odzad spet suličarji.

Učenci so se veselili spremembe. Ljubljane še nihče izmed njih ni videl, zdaj so vsi že komaj čakali, da bi prišli tja. »Kakova je neki?« so ugibali. »Ali je kaj dostikrat večja in lepša kakor je Šentvid?«

Tudi samostanskim tovarnikom in suličarjem je pot bila močno všeč. Predolgo so pogrešali življenja na cesti in hudo žejni so že bili mestnega vrvenja.

»Bogve, ali se je že omožila tista vesela Vipavka, ki na Starem trgu toči tako pribito pitno vino?« so se spominjali mlade, muhave vdove.

»Kako neki? Saj ne dá do sebe ne meščanu ne deželanu.«

»Ali sam Kurent ni imel tako veselega življenja, kakršnega bi imel tisti, ki bi umehčal to živo ženico,« je vzdihoval suličar, ki se je vselej, kadar je prišel v Ljubljano, zaman mušil okoli trdovratne gostilničarke.

»Potrudi se, glej ga!« so ga dregali. »Samo na kolena si jo dobodi, pa boš precej lahko opatu odpovedal službo. Saj vidiš, pretiho je zate v Stični.«

Še preden se je dobro prebudilo sonce, so presopihali Peščenjek in se spustili po pusti cesti skozi mračni, nevarni Stehan.

Čvrčeči učenci so onemeli, žareče oči so jim strahóma iskale v goščavo ob cesti.

»O, jaz se nikogar ne bojim!« je petnajstletni deček junačil in tovarišu kazal bodalce, ki ga je doma izmamil samostanskemu hlapcu in skrnil pod obleko.

»Jaz tudi ne!« je tovariš šepetal. »Kar komaj čakam, da bi se nas kdo lotil; veš, lepo od strani se bom zaprašil v prvega roparja in ga bom podrl in s konjem pomendral.«

»Da jih le preveč ne bi prišlo nad nas!«

»Kaj ni tudi nas dosti?«

Suličarji in vodiči tovornih konj so se mirno pogovarjali, nobenega napada se niso bali. Kdo bi se upal kaj, če je beli menih med njimi? Tudi ropar ima dušo in se boji strašne cerkvene kazni in izobčenja. Pazili so pa vendar ob vsakem ovinku, ob vsaki večji gošči, saj človek res ne ve, kakovi malopridneži prežijo nanje.

»Preden pridemo iz Stehana, bomo mokri,« je star suličar momljal in gledal po nebu, ki se je na zahodu nenadoma začelo prephezati z deževnimi oblaki.

»Ko bi vsaj do Šmarija prišli še po suhem; tam bomo počivali in vedrili, če bo treba.«

»Bog daj vreme, sicer se bo cesta razmočila in pot potegnila, da ne bomo do opoldne v Ljubljani.«

»Če nas ujame dež, se bo potlej vse popoldne ubilo s snaženjem konj in opreme.«

»Da, in tako ne boš mogel precej iti sleparit na Stari trg!« se je poredni suličar smejal.

»Le molči,« je drug tolažil, »že drevi ti bo Vipavka rezgetala, da boš še ob tisto pamet, kolikor je imaš.«

Malo so premolknili in se zameknili v misli o vselem življenju, ki jih čaka v Ljubljani.

»Čudno, da so nas menihi na pot poslali danes, ko je petek,« se je nekdo domislil.

»Da, v petek ne kaže začenjati važnih opravil.«

»V petek je Bog umrl, petek je nevaren dan.«

»Tudi za tovrno živino ni varen: krvomočna utegne postati.«

»Pa res. Živina je tudi Bogu ljuba, ker ga je v Betlehemu prva pozdravila in ga potlej v mrzli staji grela s svojo sapo.«

»Vse je bilo vkup, že včeraj bi bili lahko odšli.«

»Kaj ne veš, da tudi četrtek ni dan za potovanje? Pogani so ga praznovali na čast bogu Perunu.«

»Petek je petek, k tisti Vipavki danes res ne pojdem.«

»Saj res. Nocoj se odpočijmo in očedimo, jutri pa mora pri njej od mize kar teči!«

»In nohte si uredimo, preden mine dan. Kdor si v petek reže nohte, dobi trdne zobé, ki ga nikoli ne bolé.«

»V Šmariju bomo utegnili. In pusto nam ne bo, meh vina je na zadnjem konju, prav veseli bomo prišli v mesto.«

»Kdor se v petek veseli, ga v nedeljo srce boli,« se je oni spet spomnil vesele krčmarice na Starem trgu.

»Nak, drevi ne pojdem nikamor!«

»Če se le ni komu že zarekla?«

»Prava reč!« je suličar zamahnil po zraku. »Ljubljana je polna lepih, živih deklet — tudi v petek ti marsikatera rada dá besedo.«

»Hoj,« se je postaren suličar domislil, »samostan je čisto brez varuha, tu smo skoraj vsi, ki udariti znamo; drugi so šli z opatom. Ali na to kaj mislite?«

»Tega me ni treba biti skrb. Menihi naj gledajo in skrbijo!«

»Kaj pa, če nam patra ukažeta, naj se precej vrnemo v Stično? Potlej se ti bo samo še sanjalo neumno o Ljubljančankah.«

Molče so se spogledali in zakleli, ta v jezi, drugi v smehu.

»Ti, to bi se utegnilo primeriti. V Ljubljani nas meniha res ne potrebujeta prav posebno.«

»Kaj, ko bi kar vprašali patra Fortunata?« je suličar vrtel. »Pater Tadej te še sliši ne, zamišljen, kakor je.«

»Vprašaj — jaz se že ne upam,« se je umikal tisti, ki mu je Vipavka najbolj blodila po glavi. »Samo pogledal bi me, pa bi ugenil, kaj me premika.«

»Da, menihu se ne potajiš tako lahko; še danes bi moral krevsati v Stično.«

Iz goščave obakraj ceste je opojno dihal vonj muževne hoste in ptiči so peli. V daljavi se je oblačica vlekla nekamo za sinje goré. Konji so hrzali, Šmarije se je bližalo, čutili so ga.

»V samostanu utegne biti še prebito vroče, če je res, kar so Kostanjevčani, ki so prišli z opatom Egidijem, pravili bratu vratarju.«

»Turka bomo videli, to je kakor amen v očenašu, Stične ne bo pustil na miru.«

»Ne bo. Gotovo je zavohal, da odtod ne bi šel praznih rok.«

»Hm, od blizu ga ne bi bilo dobro gledati, Turka, preveč ga je.«

»Tlačani že v gradišča in skrivališča vozijo živež zase in poklajo za živino, to dobro vem.«

»Tudi Trlep zbira prežune, da bi jih na prežo poslal v dolenje kraje.«

»Da, med najmočnejšimi zvitorepci jih izbira.«

»Z njimi neki pojde tudi tisti strašni Kopic.«

»Ali ne bo preneroden? Prežun mora tihotapiti se skrivati.«

»Že, že; dobro ti pa le dene, če imaš ob kakovem ravsu pri sebi takega galijota. O, Kopic zaleže dosti.«

XXXV.

Po prazniku vnebohodu je Trlep naposled vendarle določil prežune.

»Do vešče bi stopili še prej,« so se izbrani Gabrovci menili. »Naj nam baja, preden pojdemo!«

In so še tisti večer šli na Primskovo in prosili veščo, naj jim pove usodo, ki jih čaka v daljnih krajih.

»Kdo vas sili tja?« je vprašala in pest brsti vrgla na ognjišče, da bi jih bolje videla.

»Trlep.«

Vešča ne reče nič, samo zamisli se, gleda v tla in jih več ne vidi. Kako neki bi ponagajala Trlepu?

»Mudi se nam,« so silili.

Baba molči, počasi stopi pred prag in se zagleda v zvezdnato nebo. Ko se vrne, z grebljico pošari v ogenj in za vsakega posebej po tleh vrže sedem šibin. Po legi, kako so pale navzkriž, jim baja strahovite nevarnosti, ki jim pretijo. »Ostanite doma,« jih plaši, »bolje bo za vas!«

»Pojdemo, Trlep je ukazal,« so trmoglavili.

»Pa pojdite, zaleteli slepi!« je godrnjala. »Samo krvi vam še vzamem, da tudi materam lahko pokažem nesrečo, ko se bodo jokale za vami.«

In je vsakemu izmed njih vzela nekaj kapljic krvi in jo spravila po lončkih.

Prežuni so potrti, oplašeni šli domov.

Drugo jutro prav zavred so se napotili v daljne dolenje kraje, da bi pozvedeli, v katero stran se Turki mislijo vliti. Petero jih je bilo. Z njimi je šel tudi Kopic, da bi udaril, če bi bilo potrebno. Vsak je imel čekan, čez ramo torbo z živežem in za pasom še dolg nož, Kopic sam pa le torbo in tisto svojo soro.

»I, kakov pa si, Kopic?« so ga dražili. »Ali ti Trlep ni zaupal čekana?«

»Kaj bi z njim, če imam tole?« je velikan po zraku zavihtel soro, da so se vsi pripognili.

»Pa kako pražnji si ves. V najlepše hlače si skočil. Kaj misliš, da gremo snubit?«

»E, nočem, da bi golorit zdrsnil v pekel, če bi me Turek poturčal.«

»Pa ne, da bi se ga bal že zdaj? Veš, če te dobi v precep, se kar lepo potuli, pa mu jo morda še uneseš.«

Velikan ni nič zameril, molčal je in veselo gledal po dolini ob Témenici. Onkraj Zaplaza, glej, je že vstajala zora, a ko so prišli na Medvedjek, je vsa že rdela v jutrnjih meglinah.

»To pomeni kri,« so prežuni verovali in se spominjali večje.

»Da, turško kri,« je Kopic rekel in spet zamahnil s soro.

Nihče mu ni nič odgovoril, besede primskovške babe so jim še bile v ušesih.

Za njimi je dremavo gledala domača vas, le Trlepova visoka streha se je že oblivala z zorno bleščavo. Vrh Medvedjeka se je iz megljaja svetila velika grmada lesovja, fratja in dračja. Ko se bo Turek bližal, bo zagorela in bo z dimom in svitom oznanila nevarnost.

Kopic se je oziral po Malem Gabru, iz srca se mu je budila druga, še lepša zora in se mu dajala na vse lice... Misli so iskale Lizo in se ji skrivaj boječe smehljale... Kako skrbno mu je napolnila torbo in

kako pobožno ga je potlej pokrižala... Na čelu in na ustnicah še čuti toplino njenih prstov; njena nežna skrb ga meči do inakosti, v ušesih mu še zvončkljajo besede: »Ti, previden bodi — zdrav se vrni in kmalu!« Oh, nihče mu nikoli ne dá lepe besede, vsi vpijejo nanj ali pa se mu smejejo, kakor bi bil malo štramljast; le Trlep je do njega človek... A zdaj, glejte, se je še izkazalo, da Liza ni samo lepa, marveč da ima tudi srce...

»Velika res ni in tako močna, kakor tisti brdavs tam v Mišjem dolu, zato pa je dobra in všečna,« si jo je bližal; srce mu je bilo polno radostnih misli.

Cesta se je prebesila v Dolge dole, ondod se dan še ni budil, hosta je spala v globoki temačnosti. Pusta tihota se jim je zdela nevarna; roparji, klateži tu radi prestrezajo popotnega. —

»Oh, kako dobra pridruška bi bila Liza!« je Kopic čuvstvoval že v največjih željah in molcé le kimal, ko so se prežuni menili, da bosta po dva in dva hodila obakraj ceste, nekoliko za njimi pa Kopic in še oni peti.

»Le pazi, Kopic!« so mu naročali. »Če se kaj primeri, ne glej, ne čakaj, s soro ga potiplji!«

»Do mrtvega?« se je počasi jemal iz dalje.

»Če jih bo več, udari kar po vseh; samega pa ujemi, da ga izprašamo.«

Prišli so iz doline, hoste je zmanjkalo. Cesta je lezla na klanec, jutro si je mencalo oči. Zdajci so postali vsi obenem: vrh klanca, glej, je človek bôl v nebo in se bližal. Brž so se umeknili s ceste in mu ob kraju pripogniv šli nasproti, da bi ga prijeli.

»Primi ga!« so zavpili in skočili na cesto.

»Stojte!« se je mož, siv in zanemarjen, v čudni in raztrgani obleki, mirno nasmehnil, kakor človek, ki je navajen nevarnosti. »Kaj bi radi?«

»Kdo si? Odkod? Kam greš? Po kaj?« so ga obstopili.

»Turkom sem ušel, domov bežim,« je brž rekel in se že veselo začudil: »O, glejte no, saj ste Gabrovci!«

Možje so osupli zastrmeli vanj, le Kopic je stegnil roko in zarjul od veselja: »Damijan, o Damijan — ti si te že poznam, s Sel si — Bog te sprejmi!«

Zdaj so ga spoznali tudi drugi, mu stiskali roko in ga vsi obenem izpraševali, da dolgo ni mogel povedati nič.

»Kje so že Turki?« so tiščali vanj. »To povej, samo to brž povej!«

»Morda so že blizu; ne vem, ušel sem jim.«

In je pravil, da je bil suženj turškemu bogatinu v Bosni. Turek ni grdo ravnal z njim, graščak v naših krajih grje počenja s tlačanom. — Turki pa se res pripravljajo, kakor listja in trave jih je, zdaj zdaj bo joj. Njega so določili, da bi jim kazal pot po domačih krajih; ker se je branil, je bil tepen po turško.

»Po turško? Kako pa je to?«

»Hudo, strašno hudo. Čisto golega so me vznak privezali na hlod, obakraj so se ustopili po trije turški hudiči in so me premlatili od palca na nogi do pleše na glavi.«

»In si ostal živ?« so komaj dihali, Kopic pa je renčal in stiskal soro.

»Tako, da so me obrnili še na drugo plat. Zdaj me je bolelo in ščemelo spred in zad, od bolečine sem se zagrizel v hlod in omedlel.«

»Pa si rekel, da so lepo ravnali s teboj.«

»Saj me niso bogatinovi; bičali so me vojaški, mestni biriči, ker sem se upiral, da bi Turke vodil v naše kraje.«

»Tudi jaz bi se bil upiral,« so vsi pokimali.

»Zavedel sem se potlej na ležišču v gospodarjevi hiši. Ležal sem v samih mažah in povojih skoraj štirinajst dni; še malo, pa sem okreval.«

»In ušel, kajne?«

»Če bi bil le mogel! A prišli so spet nadme, ali sem že kaj bolj voljan, da bi šel z njimi. Jaz da ne pa ne. 'Ne nori, človek!' mi je tudi sam gospodar prigovarjal. 'Zdaj ne boš le tepen, za jermen na široko ti tudi kožo posnamejo s hrbta; če boš tak trdin, ti olupijo ves hrbet.' — Malo sem pomislil in se vdal. Vzeli so me medse in učili jahati, ker sem se že prej lagal, da ne znam.«

»O zvitorepec — že razumem!« so se smejali.

»Ondan, dobrih deset dni je tega, so se odpravili na pot.«

»Jezus — že?« so se prežuni ustrašili. »Kje so, kam gredó?« Povedali so, da jih je Trlep poslal na prežo. Zvedeti morajo, kje že je Turek in kam ga satan žene.

»Daleč ne morejo biti več. Zdaj nemara razsajajo še po Hrvaciji, tam se neki posebno radi mudijo. Od ondod se bodo razlili po naših krajih, sicer ne bi bili morali mene, naj jim kažem pot.«

Izvidna četa, ki tiplje pred veliko vojsko, ga je vzela s seboj. Dali so mu neobrzdanega konja, ki je tako izučen, da nikamor ne gre od drugih konj. V Hrvaciji se je od čete utrgalo nekaj jezdecev in jahalo daleč pred njo; z njimi je moral tudi on. Sredi neke hoste so jim pot zastopili oboroženi tlačani.

»Tlačani?« so se čudili. »Kaj se niso bali?«

»O, Hrvatje se jim ne umikajo dosti, še iščejo jih in napadajo, Turki se jih bojijo. Tudi zdaj so brž pobegnili nazaj, moj konj pa za njimi. A jaz sem kakor po nerodnosti omahnil, zdrsnil s konja in se potuhnil v hosto.«

»Ha, dobro si jih pretental.«

Z velikim ovinkom je potlej po dnevi in po noči bežal proti domu. Več dni je blodil po hosti in prišel do reke. Široka ni bila, globoka pa. Na glavo si je privezal obleko in torbo in se pognal v vodo. Mrzla je bila; a preplavati mu jo je bilo, čeprav bi bila tudi krop. Vse je srečno prestal, hvala Bogu, kmalu bo spet na ljubih Selih.

»Na Selih, glej, ti ni več kaj iskati,« je Gabrovec rekel nerodno.

»Kaj ni Lize?« se je ustrašil. »Kje je otrok moj?«

Povedali so mu, kaj je hčeri pretilo in da je zdaj pri Trlepu.

»In, vidiš, tale jo je otel iz valptovih parkljev,« so pohvalili Kopiča. »Če njega ne bi bilo, bi ji bilo strašno hudo; zdaj ji je pa prav lepo.«

»Kopič, kako bi ti kdaj odvrnil to?« se je Damijan zahvaljeval in z obema rokama držal Kopiča za rokav.

Kopič je rdel in nerodno molčal.

»No, saj bova še govorila,« se je Damijan smehljal; »dalje moram, Lizo bi že rad videl.«

Kopič je zinil, nekaj je hotel reči, pa je le zatulil od nekega skritega veselja.

»Če res greste na prežo,« je Damijan še rekel, ko se je obrnil po cesti, »se potov ogibajte vseh, ko pridete čez Gorjance. Turki potujejo sicer samo po dnevi, jaz sem hodil tudi po noči, pa vendar bi utegnili biti že blizu.«

Tako so se ločili in šli svojo pot.

Kopič, ki je bil ves čas kar zmešan po čudovitem srečanju z Lizinim očetom, se je zdajci obrnil. »Počakaj no malo!« je zaklical in stekel za Damijanom. »Ti,« ga je od zadrege ves zadihan vprašal, »če je bilo tisto otepanje zaradi Lize res kaj vredno, mi lepo povej: kaj bi rekel, če bi te kdaj prosil, da bi mi dal svojo hčer?«

»O ljubi Kopič, saj veš, da bi je v boljše roke nikoli ne mogel dati!«

»Je že prav! Nič drugega me že ves čas ni tiščalo,« mu je velikan stisnil roko prav rahlo, pa vendar tako, da je Damijan stopil na eno nogo in zavpil od bolečine.

Kopič ga ni utegnil več poslušati, za tovariši je stekel.

»Ali si mu naročil, naj Trlep dá mašo brat zate?« so ga dražili. »Nikar se preveč ne boj, saj bomo pazili, da te Turek ne dobi v precep.«

A Kopič jih je tako pisano pogledal, da so utihnili. »Kaj mu je?« so se čudili, ker se je uprl zasmehovanju. Res, ni mu bilo do besedičenja z njimi pa moška beseda z Damijanom mu je zbudila samozavest. Najrajši bi se vrnil v Mali Gaber, čeprav ve, da se ne sme. Bolečina hudega koprnenja ga je skelela.

»Oh, prav navzkriž mi je prišlo tole stikanje za Turki!« je vzdihoval. »Če bi bil doma, bi vsaj že zvedel, ali me Liza mara ali ne.«

XXXVI.

Pater opat se je s spremstvom vračal iz daljne Kostanjevice. Zdrahe ni mogel poravnati. Kartuzijani v Pleterjah niso bili za zboganje, če jim cistercijani ne prepusté kmetije, a ti so takisto gnali svoj prav.

»Zaman sem šel v tako daljo, Bog obojim daj mir spoznanja,« se je menil sam s seboj. »Morda jih bo nadloga izučila, če so Turki res že na potu.«

O Turkih je slišal toliko, da se mu je kar mudilo domov. Zavetna se mu je zdela samo še Stična, saj jo varuje Mati božja. Brez postanka pa le ni mogel mimo Malega Gabra. Trlep ga je prestregel in mu povedal, da je Lizin oče pribežal iz turške sužnosti in razodel, kam so se Turki namenili.

»In kje je Damijan zdaj?«

»Še pri meni. Lize se drži in od veselja skoraj nori.«

»Šumbreški je, tja bi moral.«

»Na vse srce prosi, da bi smel ostati tu.«

»Hm,« se je opat zagledal predse, »za zdaj naj pač ostane. A kaj bo rekel gospod Šumbreški?«

»Kar je rekel, ko so mu ga vzeli Turki: nič! Nobene pravice nima, da bi ga iskal tu. Če mu je toliko do njega, ponj naj bi bil šel na Turško!«

Pa Šumbrežan je res valpta poslal na Trlepovino.

»Po Damijana sem prišel,« je valpet povedal Trlepu. »Moral sem, saj veste.«

»Vzemite ga, če sam hoče z vami. Siliti ga ne smete, na samostanski gosposčini ste,« je Trlep pokimal in poklical Damijana.

»Nak, ne grem!« se je ta odrezal. »Povejte na gradu, da se turške sužnosti nisem rešil zato, da bi prišel spet v grajsko.«

»Gospod hoče, da prideš in poveš, kje si bil in kako.«

»Od tod do grada je tako daleč, kakor je od grada do tod: sem naj pride sam, pa mu bom povedal rad, kako mi je bilo, odkar nisem več njegov tlačan.«

»Tlačan si njegov še.«

»Ne več! Gospod se je zaprl v trdni grad in dopustil Turkom, da so nas pobili ali pa polovili in odgnali. Tako nisem več grajski, prej turški. Ne gradu, Turkom sem ušel, opatova kriva palica me varuje zdaj.«

Valpet se je skrivaj nasmehnil, pomežiknil in odjezdil.

Šumbrežanovo poseganje v stiško gosposčino ni to pot Gabrovcev kaj posebno bólo, drugih skrbi so imeli preveč, Turki zdaj zdaj utegnejo privreti; poskriti, pospraviti je treba ljudi, živo in mrtvo blago.

Na Primskovo so spravili najprej stare ljudi in otroke in potlej s tovornimi konji tja znosili še živež,

orodje in vse, kar se je dalo oteti. Živino so segnali v hosto in ji tudi v Mirenški jami napravili staj. Zdaj so čakali samo še prežunov, da zvedó, ali se je umekniti že tudi njim.

Še bele menihe v Stični je začelo skrbeti, preveč in prerazličnih novic so zvedeli o Turkih.

»Kam se bomo zatekli, kje poskrili cerkvene dragocenosti?« je pater Fortunat silil. »V Ljubljani utrjujejo obzidje, vsi vedó, da bo kaj hudo.«

»Da, bližnji tlačani so tudi že svoje stvari znosili na Gradišče in živino skrili v Veliki boršt,« je pater Evstahij vedel. »Vsaj knjige in rokopise spravimo kam!«

Opatu se je hudo zdelo, zapustiti samostan.

»Komu bi se mogli bolje zaupati, kakor Materi božji, ki je naša zavetnica?«

Ométati opatovega zaupanja niso mogli, niso smeli, le verovali so, da bi jih Mati božja rajši varovala, če bi bili za trdnim obzidjem... O, da stiški samostan še nima obrambnega zidovja!

Gospod Ambrož je svetoval, da bi se skrili v Višnjo goro ali pa na Kravjek, ki je tudi prav trden.

»Zakaj ne kar v Žužemperk?« se je opat smehljal. »Grofična Adela je tam in grof Pankracij; do Šumbrega potlej tudi ni več daleč.«

»Žužemperk kljub vsemu — da; Šumbreg — ne!« se je gospod Ambrož zgenil. »S Šumbrega bi, vem da, pobegnili rajši med Turke, kakor pa poslušali in gledali tisto njegovo pokoro!«

»Z gospo graščakinjo bi bilo res hudo,« mu je pater Lavrencij pritegnil. »Ostanimo kar tu, več bo mirú!«

»Na Šumbreg res ne bi mogli,« je opat pokimal. »Šumbrežan še ni obžaloval, še ni poravnal, kar se je pregrešil zoper samostan...«

XXXVII.

Grof Pankracij je bil Šumbrežanu obljubil, da ga bo z bogal s samostanom. Prišel je v Stično, z njim pa tudi Adela. Ko se je pozdravljal s patri, je grofična hitro povedala opatu, da bi se rada ponunila; gospod opat naj ji za božjo voljo pregovori očeta, da ji ne bo branil.

»Zakaj bi radi v samostan?« jo je opat skušal. »Kaj vas žene? Saj ste nevesta.«

»Sem, pa brez lastne volje,« je šepetala. »Možitev ne maram ne s tem ne s kom drugim. Za svet nisem, bojim se ga, pomagajte mi, presvetli gospod opat!«

»Bom, grofična, bom,« ji je obetal, preden je z grofom Pankracijem šel v svojo bivalnico.

»Zaradi Šumbrežana sem prišel,« je grof začel. »Rad bi, da se nerodna zdraha poravna.«

»Trikrat sem ga posvaril, osem dni sem mu dal za premislek, da stori, kar gre po pravici in šegi,« je pater opat povedal skoraj trdo. »Minilo je vseh osem dni, oglasil se še zdaj ni.«

»Saj bi se bil, pa se smel ni; žena mu ne pusti.«

»Žena mi nič mar, on naj gleda!«

»Prizanesite mu, Petanovo kmetijo v Zagorici bo dal za spravo.«

»Ali je tudi vam dosti do poravnave?« je opat čez čas vprašal.

»Sorodnik mi je, mojega imena je.«

»Prizanesem mu zaradi vas, če mi tudi vi ne odrečete neke prošnje.«

»Naj jo spoznam.«

»Grofična Adela je nevesta.«

»Da, cesarskemu glavarju Viljemu Turjaškemu v Metliki.«

»Ne več, drugega ženina si je izbrala.«

»Ni res, pater opat!« je grof bušil kvišku. »Kdo se je upal?«

»Jezus.«

»Ni mogoče, otrok se moti!« je ponosni grof v roke pobesil glavo in zaječal. »Tega ne smemo storiti Viljemu.«

»In če se ji odpove on sam?«

»Ne more se, ne bo se!«

»Pa vendar?«

»Ni več njegova, če se ji odpove.«

»In naj bo Jezusova?«

Grof je molčal, opat je rekel:

»Pošljite jo spet v Mekinje, tam naj počaka glavarjeve odločitve.«

Umolknila sta in se zamislila.

»Kaj naj povem Šumbrežanu?« je grof potlej vprašal.

»Da bodi, kakor ste rekli. Obžalovati pa bo tudi moral, kar je počel na Medvedjeku, in obljubiti, da si ne bo več lastil tlačanke Lize, ki je zdaj pri Trlepu v Malem Gabru, kakor mu tudi jaz pustim tlačanko Marijano, in odpovedati se bo moral Damijanu, ki je ušel iz turške sužnosti in pribežal k Trlepu. Zato pa se bo vsako leto zanj brala spominska maša, vendar ne tako, kakor je želel ondan.«

»Tudi tiste nerodnosti ni kriv on,« je grof zagovarjal. »Njegova zoprna Frankopanka je hotela imeti tako gizdavo mašo. In zdaj razumem, zakaj vam je tako gorka.«

»Gospod Šumbreški bo po šegi storil obljubo to nedeljo pred mašo ob desetih dopoldne,« je opat določil. »To mu povejte sami, sosedom graščakom bom razglasil že sam.«

Potlej sta govorila o Turkih.

»Pridite v Žužemperk vsi, dokler nevarnost ne mine!« je grof vabil.

Opat se je zahvalil, za beg se odločiti ni mogel. Prav vesel pa je bil sprave in še bolj miru za Gabrovce. Samo Trlep in Liza sta mu še begala misli. Kako bo z njima, kako?

XXXVIII.

Binkoštno soboto je Trlep z blagoslovljeno vodo kropil polje, da bi ga Sveti Duh otel toče in slabe letine. Njive so bile same in tihe, nihče ta dan ni smel delati, Sveti Duh sam je nad njimi in rosi po zemlji.

»Dežuje po malem, hvala Bogu, dobra bo letina,« je Trlep veroval, ko se je razoglav, kropeč in moleč, obrnil domov. »Če o binkoštih ne dežuje, ima všenica dve plevi.«

Hm, za koga bo letina? Za Turka, ki bo razdejal vse, požgal in pomendral? O, ko bi se otel vsaj ves ljud.

Zamišljen je doma osedlal konja in se zadrevil v Rádohovo vas. Rádoh je že vedel, da se bo treba kam umekniti. Trlep ga je silil, da bi si izbral Primskovo. »Blizu je in varno in vkup bomo,« se je smehljaj zardevajoči Maruši.

»Ali pa bo prostora za vse?« je Radoh še dvomil, Višnja gora se mu je zdela bolj varna, čeprav je precej od rok.

»Bo, bo. Saj veste, tabor okoli cerkve Matere božje je prav prostoren; majhna pa tudi nista tabor okoli cerkvice svetega Petra in tabor okoli cerkvice svetega Miklavža. Trije taki svetniki nas lahko vse vzamejo pod streho in lepo varujejo.«

Rádohovci so se odločili in začeli že binkoštno nedeljo seliti na Primskovo. Trlep je bil ves dan z njimi in jim pomagal.

Doma sta bila Liza in njen oče sama.

Liza se je že na vse jutro umila z všenično roso, da je do leta oči ne bi bolele, in je potlej odprla okna in vrata, da bi Sveti Duh prišel v hišo.

»O Liza, kako si pridna in skrbna,« se ji je Damijan smehljal. »Le glej, da boš taka tudi, ko boš imela lasten dom.«

»Oh, kdo mi ga bo dal?« je zardela.

Damijan je malo pomolčal in ji potlej povedal, kaj ga je Kopic prosil.

Liza je molčala in še bolj rdela.

»Kaj si s kom drugim v besedi?« jo je vprašal.

»Nisem,« je dejala in zbežala; sitno ji je bilo.

Damijan je milo gledal za njo. Tudi rajnka žena je bila taka: ljubezni je je bilo sram.

»Da bi se Kopic le že vrnil,« je želel. »Njegove roke bodo varne za Lizo in dobre tudi; lahko bosta živela, saj je Trlep nekaj več zemlje že obljubil zvestemu Kopicu.«

Pa prežunov še in še ni bilo s preže. Ali se jim je kaj primerilo? Vse je skrbelo, Trlepa najbolj.

»Previdni so, kolikor sem videl, in srčni tudi, ni se bati zanje,« je Damijan miril.

»Če jih le počestni razbojniki niso kje raztepli?« je Trlepa grizlo. »Ali pa, da jih Turki niso ujeli?«

Sosedje so silili, da bi jih šli iskat.

»Počakajmo še, Bog ve, kaj jih zadržuje,« se je Trlep še upiral. »Na poti pride vse naproti. Morda so prav zdajle na hudi preži.«

Ali materam pogrešanih prežunov to ni bila velika tolažba. Kar k večji so šle na Primskovo in ji nesle

jajec, masti in moke, da bi jim bajala, ali so sinovi še živi.

»Aha, ste že tu!« se je napihovala. »Trlep vam je umesil to peko skrbi in žalosti; kar njegov menih naj vam baja, saj vse bolje zna kakor jaz!«

»Trlep že ve, kaj dela, na miru ga pusti!« so se ženske ujezile. »Tudi po menihu ne opletaj s svojim grdim jezikom, nič ti ni storil!«

Vešča jim ni odvrnila nobene. Potuhnila se je in čez predpeček stegnila v peč, da bi odstavila zeli, ki so v lončkih vrele ob kupu žerjavice. Bistra glava je spoznala, da bo kako drugače morala potipati Trlepa in patra Lavrencija. Zdaj ji je kazalo, pomiriti ženske, bala se je za darove danes in še kdaj. Malo je še jezljala zoper samoglavega Trlepa in zoper vsevedeče menihe, potlej je pa vendar poiskala lončke s sesirjeno krvjo, ki jo je ondan vzela prežunom. Počasi je napravila platnen stenj, ga poteknila v kri in prižgala: lučka je zabrlela.

»Še je živ,« je materi pokimala in prižgala še druge štiri lučke. »Živi, glej, so še vsi, trpijo pa dosti,« je previdno bajala še drugim materam. »Ali pa se še vrnejo kdaj, za zdaj ne morem vedeti.«

XXXIX.

Tisto nedeljo dopoldne je gospoda z bližnjih in daljnih gradov vrela v Stično, pota pa so bila polna tudi tlačanov, zakaj vse je hotelo videti, kako bo pater opat mečil prevzetnega gospoda s Šumbrega.

Pred veliko mašo, ki se je po navadi pela ob desetih, je bila prostorna cerkev kar polna. V srednji ladji so tlačani stopali na prste in iztezali vratove, da bi bolje videlo gospodo, ki so jo menihi razposadili na posebne sedeže v prečni ladji pred obhajilno mizo. Odtod pa do velikega oltarja se je zbrala vsa samostanska družina patrov in bratov. In strahotno tiho je bilo vse: orgle so molčale, meniški psalmi se niso glasili, na oltarju ni gorela sveča nobena. Oči vseh so se upirale tja gor, kjer je ob evangeljski strani na vzvišenem svojem sedežu sedel pater opat Urh z belo mitro na glavi in s krivo opatjo palico v roki.

Zdajci se je pater opat dvignil, med patrom priorjem in patrom subpriorjem počasi prišel navzdol do sredine presbiterija — duhovnišča in spregovoril z močnim glasom:

»Sveta dolžnost, o dragi verniki, mora stiškega opata, da s samostansko družino častitih patrov in bratov skrbi za dušni in telesni blagor vseh, ki jim božja previdnost daje živeti na ozemlju našega starodavnega samostana. Skrbeti mu je posebno, da se tu ne dela greh in nikomur ne godi krivica. Grešnika svari, uči in po dolžnosti pokori, da siromak spozna zmoto in se skesa greha in spokori zanj. Taki sta mu duhovniška pravica in dolžnost — vsi veste to.

Božja volja ga je pa tudi postavila za zemljiškega varuha samostanske gosposčine, da bi bil pravičen gospod tlačanom in odločen zavetnik preganjanim in vsem, ki varstva in pomoči iščejo na ozemlju naše, Bogu posvečene gosposčine. Deželni knezi so že ob ustanovitvi našega samostana za vse večne čase z najhujšimi kaznimi zapretili vsem svojim podložnim plemičem, meščanom in tlačanom, če bi s krivičnim dejanjem ali s silo orožja kršili treuga Dei — božji mir, koder vlada naša opatja palica; in sveti oče papež Gregor Deveti je po oglejskem očaku Bertoldu takisto za vse čase pooblastil stiškega opata, da sme s cerkveno kaznijo pokoriti in tudi izobčiti vsakogar, ki škodo prizadeva samostanu ali krši njegov božji mir in ki po trikratnem svarilu in opominu tega ne poravna in ne obžaluje — vsi veste tudi to.«

Malo je premolknil, glas se mu je za spoznanje prelomil, ko je nadaljeval:

»Slavna rodovina veleplemenitih grofov Turjaških, gospodov na Turjaku, v Žužemperku in na Šumbregu, je vsej deželi znana ne samo po svoji mogočni gosposčini, marveč tudi po veliki dobrotljivosti in pobožnosti. Kronika — časopis našega starega reda jo že več vekov piše med svoje največje dobrotnike. Zato mi je bilo silno hudo, ko je veleplemeniti grof Ivan Turjaški, gospod s Šumbrega, samostanu kratil zemljiško pravico na Medvedjeku in z orožjem preganjal našega svobodnjaka in naše tlačane. In trikrat sem ga posvaril in opomnil, pa vse trikrat zaman. Dasi mi je bilo hudo,

sem se, pomneč svojih dolžnosti do samostana in tlačanov, odločil z žalostjo v srcu, da ga po pravici, ki mi gre že iz davnine, ustavim na poti krivice in pogube. A ker je naposled vendarle spoznal svojo zmoto in ker nikomur ne želim ponižanja, sem voljan, vpričo vas, o dragi verniki, poslušati njegovo obljubo, da se ne bo več spozabil, kakor se je.«

Takih je opat Urh povedal s poudarkom ob vsaki besedi in se počasi vrnil na svoj sedež.

Pater ceremoniar — obredničar je odprl obhajilno mizo in po sredi duhovnišča odvedel gospoda Šumbreškega na listno stran oltarja, odmotal listino, ki sta jo bila Šumbrežan in opat napisala sporazumno, za pričo podpisala pa grof Pankracij Turjaški in plemič Marko Kozjek.

Gospod Šumbreški, zdaj bled, zdaj rdeč, je pokleknil pod obstransko stopnico in je listino, položivši roko na oltar in obrnivši se proti sedečemu opatu, prebral glasno in jasno:

»V imenu Očeta in Sina in Svetega Duha. Amen. — Ivan grof Turjaški, gospod na Šumbregu, zase in za svoje naslednike potrjujem vse zemljiške pravice na Medvedjeku samostanu očetov in bratov cistercijanov v Stični; odpovedujem se užitku, ki ga je ondi imel Šumbreg; za zveličanje svoje duše istemu samostanu na večne čase darujem kmetijo, ki jo v Beču ima tlačan Martin Petan.«

Ko je prebral, je listino darilnico položil na oltar in se močno priklonil patru opatu.

»In obžalujem, da sem kljuboval samostanu, in obetam, da tega nikdar več storil ne bom,« je še rekel in se še enkrat priklonil opatu, a pater ceremoniar se je priklonil njemu in ga spremil na sedež med gospodo.

Zdaj so sveče na oltarju zagorele, orgle so zabučale kakor vihar po tihem mraku, slovesna maša se je začela — groza, ki je je cerkev do zdaj bila polna, je splahnela, Bog je nastavil uho gospodu in tlačanu in poslušal njiju molitev ...

Po maši je gospoda šla v samostansko obednico, pater opat jo je povabil na kosilo in pomenek.

Tlačani so postajali pred cerkvijo in si kimali.

»Da te, dobil jih je po repu, nihče še ne tako!«

»Premislite, vpričo vse cerkve ga je pater opat pestil, pa le-oni je moral kar molčati in jih na debelo požirati!«

»O, če bi pater opat le vsako nedeljo tako vil in krivil vsaj enega takega, pa bi se tudi gospoda unesla!«

Vso pot domov so gospodi strgljali korenček in do komolca hvalili Boga, da niso podložni taki prevzetni gospodi, marveč da lepo v miru živijo pod krivo opatovo palico, ki zna tako prebito zamahniti tudi po mogočnem graščaku.

»Ko bi le mogel tako napraviti tudi s Turkom!« je prileten tlačan vzdihoval.

»Morda ga to pot ne bo do nas. Saj pater opat moli neki vse noči, da bi nas Bog obvaroval teh divjakov.«

»Bog se nas usmili!«

»Dokler se menihi ne plašijo in se gospoda še upa iz gradú, se tudi nam ni bati.«

»Zakaj pa so Šentvidci zbežali na Gradišče, Gabrovci in Témeničani pa na Primskovo?«

»Trlep jih je oplašil s tistimi prežuni, ki jih še ni.«

»Ne boš! Trlep prebito dobro vé, kaj dela.«

XL.

Gabrovski prežuni so med tem tihotapili že prav v daljnih krajih. Ogibali so se cest in vasi, hodili molče in oprezno, da še ptica, ki je čvrčala na veji, ni nehala peti. Ali so Turki blizu, ali so še daleč, jim nihče ni mogel povedati, žive duše ni bilo nikjer, pusto in prazno je bilo povsod.

»Izučilo jih je,« so govorili o previdnih tlačanih. »Turki ti privró kakor huda ura: naglo in sam ne veš, odkod.«

»Trlep je vendarle ugenil pravo, ko nas je poslal na prežo. Nesreča bo manjša, če naši zvedó zadosti kmalu, da Turki gredó.«

Ko so se neko jutro zavred izkopali iz samotnega senika, so opazili, da se vrhovi višjih hribov užigajo.

»Jezus — Turki!« so se spogledovali. »Tlačanske straže zažigajo grmade, Turek je tu!«

»Žar se dviga tudi iz dolin — Turki požigajo vasi... Bog se usmili, res so že tu...«

»Kje? Kje?« je Kopic̃ poprijemal soro in renčal. »Ali jih bomo?«

»O, čez vse vodé, čez vse goré jo brž ustrizimo domov, da nas ne ujemó!«

»Nak, skrijmo se, zvedeti moramo, kam deró!« je drug svetoval. »Pokaj smo sicer šli tako daljo?«

»Skrijte se ali pa kar bežite — jaz jih počakam tamle na poti!« je Kopic̃ renčal še huje. »Bom le videl, kateri smrček turški bo šel dalje, dokler mi bo v parkljih tale sora!«

»Če ti je v glavi še kaj nezblojenega uma, boš storil samo, kar ti bomo veleli mi!« so ga krotili. »Ali pa te zatožimo Trlepu, da nisi slušal!«

Kopic̃ se je Trlepa bal. Zamera pri njem, kaj menite, bi mu utegnila ovreči Damijanovo besedo. Pogniglavo se je vdal previdnim tovarišem in se z njimi skrnil v gošči ob poti.

Od strahu in pričakovanja vsi zadihani so molčé nastavljali uho in se ob vsakem šumotu vetra spogledovali.

»Ali ne bi bilo bolje, če bi se res zadrevili domov?« je mlad prežun šepetal tovarišu. »Soseska čaka našega sporočila. Kaj, če nas Turek prehitil kod drugod?«

Preden mu je oni utegnil odgovoriti, se je kar na brž zaslišal zamolkel peket konjskih kopit. Prežuni so si plaho pokimali in se pomeknili bliže poti.

»Kopic̃, da mi ne zablodiš katere!« je najstarejši prežun zabičeval renčečemu velikanu. »Stori samo, kar ti bom velel!«

Silni dedec je renčal vase in stiskal soro, da je skoraj voda kapala iz nje.

Po poti se je v opreznem drncu bližalo kakovih deset čudnih konjikov. Na majhnih, iskrih konjih so kakor pribiti sedeli brkati in bradati možaki v kratkem kožuhu, rdečih hlačah in s krivo sabljo ob sedlu. V obraz so bili črnkasti, strahotni na oči, glave se jim je na debelo ovijala rdeča pasica.

Gabrovci so si vsi blede kimali, samo Kopic̃ je prostodušno zijal v Turke, ki so se bolj in bolj bližali. Sonce je pogledalo čez vrhove, konjiki so se ustavili skoraj vštric Gabrovcev in poskakali s konj. Eden izmed njih je ostal pri konjih in jih vse obenem držal

za vajeti, drugi so z obrazom proti soncu pokleknili na tratino ob potu, dvigali roke, vstajali in se klanjali — molitve jutrnjice so opravljali svojemu Alahu.

Gabrovci so strmeli. »Turki — z glavo in petó!« so jim oči vedele. Najstarejši je zašepetal Kopicu: »Skoči in jih potolci — konje in tega, ki jih varuje, primemo mi.«

Kakor bi ga kdo sprožil, je Kopic završal na tratino in že z enim samim mahom podrl skoraj vse, samo dva sta odskočila, pa tudi tista dva je precej dotekel in potepel na tla.

Turek pri konjih se je tako ustrašil, da je kar otrpnil, ne zavpiti ne pobegniti ni mogel. Pa tudi utegnil ne bi bil: Kopicjevi tovariši so z vzdignjenim čekanom skočili nadenj. Zdaj je strahóma jeknil: »Nemoj, brate!«

Gabrovcem se je čekan pobesil, Kopic je pritekkel in debelo pogledal: »Kaj se bojite enega samega?«

»Tega vzamemo s seboj, čuden Turek je!« so dejali.

»Nisem Turek,« je ujetnik rekel. »Kristjan sem iz Bosne.«

»Pa moriš in požigaš med kristjani?« so ga bóli izpod čela.

Bošnjak jim je počasi razodeval, da Turki na rop silijo tudi bosenske kristjane. »Saj ste videli, da nisem molil po turško,« je rekel in se krščansko prekrižal.

Najstarejšemu Gabrovcu ni moglo v glavo, da bi tale Turek res bil kristjan. Bal se je zvijače, ni mu zaupal, čeprav je videl, da se je pokrižal, kakor se gospod križa pred oltarjem.

»In kam ste se namenili ti in onile?« je pokazal na pobite Turke.

»Poslali so nas, da bi iskali in pregledali pot.«

»Kje so drugi? Kam gredó?«

»Proti velikemu mestu te dežele pojde vsa vojska, ki se v manjših krdelih že vali za nami.«

»Zveži mu roke,« je gabrovski vodja ukazal Kopicu, »odзад mu jih zveži, s seboj ga vzemimo in bežimo domov!«

»Kaj pa konji?« je drug vprašal. »Lepi so.«

Res so bili lepi: iskri, z vitkim, posukanim životom, vzhodnega rodú in plemenite krvi; eden izmed njih je

na stegnu imel vžgano zobčasto znamenje, biti je moral iz imenitnega hleva.

»Saj res, škoda bi jih bilo pustiti tu, tudi konje vzemimo s seboj!«

Kopič je Turku zvezal roké in mu pokazal zobé: »Če se boš spotoma trgal in uhajal, te pogubim, kakor sem onele!«

»Ne bom — samo toliko mi narahljaj vezi, da mi ne zastane kri,« je Turek prosil.

»Da, konje vzemimo s seboj,« je vodja odločil. »Jahali bomo, mudi se nam. Tudi Turek naj jaha, samo nogé mu priveži ob stremena in roke za moj povodec.«

Kopič se ni upal na konja, križ bi razklenil lepi živali, se je bal.

»Kar zajezdi ga,« se je Turek smejal. »Dva taka nese kakor nič!«

Konjiči so bili res trdni, prežuni so z ujetnikom dirjali domov po dnevi in po noči. Strah jih je podil, za njimi je bliže in bliže žarelo nebo, grmade in vasi so gorele. In ves čas so obpotnim vasem oznanjali turško nadlogo, ki se kakor hudournik vali iz dóljenjih krajev. Tlačani, kolikor se jih še ni poskrilo, so se razbežali. Za njimi so otožno mežikale prazne vasi. Prešeren grad nad njimi, obzidan in zaprt, je gledal okoli sebe in ni videl solzá in gorjá; sit je bil, bogat in brez srcá...

Kopiču je srce zastajalo, ko so se v dalji že razpoznavali vrhovi domačih hribov. »Ali je Damijan kaj povedal Lizi in Trlepu?« ga je skrbelo. »In če je, ali se ne smeje vsa soseska?« je renčal vase. »Kaj bo, če bi me Liza marala vendarle, pa bi se upirala Trlep in pater opat?«

Skrbi in težave so ga pestile vso pot. Misel, da se bo morda že v eni uri izkazalo, ali bo kdaj dobil Lizo ali ne, ga je pekla, da bi bil najrajši tulil.

Po Medvedjeku so zdrsnili v Veliki Gaber, a velika vas je bila že prazna, goreče grmade so ljudi pognale v zavetje gradišč in skrivališč.

»Hvala Bogu, umeknili so se!« so se prežuni oddehnili in brez pomude zdrevili proti Malemu Gabru.

»Kaj, če tudi tu ni več nikogar?« so se ozirali po tihem, umrlem domačem svetu.

»I, kar na Primskovo jo bomo ucvrli, tam so nemara res že vsi.«

»Nak, Trlep nas čaka, če nihče drug ne več,« je Kopicč vedel svojo in se skoraj bolj bal kakor veselil.

In res jih je Trlep s tremi prav močnimi tlačani prestregel že pred vasjo in od začudenja obstal, ko je med njimi zagledal ujetega Turka. Tlačani so zavpili od togote in planili, da bi potolkli prekletega nejevernika, a Kopicč ga je skrnil za svoj široki hrbet in zarenčal:

»To bi bili lahko storili mi sami, kakor smo z drugimi. Pa le stojte, pobijali jih boste še lahko, saj jih je za nami ko listja in trave!«

Tako so prežuni povedali, kako je bilo, in Trlep je brž velel najmlajšemu prežunu: »V Stično k opatu! Povej, kar veš, in priteci na Primskovo!«

Sel je oddirjal, Trlep je z drugimi in s Turkom bežal na Primskovo.

XLI.

V samostanski obednici se je gospoda malo zasedela in zagovorila o Turkih.

»Saj jih nemara ne bo,« je nekdo upal. »Ljudje se plašijo vse preveč. Na pomlad ne bodo hodili, jesen bi jim vrgla več.«

»Kdo ve? Grmade so gorele.«

»Turkov pa le še ni. Neumen tlačan je kje zažgal kup fratja in brstja, oplášeni stražarji ob turških grmadah pa so brž ukresali ogenj v grmado.«

»Če bi le bilo tako! In če bi človek vsaj vedel, v katero stran se bo Turek ulil, če bo prišel res,« je grof Pankracij dvomil.

»Najbolje bi storili, če se preveč ne bi mudili,« se je gospod Višenjski že bal.

»Bog ve, ali je res, da so Gabrovci ujeli nekega Turka?« je gospod Rauber s Kravjeka vprašal in pogledal opata. Po maši je slišal nekaj zvoniti.

»Nič še ne vem,« je opat odkimal. »Če je res, mi bo svobodnjak Trlep že dal vedeti.«

»Kadar bo sam hotel?« je oni nejevoljno dvignil obrvi. »Mislim, da bi to moral storiti prav precej in vam izročiti ujetnika!«

Opat je pomolčal. V obednico je prišel brat vratar in povedal, da je pridirjal Trlepov sel in da hoče govoriti s patrom opatom.

»Naj pride kar semkaj!« je pater opat velel, ker je slutil, da bo novica važna.

Vratar je privedel Gabrovca, vsega zapraščenega in trudnega.

»Kaj je?« ga je pater opat vprašal.

»Prav hudo, pater opat: Turki so blizu!«

»Kje? Kje?« so zavpili vsi obenem in poskočili.

»Brž povej!«

»Kje so že zdaj, ne vem; čez dan, dva bi utegnili biti že tu, če ne prej. Jahali smo skoraj brez počitka, vrnili smo se pred dobro uro.«

»Kaj si tudi ti bil na preži?«

»Bil.« In jim je pravil, kako je bilo in da zdaj tudi zadnji tlačani že vsi vró v tabore.

»In kje imate ujetnika?«

»Trlep ga je odgnal na Primskovo.«

»Zakaj ne semkaj?« je pogrelo gospoda Rauberja. Gabrovec ga je pisano pogledal in pomolčal.

»Trlepovi prežuni smo ga ujeli, Trlep sam ve, kako je pripretil ujetnika,« je čez čas rekel precej trdo.

»Kdor bi ga rad videl, pravi Trlep, naj ga pride gledat ali pa naj si ga gre lovit sam, saj jih je še prav dosti.«

Nekateri so se zasmeljali, drugi so se zadržli, da si tlačan upa tako odgovarjati.

»Ali ne veš, da bi ga morali izročiti patru opatu, ki je vaš gospod?« je gospod Rauber revskal.

»Če bi pater opat ukazal, bi ga Trlep morda poslal semkaj.«

»Prav gotovo pa ni, kajne?« je onega grelo.

»Trlep zmerom ve, kaj dela. — Velel mi je,« se je obrnil v opata, »naj vam, pater opat, povem, da se brž brž kam zaklonite.«

Pater opat se mu je zahvalil in bratu vratarju ukazal, naj brat kuhar dobro postreže upehanega sla.

Gospodje plemiči so se nemo gledali.

»Zdaj je skoraj gotovo, da bomo videli Turka,« je dihnil gospod Višenjski.

»Čisto gotovo. Da bi ga vrag!«

»In tako naglo se je to zasukalo.«

»Turek prihrumi vselej le prav naglo.«

»No, ne bojim se ga, grad je trden,« je grof Pan-kracij rekel.

»Da bi se le tudi tlačani dobro poskrili.«

»Kaj mi mar! Njih skrb.«

»Če bi tistega ujetnika imeli tu, bi ga izprašali in bi zvedeli, kam se turška nadloga vali.«

»Da, kaj boste storili z ujetim Turkom?« so vprašali patra opata.

»Kaj? Trlep naj ga ima, saj ste slišali, da zmerom ve, kaj dela,« se je pater opat smehljal. »Jaz res ne bi vedel, kaj bi počel z njim.«

»V Ljubljano bi ga poslali deželnemu glavarju.«

»Saj ga ni naročil,« se je pater opat spet nasmehnil.

»A kaj boste s Trlepom, ki se vam upira?«

»I, saj se ne. Po lastni volji in pameti je na prežo poslal ljudi, ne jaz ne deželni glavar mu tega nisva velela, hvale pa smo mu vsi dolžni za skrb in previdnost.«

Pametni odgovor ni bil prav vseč samovoljni gospodi, češ, opat ima za tlačana premehke roké, le gospodi rad kaže zobé. Trlepov sel je vendar tako oplašil vse, da so se kar precej razbežali po gradovih.

Tudi sel se ni utegnil kaj dolgo krepčati, čeprav je bil strašno potreben krepčila in počitka. Ali Trlep mu je ukazal, naj hitro opravi in priteče v tabor na Primskovo. Kar stojé je torej pomašil dve, tri grize kruha in mesa, bušil vase vrček vina in po bližnjicah prhnil proti Primskovemu.

XLII.

Kakor na mravljišču, če gosenica pade nanj, je završalo v primskovškem gradišču okoli cerkve Matere božje, ko je Trlep privihral s prežuni in Turkom. Otroci so zavečali, ženske zavreščale na pomagaj in moški poskočili s čekani in z noži, tak nepokoj in poplah sta nastala že zaradi enega samega Turka.

Trlep jih je pomiril in jim ob kratkem povedal, kako in kaj. A oči vseh so še zmerom strahóma držale ujetnika, hripavi glasovi so vpili: »Ubijte ga, prekletega!« »Za peto ga obesite!« »Po turško ga natepite in na kol nateknite!«

»Tiho!« je Trlep zavpil. »Ali smo kristjani, ali smo Turki?«

Ujetnik je tam stal z rokami za pasom in se delal, kakor da ves vrišč njemu nič mar. Bil je velik, suhljat in koščat, a mišičast možak z dolgimi črnimi brki, ki so se mu ob ustnih kotih otožno pobešali, kakor dva veveričja repa. V obraz je bil teman, izpod košatih obrvi so se mu bliskale vroče oči, uprte nekamo daleč, kakor človeku, ki ga zmaguje otožnost.

Trlep ga je začel izpraševati, pa Bošnjak je bil mrk in kratek v odgovarjanju. Nemara se je zavedal, da se mu kroji sodba, ki ne kaže, da bi bila milostna sredi teh srditih ljudi.

»Odsekaj mi že glavo!« je temno rekel Trlepu. »Kaj je za to treba toliko besedi?«

»Saj nisem Turek.«

»Tudi jaz nisem, povedali so ti.«

»Ali imaš kaj svojih ljudi?«

»Nimam.«

»In bi rad domov?«

»Stati je bolje ko hoditi, sedeti bolje ko stati.«

»Govori, da te razumem!«

»Ležati je bolje ko sedeti, umreti bolje ko živeti brez svobode — ubij me že, kaj me slepiš s svobodo, ki je zame več ni!«

»Morda te bom osvobodil; samo Turki naj se prej odvlečejo.«

»Ubij me!« je ujetnik godrnjal. »Saj veš, da ne bi živ prišel do Bosne, čeprav bi vedel za pot.«

»Kristjan sem, Bog bi me udaril, če bi te pogubil mirnega.«

Ujetnik je zardel in vzdihnil, Trlep mu je obrnil hrbet in se nameril po opravkih.

»Da se mi ga nihče ne pritekne!« je zabičil možem, ki so stali okoli Turka in se nejevoljni razmikali. »A ti mi ne uhajaj!« je temu še zapretil z roko.

»Kaj pravite, sosedje?« je dolgopet Žubničan godrnjal. »Ali Turki tudi tako pestovajo našega človeka, ki ga ujemó na človečjem lovu in odženó bogve kam?«

»O, saj je Damijan pravil, kaj z njim počnó!« mu je sosed pritegnil. »Vsaj pretepsti bi morali to turško zver!«

»Če bi ga začeli tolči, ne bi več vstal, táko bi mu vsak pritisnil, hudiču turškemu!«

»Da, jaz res ne vidim in ne vem, kaj se Trlepu melje v glavi, da ga ni dal pogubiti kar precej.«

»Ta turška pošast pa se vendar drži kakor zarjavele klešče; nemara zato, ker klati več ne more in požigati.«

»Mislím, da bi mi Bog laže odpustil grehe, kolikor mi jih je že šlo čez hrbet, če bi temu grdogledemu zlodeju med rebra porinil nož ali pa vsaj odrezal nos in ušesa — pa naj se Trlep potlej obesi ali pa ne!«

»Ne klopoči takih! Trlep že ve, kaj se sme. In potipal bi te, da bi ga pomnil.«

Trlep je iskal svoje in Radohove, pa ni našel nikogar. Po tesnem prostoru med obzidjem in cerkvijo so se gostile gruče beguncev. V eni izmed njih je stal Kopic in nerad pravil, kako je Turkom drobil betice.

»Saj ni bilo nič,« se je branil občudovanju in pohvali, »samo dvakrat sem jih posnel s soro, pa ni mignil nobeden več.«

»Dobro delo si pa le storil; še pesmi te bodo pele, glej, Kopic!«

»In vsa soseska ti je hvaležna, da si tako pridoval našim prežunom.«

»Le še naprej bodi tako hud! O, ko bi imeli še dva Kopiča, pa bi bili brez skrbi!«

»Saj bi gospodar Trlep že sam zalegel prav dosti,« se je velikan branil.

»Pa res,« je nekdo pokimal. »Prejle je prišla tudi Urša, tista velikanka iz Mišjega dola. Tako ste res že trije pravi vkup.«

Kopicu je bilo sitno. Navajen je bil, da so se norčevali iz njegovih strahovitih moči — ná, zdaj ga pa povzdigujejo in hvalijo kar zares. In skrbelo ga je, ali se je tudi Trlepu prikupil toliko, da mu ne bi branil Lize, če bi ga marala.

»Trlep mi ni rekel še nobene,« je povedal. »Če le ni hud, da vseh tistih Turkov živih nisem prignal?«

»Beži, beži!« se je Damijan smehljal. »Tudi Trlep ti ve hvale, kakor zaslužiš.«

Kopic ga je veselo pogledal, a oči so se mu srečale s pogledom Lize, ki je Damijanu stala za hrbtom in

strmela v silnega moža. Temu je postalo še bolj nerodno. Brez diha jo je gledal, z rokami ni vedel kam, kar vroče mu je bilo.

Mimo je prišel Trlep in vprašal, kje so mati.

»V cerkvi so. Ali naj jih pokličem?« je Liza odgovorila in stopila k njemu. »Z njimi je tudi Maruša.«

»Ni treba, ni treba!« je branil. »Le naj molita.«

»Oče so mi napravili ognjišče,« je povedala. »Kaj naj skuham?«

»Kar hočeš, samo dobro naj bo! Iz naše sklede naj danes jedó prežuni; tudi Bošnjaka napasi, potreben je.«

»Bom,« je pokimala. »Ali naj jim še prej dam požirek vina? Trudni so.«

»Vidiš, pozabil sem. Skliči jih in jim postrezi!«

Radoha je našel zunaj. Skrbni mož je z nekimi tlačani pregledoval zid in soseščino.

»Tole,« je Trlepu kazal kamenje, ki je ležalo okoli obzidja, »znesimo noter, da bomo imeli kaj metati po turških beticah; tistole drevo posekajmo, preblizu mi je, z njega bi Turki strelice prožili med nas.«

»Le stojte, precej bom velel ljudem, naj vam storijo po volji.«

»Če vsak pobere le en sam kamen in če nekaj drugih zastavi sekiro, je v trenutku opravljeno vse. — Pa da ne pozabim: samostanu bi dal vedeti, kaj je, da se tudi menihi umeknejo kam.«

»Še z doma sem jim poslal sla. — A kaj pravite mojim prežunom? Ali niso kaveljni?«

»Posebno Kopic ti je tič.«

»Je, res. Žene si pa le ne more ubrati nikjer, vsaka se ga boji, češ, da ga je preveč.«

»Ženska je neumna vsaka: ko ga dobó, ji ga je pa rado kar premalo. Ali Kopic res oženi, vreden je dobre žene.«

»Tale velikanka iz Mišjega dola mu je včasih že nekaj blodila misli; zdaj bo prilike zadosti, da se zvadita.«

Gruča okoli Kopic se je med tem gostila, vsak je še in še hotel slišati prigode s turške preže. Pristopila je tudi velikanka Urša in na vse oči kar požirala Kopic. Pa ta se ni dosti menil zanjo, oči so mu hodile čez ljudi in iskale Lizo.

Velikanka je odštorkljala in se ustavila ob gruči, ki je po svoje izpraševala Turka.

»Kristjan, praviš, da si?« je star mož po strani gledal Bošnjaka. »In si prišel morit kristjane in jim požigat vasi?«

»Turek nas sili, slušati moramo,« je ujetnik že zgovorneje pravil.

»Aha, Turek vam je graščak, kajne?«

»Zakaj se mu ne upreš?« je Urša revsknila.

Bošnjak jo je debelo pogledal, najbrž še ni videl take velikanke.

»Zakaj se pa mi ne upiramo graščaku, ki tudi ni nič prida in ki nas takisto sili, kar nam ni po mislih?«

Urša je molčala in čudno gledala koščatega in velikega Bošnjaka.

»Trlep nam je velel, naj pazimo, da je tale turški kristjan ne potegne spet med Turke,« se je oni stari mož domislil. »Urša, ki si trdnih pesti, ti ga vzemi na oko, pa bomo brez skrbi!«

Urša ni rekla nobene, ujetnika je kar le gledala.

»Kopič,« je Liza prosila, »stopi, stopi, prežune mi skličiči, pa tudi Turka privedi, Trlep je ukazal, napasti in napojiti jih moram.«

»Nič se ne trudi, lepa Liza,« so se prežuni branili, »saj so mi že mati vsega zadosti dali pod zóbe; tudi Bošnjaka nismo pozabili.«

»Za Bošnjaka ureži malo večji kos!« je Urša popravljala, ko je Liza rezala kruh.

»Saj je brtavs tolikšen, da se bo brkaču roka pobesila,« je Kopič grdo pogledal velikanko, ker ni rad slišal, da bi kdo revskal v Lizo.

»Ná — ná!« se je Liza nasmehnila in odrezala še večji kos.

»Hvala ti, dobra duša!« je Bošnjak odklonil drugi kos. »Že tega mi je preveč.«

»Ješč pa nisi, ješč!« ga je Urša grajala in preudarjala, kako bi mu še kaj ustregla.

»Premoti ga, Urša, premoti,« so se ji smejali. »Tako bi morda ostal med nami in bi ga lahko vzela kar s seboj v Mišji dol.«

»Urša je prelena, delati noče, od lakote bi umrl pri njej, čeprav ni ješč.«

»Kaj veš?« je še drug navidezno ugovarjal. »Če bi imela dedca, pa še takega, kakršnega nima med nami nobena, bi se mrha že še upregla kje, da bi vlekla za dva in še več, če bi jih kaj bilo!«

Urša je rdela, rada bi bila zavrela, pa se upala ni; Bošnjaka bi oplašila, se je bala.

Bošnjak se je nasmehnil. Urša je pogledala proč, srečna je bila.

Ko so drugi dražili Uršo, je Kopič pomagal Lizi, ki je pripravljala kuho.

»Ali se res nisi nič bal Turkov?« ga je tiho izpraševala. »Oče pripovedujejo, da so hudi kakor zveri.«

»Kaj bi se jih bal! Kar s soro sem mahnil, pa jih ni bilo več.«

»Joj, kaj, če bi bili privihrali še drugi?«

»Kaj? Še enkrat bi bil mahnil, pa bi jim podrobil betice in se vrnil.«

»Da si se le vrnil! Mi, glej, smo se že bali, da so vas dobili in pobili.«

»Tudi ti si se bala, Liza?«

»Kaj se ne bi, ko vem, da si upaš preveč?«

Rad bi bil rekel nekaj posebnega, pa beseda, ki bi bila prava, se mu ni dala. Težko je dihal in jo molče gledal; šele čez čas je hripavo dejal: »Vse turške vojske bi se lotil še danes, če bi vedel, da bi se ti prikupil.«

»Nikar, Kopič, nikar!«

»Kaj pa bi ti bilo bolj všeč?«

»Molči, v nobeno nevarnost ne sili več, da me spet skrbelo ne bo tako!«

»O Liza ... ali res?« je drhtel in jo požiral z očmi.

Ni utegnila odgovoriti. Trlepova mati je z Marušo prišla iz cerkve. Primskovška vešča jima je šarala naproti.

»Jé, hudo bo, hudo!« je piskala. »Le kaj je Trlepu bilo, da je poslal po Turke?«

Ponosna Trlepka nikoli ni kaj marala te opravljive babure.

»Kaj ti veš!« jo je tudi zdaj zavrnila prav kratko. »V cerkev pojdi in moli, da nas Bog ne pozabi — ljudi pa vsaj zdaj ne objedaj!«

»Pa res!« ji je tiho pritrčila tudi Maruša, ko sta se bližali Lizinemu ognjišču. Vešča je pisano gledala in pomignila Maruši, da se je ustavila.

»Verjemi vsaj ti,« je starka šepetala v Marušo. »tale Turek bo ušel in privedel nad nas še druge.«

Maruša se je smehljala hudobiji, kaj reči ni hotela, zamere se je bala, vešča je strupena zadosti.

»Trlep bi moral obesiti Turka, če se ga tisti neumni Kopic ni upal pogubiti!« je starka še dalje šepetala. »Pa le dopovedi kaj Trlepu, dedcu samovoljnemu, če moreš! In stara ga še zagovarja, kakor ga je jemala pod kreljut, ko je pater opat od njega podil tisto potuhnjeno Lizo... He-he, pa menih je že vedel, zakaj se zagovednež tako drži Krajinčanke... Še tukaj tišči vanjo, prejle sem videla, kako sta nekaj naklepala...«

Zdaj je popalo tudi Marušo. »Trlep mi je ženin! Kako se upate tako govoriti o njem?« je togotno zavpila in šla.

»Če ti je ženin, le glej, ali ti bo tudi zakonski mož!« je vešča pihala za njo.

Maruša je sprva sklenila, da bo molčala in opazovala; kdo ve, nemara je babnica res kaj videla... Pa že se je zasramovala nezaupanja do ženina in mu je precej povedala vse.

Trlep se ni jezil kaj posebno, le Kopic je poklical in mu razodel, kaj vešča trobezlja. »Pojdi,« mu je velel, »dopovej ji zlepa, da jo bom zapodil venkaj, če bo še dalje delala zdrahe.«

»Vidiš, tako je,« se je Radoh smejal. »V stari babi, posebno, če je vešča, ni nič več ženskega, sama hudobija je je še, a ta je taka, da ji peklenik sam ni kos.«

»Da, mir in složnost sta nam potrebna, hudoba babja pa ti brusi jezik in kleplje zdrahe...«

Kopic je precej bušil k vešči. »Ti, baba,« je renčal vanjo, »povem ti enkrat, vedi za zmerom: Če boš še kaj nad Trlepom otresala svoj dolgi jezik in če mi boš, prikazen nepogledna, onečejala Lizo, ti razpotegnem čeljusti in te čez obzidje zalučim po Primskovem, da ti hudiči in vešče vsega Kuma več ne staknejo suhih koščic! Dobro me pomni, baba hudobivna!«

Vešča se je ustrašila. Kopic je resda krotak, ali v togoti, pravijo, je zverina.

»Kaj sem ti storila, da mi, siroti stari, pretiš tako grdo?« je lovila sapo.

A Kopic se je molče obrnil in šel. »Malo preveč sem jo postrašil,« se mu je že smilila, »saj tisto o Lizi vem, da ni res... Pa le naj se boji, da bo vedela za drugič,« je že spet renčal sam vase in vedel, da bi v sončni prah zdrobil vsakogar, ki bi mu žalil Lizo.

Vešča je čutila, da jo je Maruša zatožila in da je le Trlep naščuval strahotnega velikana. Mržnja, ki jo je kuhala do ponosnega svobodnjaka, odkar je ni več pustil do bolne Katarine in je rajši poklical patra Lavrencija, ji je začela vreti in kipeti. Počenila je ob cerkveni zid, brado stisnila med kolena, hude misli so ji pokazale grdo pot.

Dvignila je glavo in opazila Uršo, ki je z očmi pasla Bošnjaka. Počasi je prišarala do nje in jo potegnila za krilo.

»Le glej ga,« je šepetala, »saj dobila ga nikoli ne boš, presamogolten je Trlep, ne bo ti ga dal.«

Velikanka je zazijala: Vešča, glejte, mi je ugenila želje in misli! Nobene se ni upala odgovoriti vsevedeči vešči.

»Da, dokler bo Trlep živ in zdrav, ga ne boš dobila, tegale že ne, ti pravim še enkrat!« je starka rekla nekoliko glasneje.

»Če že veš vse,« je Urša drhtela, »nemara tudi zmoreš dosti — pomagaj mi!«

»Ubij Trlepa ali vsaj pohabi, pa ti ne bo nobene zavire več, in jaz ti bom pripravila ljubezenski napoj za Turka, da se te bo držal kakor laščèc krave.«

Urši so se stisnile strašne pesti in zasvetile velike boljserjave oči.

XLIII.

Iz Stične je prišel Trlepov sel in povedal, da mu menihi niso kaj posebno verjeli, kar jim je pravil o Turkih; kakovih je gospodi robil o Trlepu in ujetniku, je pa zamolčal; bal se je Trlepa.

»Morda jim nisi povedati znal vsega?« se je Trlep budil. »Ali si vsaj kaj slišal, kam se bodo skrili?«

»Brat kuhar je dejal, da jih bo že Mati božja varovala tam, kjer so.«

Trlep je zmajal z glavo in se zamislil.

Dva, tri dni je pretikal misli, kaj bi storil, da bi otel menihe. Vedel je, pater opat je tih mož, tako svet in ves le v molitvi, da nemara res ne ve, kaj preti samostanu. Ukazal je, naj mu osedlajo konja.

»Kam pojdeš?« je Trlepka javkala. »Kaj ne veš, da je zdaj nevarno po vseh potih? Da se pred Turki drevijo klateži in plenijo po praznih vaseh? Kako lahko bi se te lotili kje!«

»Nič se jih ne bojim, mati!« jo je tolažil. »Menihi so pa res v nevarnosti; dopovedati jim moram, naj se umeknejo.«

»Joj, bojim se,« mu je šepetala tudi Maruša, »nekaj mi pravi, da ne bo prav, če res pojdeš.«

»E, kaj,« se je smehljaj, »čez Debeli hrib, Šentpavel in po bližnjicah skočim, pa bom v treh urah že nazaj.«

Urša se je ves čas motala okoli njih in poslušala, zdaj je tiho šla ven.

»Kam pa, Urška turška?« so se ji stražarji pred vrati smejali. »Kdo bo pa stražil Turka? Še spelje ti ga katera, boš videla!«

»Nekaj sem pozabila v Mišjem dolu,« je vpila že od daleč in pompljala navzdol.

Trlep je stal ob konju in se otresal matere in Maruše, ki sta ga prosili za križe in težave, da ne bi hodil sam in da bi rajši poslal drugega sla.

»Nobenega mirú ne bi imel, če sam ne bi šel,« jima je pokimal in šel s konjem. V dolini ga je zajahal in se zapodil po stezi ob Debelem hribu.

»Kopič,« je Liza med tem poklicala velikana, »glej, mati in Maruša bosta skoprneli od strahú in skrbi, ker je gospodar šel sam. Lepo te prosim, skoči za njim, bodi z njim, tako bosta brez skrbi!«

Velikan je že popal soro in bušil za gospodarjem. Dobro se mu je zdelo, strašno je bil vesel, da mu Liza tako zaupa. Samo to ga je skrbelo, kaj bo samovoljni mož rekel. Tiho je šel za njim, kmalu mu je bil skoraj za petami.

Trlep ga ni čutil, počasi je jahal skozi goščo, misli so mu pobešale glavo. Komaj je dobro prišel v goščo za hribom, je konj dvignil ušesa in se spoteknil. Iz grma je skočila Urša in z dolgim kolom zamahnila

po jezdecu. Ubila bi ga bila, če se ne bi bil urno nagnil nazaj in če konj ne bi bil malo odskočil. Tako je težki kol zadel ubogega konja, da se je vzpel in od bolečine zarezgetal. Dobila pa jo je tudi Urša. Kopič jo je s soro dregnul v kolk, zarenčal in ji pokleknul na hrbet.

Gospodar se je iz zamišljenosti ustrašil tako, da je zavpil šele zdaj:

»Urša, kaj si obsedena ali kaj ti je?«

»Zver je zver, prikleniti bi jo morali!« je Kopič renčal in ji roke vil na hrbet.

»Kaj sem ti storil, da si šla nadme?« jo je Trlep vprašal že trje.

»Turka bi rada,« je končno povedala, »pa vešča mi je rekla, da mi ga ne boste hoteli dati — ubijem naj vas, če ga hočem dobiti, je dejala.«

»Zdaj vidite, da je res zver, prav nevarna zver!« je Kopič renčal. »Uvijte mi dvoje, troje močnih trt, da jo zvežem!«

Ko sta ji roke zvezala na hrbtu, je nerada vstala; bala se je, da jo bosta obesila.

»Ženi jo nazaj!« je Trlep velel Kopiču. »Sodili ji bomo, ko se vrnem. Zveži še veščo, tudi njej gre sodba!«

»Ali me ne bi počakali, da pojdem z vami?« je velikan prosil. »Saj vidite, pota so res nevarna.«

»Zdaj bom že pazil, nič se ne boj! Ostani v gradišču in straži obe babi!«

Pa vešča je kmalu spazila, da Kopič žene Uršo. Ustrašila se je, presoje pa ni zgubila. »O ti spak!« je kramljala s stražarji ob vratih. »Še nekih rož moram natrgati, takih, ki so dobre za rane!« Tako je šla in je ni bilo več nazaj.

Ko je Kopič pritiral zvezano Uršo in povedal, kaj je bilo, je nastal vrišč, da ga je Radoh komaj ukrotil. Cepec, čekan, nož so se vzdignili, da bi pogubili zločinko, Kopič sam jo je moral braniti.

»Sodba bo, ko se vrne Trlep!« jih je pomiril, Uršo pa zvezal še na nogah in čez pas z verigo priklenil k stari lipi.

Trlepka, Maruša in Radoh niso mogli prehvaliti previdne Lize in zvestega Kopiča.

»Le molčita,« so jima govorili, »Trlep vama ne bo pozabil tega in mi vsi tudi ne!«

Zdaj šele se je Kopic̃ zaletel in vprašal Lizo tiho:
 »Kako naj rečem, če me bo Trlep vprašal, kaj bi si izbral za dar, ker sem mu pomagal?«

»I, kar bi najrajši.«

»O Liza —!« se je dušil. »Tebe bi rajši kakor devet zim brez snega, rajši ko vse na svetu! Ali bi me marala?«

»Marala! Kaj ti me niso obljubili že oče? Sam me vprašaš pa šele zdaj!« se mu je smehljala in šla za delom.

Kopic̃ od veselja in sreče ni mogel nič. Stal je tam in poslušal njene besede, ki so mu bile še v ušesih in ki so mu dale drugo srce in drugo življenje. Domislil se je Urše, kako je tačas venomer mislil nanjo in kako trdo jo je povezal zdaj. Skoraj zasmilila se mu je, saj mu je po ovinku pomagala do tega srečnega dne... Šel je in ji rahleje zvezal roke, ki so ji res že kar odmrle pod trdo vezjo.

»No, le stoj, tvalo neumno!« je dobrovoljno renčal vanjo. »Trlepu se bo jeza spotoma kaj unesla, morda te ne bo pogubil, čeprav zaslužiš.«

Urša ga je občudovala. »Močan si,« je preprosto rekla. »Nikoli nisem mislila, da bi me kdo dobil podse — ti, glej, pa si me!«

Kopic̃ se je zasmel in šel k Lizi, da bi jo gledal. In vesel je bil, ker je večča ušla; njo bi res utegnili stresniti, da je ne bi bilo treba več soditi.

XLIV.

V Stični je Trlep najprej poiskal gospoda Ambroža.

»Hoj!« se ga je ta razveselil, ko je slišal, zakaj je prišel. »Pravo si ugenil, da si prišel sam — jaz, glej, ne morem in ne morem preveriti opata, da bi jo bilo treba kam ulekniti!«

»Kaj pa samostanske dragocenosti? Ali so jih poslali v Ljubljano?«

»Nak, niso. Prav preslepiti pa sem moral opata, da smo s poti spravili vsaj največje. Le pater Evstahij je smel zbrati skoraj vse listine, knjige in rokopise.«

»Kateremu gradu ste zaupali dragocenosti in papirje?« je Trlep kimal.

»Lovski koči v Velikem borštu!« se je gospod Ambrož nasmehnil. »Tja gor, mislim, Turek ne bo nosil smrčka.«

»Da le klateži ne bi kaj zavohali.«

»Ukrenil sem, da nekaj samostanskih suličarjev varuje tisto kočo.«

»A kam pojdejo menihi?« je Trlep povedal svojo veliko skrb.

»Kam? Nikamor!« je gospod Ambrož skoraj zavpil.

»Ko bi hoteli vsaj v Veliki boršt!«

Trlep je šel nad opata. Pa ta se mu je le smehljajal, češ, samostana se vendar ne bodo lotili tisti oné, Turki, ali kdor že so.

»Tudi Muljavci in Poljci, Stičani in Metnajci in vsi drugi tod okoli se ne mislijo umikati z doma.«

»Ker se vi ne!« je Trlep tiščal. »Vse nesreče boste krivi le vi, tako vam povem! Turki so že v deželi.«

»Dežela je velika, Stična je majhna in skrita.«

»Stična je bogata. Turki vedó to, verjemite mi!«

Pa opat Urh je mislil, da bi storil velik greh, če bi menihom velel, naj zapustijo tihi, skupni dom, in da bi ga kdo še dolžiti utegnul, češ, glejte, samostan je razpustil in menihe zadrevil po svetu.

»Zgôdi se volja božja!« je odkimal s sivo glavo. —

Trlep je škrtnil z zobmi in odšel jezen in žalosten.

Z višine se je še enkrat ozrl po velikem samostanu in vzdihnil: »Ali te bom videl še kdaj, o staro središče in zavetišče naše?«

Bil je dan pred svetim Rešnjim Telesom. Zvonovi samostanske cerkve so peli pozdrav velikemu prazniku, njih pesem se je razlivala po dolini in dvigala v gričevje. Trlepu se je inako storilo, odkril se je in poslušal, a pot se je prebesila, Stična je zginila, zvonovi so utihnili ...

»Nikdar več je ne bom videl!« je vzdihnil in pognal konja. »Turki jo bodo razdejali, pa je ...«

Ko je truden in nejevoljen prikrevsal na Primskovo, so se razjokale mati, Maruša in Liza.

»Ali ti nisem zadosti branila, samoglavec?« je mati javkala. »Zdaj veš, kaj se pravi riniti v nevarnost!«

»O, kako prav sem slutila!« mu je Maruša očitala skozi solze in smehljaj.

Le Liza si je molče brisala oči, Kopic̃ je stal ob njej in je bil srečen.

Trlep ni odvrnil nikomur nobene, le vprašal je:

»Kje je vešča?«

»O, unesla jo je, ko je zavohala, da ji ni šlo po volji,« so mu pravili.

»Kdo ji je povedal?«

»Hudič — kdo pa? Zmenjena je z njim.«

»Kje je Urša? Pa ne, da je ušla tudi ona?« je pogledal Kopic̃a.

»Priklenil sem jo; ni mogla,« je ta povedal. »Tudi je preneumna.«

»Kaj ji gre, možje?« je Trlep vprašal množico.

»Za veščo bi dejal, da jo obesimo brž ko brž. Za Uršo ne bi mogel reči tega; vešča jo je zapeljala, pa šlevkasta je tudi nekoliko.«

»Jaz pravim: Turka ji dajmo!« je razsojal drug. »Naj ga ima, morda se ji bo pamet kaj učistila!«

»Če ne bi bila baba, bi rekel: Pretepimo mrho, potlej šele ji ustrezimo z dedcem!«

Trlep je rekel, da ji vse odpusti, naj gre, kamor hoče, a po Turka lahko pride, ko bo spet mir v deželi.

Kopic̃ jo je razvezal. Velikanke je bilo sram, vsi so renčali vanjo, zavedati se je začela, da ni ravnala prav. Skesano je Trlepa prosila za zamero in mu obljubila, da mu še v mislih ne bo več zoprvala.

»O Liza, kako bi se zahvalil tebi?« se je Trlep obrnil k zardevajoči tlačanki.

»Še zmerom vam nisem povrnila, kar ste zame storili vi.«

»S pridnostjo in poštenostjo si odslužila vse.«

»Tako vas prosim, da Kopic̃u ne bi odrekli, kar vas bo prosil,« je pogumno povedala.

»Kopic̃u ne odrečem nič, zvest mi je bil v sili in življenje mi je rešil danes. — Kaj bi rad, Kopic̃?«

»Lizo!« je velikan skoraj zatulil.

»Imej jo, če te mara! Za doto vama na užitek dam še eno njivo in drugo kočo tudi postavim za vaju.«

Liza je dobrovoljno dregnila nerodnega Kopic̃a in s Trlepko in Marušo šla v cerkev.

Kopic̃u so se odpirala nebesa. Od sreče in veselja ni vedel, kaj bi počel. Kar tam na mestu je mencal

in se smehljaj, še rajši bi bil tulil in hraste pulil, da bi se mu odcejala moč, ki je v nedopovedni radosti pokala po njem.

»Ná, vidiš,« mu je stari Trlepov hlapec kimal, »zdaj si jo pa le izteknil, nevesto, ki se te ne boji!«

»O, še posukala ga bo, da se je bo kmalu bal on!« so se dedci smejali.

»Da, če jo bo dobil res,« je nekdo poredno dvomil na glas. »Opat še ni rekel svoje, to pomnite!«

Kopič se je ustrašil, da bi bil skoraj počenil. Res je, zadnja, taka ali taka, bo opatova. Kakova bo? Kaj, ko bi se menih upiral? Križ božji, tako bi bilo vse zaman.

»Hm, da, šumbreška je Liza bila, in sam zlodej ga vedi, kaj ti gosposka še nazvitorepi iz tega.«

»Ni me skrb — saj je zdaj stiška. Zavira bi bila le ta, da je zanj premlada,« je porednež mežikal.

Kopič je renčal v dobrodušnem smehu, češ, kaj pa česnate, zakaj premlada?

»Ti, tega nisi povedal slabo,« je drug šaljivec malomarno klavžal, kakor da ne vidi Trlepa. »Pater opat res ne privoli rad zakona, če se ženin in nevesta ne skladata lepo tudi po letih.«

»I, kaj to mar njemu?«

»O, mar, mar! Pravi, da se zakon rad krha, če sta si mož in žena v letih preveč na dvoje.«

»Saj to je res!« je nekdo brž pritegnil. »Glejte, pameten mož je tale naš opat.«

»Zato pa rečem in pravim, da ne bi bil rad Kopič, ko mu jih bo opat drobil.«

»Za živo glavo, kaj res meniš, da bi Kopič sam moral predenj? Saj bi lahko kar Trlep zanj zinil dobro besedo.«

»Nak! Pater opat vselej hoče govoriti z ženinom samim.«

»Aha, da ga še kaj pesti! O, trdo ti zna prijeti, trdo!«

»Ubogi Kopič, sam Bog vedi, kaj mu bo moralo še čez hrbet, preden se bo smel musati ob Lizi.«

Take so utrinjali tja do mraka. Vse se je smejalo, Kopiču pa je šlo le kar na jok. Joj, da bi šel pred meniha? Kar sam in celó v samostan? Nak in nak — rajši bi se zaprašil v vso vojsko Turkov, rajši bi se tri

dni dal za lase obesiti, rajši bi se golorit zbudil sredi cerkve, vse, vse rajši...

Tisti večer so beguni na Primskovem dolgo sedeli ob ognjih in pili primskovško vino, ki so ga iz hramov prenesli v gradišče, da ga Turki ne bi uničili.

Med veselimi je poniglavlil le Trlep. Skrbelo ga je, kod se bo razlival turški val in ali se bodo stiški menihi naposled le kam umeknili.

XLV.

V Stični je samo gospod Ambrož s hlapci skrbel, da bi otel več ko več samostanskih potrebsčin. Zoper opatovo voljo in skrivaj jih je vso noč odbiral in po hlapcih in tlačanih pošiljal v Veliki boršt. Po strmoviti rebri nad samostanom je še pred dnem postavil stražo, da bi na očeh imela dolino in da bi brž sporočila, če bi videla kaj sumljivega.

Dan svetega Rešnjega Telesa je bil lep, sončen. Menihi so s preostalimi tlačani opravili procesijo, pottlej so bližnji in daljni postali pred samostanom, da bi se kaj pomenili.

»Joh, strašnih časov smo čakali!« je tlačan govoril v gruči mož. »In nihče se ne zmeni, da bi nam pomagal. Le davke so drli z nas, češ, da vojsko zbirajo zoper Turka!«

»Kje je zdaj vojska?« je še drug tožil. »Turki pridejo, kadar utegnejo, in lomastijo, koder hočejo.«

»In kje je gospoda? Ha, če nas ne zna ali noče obvarovati Turkov, ji ne tlačanimo več in ne pasimo lakomnega gradú!«

»Ali pa se sami zmenimo s Turki, kakor so se neki zmenili po drugih deželah.«

»Pač res. Saj je tudi gospoda v besedi z njimi. Kdaj ste še slišali, da bi se Turki kaj dosti mudili z gradom?«

»Nikoli! Prideró kakor vihra, sam ne veš, kdaj in odkod, in se vselej lotijo le tlačana in cerkve...«

»Gospoda je vsa pasja, nemara nas je res prodala Turkom!«

»O, prekleti Turki! Vse ti vzemó ali pa požgó in razdenó!«

»In moža ločijo od žene, otroka od staršev, gole in bose in nečloveško strahovane tirajo s seboj...«

»Pa uboge ženske, mlade in nedolžne, kaj morajo prebiti sramote in muke!«

»Bog nas je pozabil, ves pekel se je odprl.«

»Gorje tudi tistemu, ki ostane živ in doma. Ob vse je: kar je pustil Turek, ti potlej vzame grad.«

»O, prekleta gospoda! Zdaj, glej, je ni več nikjer. Z biriči in drugimi hudiči se je zaprla v grad, še v cerkev in k procesiji ni od nikoder bilo nobenega grajskih.«

»Da, po vseh grajskih travnikih bi lahko pasel, noben birič te ne bi pretepal in ti živine jemal; tudi srnjaka in jelena bi gonil, zajca zalezoval in medveda. pa te nihče ne bi tiral v ječo in ti strojil kože.«

»Hm, kar praviš, ni ne za na ramo ne za na voz. Kaj meniš, da se grad ne bo spet odprl in te poiskal?«

»To je res, tako res, kakor bi privezal in pribil!«

»Saj res, kaj bi česnali, kakor bi hodili po temi in iskali sence. Vsega hudega bo še zadosti, pa prav kmalu.«

»Jaz rečem in pravim, da bi vendarle bilo prav, če bi jo kam uleknili, dokler ne vemo, kje se Turki že napenjajo.«

»Menihi se nič ne ganejo, tudi nam, mislim, še ni treba nikamor.«

»Saj res: odmekni pete, pa ti v vas prigolomišijo klateži, ki so takisto radospravni in tatinski.«

Možje bi bili še nekatero rekli zoper Turke in gospodo, pa se je v rebri nad samostanom baš tačas oglasil rog — dogovorjeno znamenje, da straža vidi sumljive stvari.

Tlačani so onemeli, potlej pa zavpili kar v en glas:

»Jezus, Marija — Turki!«

Straža, ki jo je gospod Ambrož postavil tudi v lino samostanskih zvonikov, je začela biti plat zvona, a zbegani tlačani in samostanci so zdaj tudi sami opazili dim za Krko, za Muljavo in povsod ondod okoli.

»Turki... Turki!« je vse vpilo in begalo okoli samostana.

Gospod Ambrož je bušil iz samostana in zavpil:

»Bežite... bežite!«

Tlačani so vreščali, begali po dolini in po rebri in se iskali, pa tako zmešani so bili od strahú, da niso bežali v hosto in goščo, kar tam okoli so motoglavili.

Gospod Ambrož je spremljal opata in nekaj starih menihov, ki so se le neradi namerili v reber proti Velikemu borštu.

»Bežimo!« so tlačani vpili, češ, tudi menihi že bežijo.

A mlajši menihi so se še obotavljali; rešili bi bili radi cerkveno posodje. Tekali so po cerkvi, izbirali, puščali, zgubljali, pobirali in se naposled gledali, ne vedoči, kaj bi.

»Molimo... molimo!« je pobožen menih jeknil in se na kolena zgrudil pred velikim oltarjem, a drug se je že domislil, brž odprl tabernakelj in použil sveto hostijo, da je Turki ne bi oskrunili.

Zunaj je krik naraščal: »Bežimo! Turki!«

Po dolini z Mrzlega polja se je čez veliko cesto proti Stični ulival širok val urnih kónjиков in se po kapljah razlival za beguni, ki so, kakor piščeta pred kraguljem, bežali vsi navzkriž. Kar je bilo mladih in brzopetih, so nekateri ušli v Štorovje in v virsko skalovje, druge so Turki polovili, povezali in odgnali proti samostanu; stari in nadložni še do tja niso mogli, omagali so. Strašni divjaki niso marali nobenih zamud in zavir: med vpitjem in smehom so jih sekali s sabljo in boli s sulico...

Gospod Ambrož je med tem z opatom in tistimi starimi menihi prišel na vrh Vinograda. Tu so postali in gledali navzdol. Turki so po polju lovili begune in se bližali samostanu.

Plemič, lomila ga je sveta jeza, je nespoštljivo revskal v opata:

»Kdo neki so tistile vitezi, ki sekajo in bodejo uboge tlačane? Pa ne, da bi bili Turki? Morda so res, kaj menite? Dežela je sicer velika, a prišli so prav v Stično, na božjo pot so prišli...«

Opat Urh se je spomnil pametnega Trlepa, z rokami si pokril obraz in zaihtel na ves glas, menihi starčki pa za njim.

»Bežimo dalje!« je gospod Ambrož rekel nekaj tiše in mirneje. »Če nas spazijo, jim ne uideemo več.«

Veliki val turške vojske je oblil samostan. Sto in sto kónjikov je poskakalo s konj in zagrmelo v cerkev in v meniško bivališče. Še drugih sto in sto se je razsulo po tlačanskih kočah. Odtod so navlekli platna, kožuhovine in kar je imelo kakovo vrednost, iz hlevov pa živine in krme iz senic. Preden sta minili uri dve, so polovili zakesnele menihe in na Tekavnici nagrmadili dragotin in oblačil, srebrnega in zlatega cerkvenega posodja, živeža, živine in vsega.

V skalno duplino na Tekavnici se je zarinil ubežen tlačan in zdaj ves trd od strahú iz bližine gledal in poslušal, kaj Turki počnó. Žlobudrali so jezik, ki ga ni razumel prav do kraja, toliko ga je pa vendar dohajal, da je vedel, kaj hočejo.

Plena jim še ni bilo zadosti. Strahovati so začeli ujete menihe, češ, kje samostan skriva še drugih, večjih vrednot.

Menihi pa ali niso vedeli ali povedati niso hoteli: molčali so in gledali v tla.

Divjaki so vpili in jih lasali za brado.

»O križ božji, bridkih jim prizadenó, našim gospodom!« je tlačan drhtel od strahu.

Naposled so jih slekli do golega in jih po turško pretepli.

»Bog se usmili!« je skriti tlačan škripal z zobmi. »Ali nebo res nima nobene strele več, da bi udarila v te turške pošasti?«

Mnogo menihov ni prestalo strašnih muk, umrli so mučeniške smrti.

Strašni Turki so naposled konjem na rep privezali še žive menihe in ujete tlačane, zažgali cerkev, samostan, vso vas in odjahali, odkoder so prihrumeli.

Tlačan je gledal, kako so se ujetniki spotikali za prehitrimi konji in kako so oplašeni konji brcali v živi privesek in kmalu vlekli le na pol žive ali že mrtve žrtve.

»O Žalostna Mati božja stiška — pomagaj!« je skriti mož sočutno vzdihoval in gledal po dolini.

Turški kónjiki so se nejevoljni ustavljali, odvezavali mučence in jih v jezi mesarili z nožem, s sabljo ali sulico. Vse polje proti Muljavi je bilo krvavo in posejano z mrtvimi ali umirajočimi mučeniki...

Z rebri pod Velikim borštom so ubegli menihi klečé gledali muko svojih samostanskih bratov in se na ves glas jokali.

Samostan in cerkev sta treskajoče gorela s plamenom in se rušila sama vase... Le pepel in razval sta ostala, kjer je že čez tri sto let stal slavni stiški samostan, tihi dom dela, molitve in pokore, za vso Dolenjsko stran pa največje središče pravice, dobrote in učenosti. —

XLVI.

Trlep je tisto dopoldne bil ves nemiren. Mencal je po gradišču sem, mencal je tja in revskal v begune.

Kar ti je straža v cerkvenem zvoniku naznanila, da vidi dosti dima izza Krke in Muljave.

»Turki!« je vse gradišče zavrelo. »Jezus, Marija — Turki!«

Trlep se je prekrižal, rekel pa ni nobene, le pisano je pogledal okoli sebe in vzdihnil.

»Pripravimo se!« je Radoh tiho rekel in mu pokimal. »Bog vedi, ali se posebno krdelo Turkov ne bliža že tudi nam. Vêli, naj moški stopijo za obzidje in naj se vsi drugi tudi pripravijo za pomoč!«

O, pa ni bilo treba nobenega povelka. Tisti dim tam v dalji je pognal pokonci vse. Možje in mladeniči so se z beti in s čekani postavili za obzidje, ženske in nadložni so znašali kamenje, da bi ga brambovci lučali po Turkih, otroci in stari pa so s povzdignjenimi rokami v polni cerkvi na ves glas pomoči prosili Mater božjo.

Trlep je z Radohom mirno urejal obrambne priprave, hvalil tu, grajal tam in gledal dim, ki se je izza hribja dvigal v nebo.

»Jezus, kako je neki v Stični?« ga je grelo. »Ali so se oteli, ali so jih Turki zajeli?«

»Tamle okoli je zdajle vroče,« je tudi Radoh momljal sam vase. »Ubogi ljudje, če se niso kam zaklonili!«

»O, tlačani so se razbežali, menihi me pa res skrbijo,« se je razodeval Radohu. »Kar v Stično bom stopil, videti moram, kaj je.«

»Kar je, je; pomagati ne moreš, nikamor mi ne rini!«

»Pa vendar moram zvedeti, kako je v Stični.«

»Kaj ti mar Stična? Za Primskovo skrbi in neumen ne bodi!«

»Hudo mi je, ne morem pomagati.«

»Nikar! Kdo te je Stični postavil za varuha?«

Vrela sta tako glasno, da sta pristopili tudi Trlepka in Maruša.

»O ti topoglavec, kaj spet noriš?« je Trlepka javkala. »Le pojdi, samo mene pogubi prej, da se grizla ne bom več zaradi tebe!«

»Ali so ti menihi več kakor mati in jaz in mi vsi?« mu je Maruša očitala in ga milo gledala skozi meglo zatajenih solz.

Da, videl je njene solze in se jih je bal; njena ljubezen ga je božala, rad bi bil rekel kaj ljubega, pa svoji ljubezni do nje ni v besedi mogel dati pravične podobe in izreči zares resnične misli o skrbi za stiške menihe.

»Pa zakaj ne bi šel, da bi vsaj videl, kako je v Stični?« se je tiho upiral.

»Počakaj, glej ga, dokler ne veš, kako bo tukaj!«

»Saj res, kam bi hodil, ko ti iz vsakega grma utegne planiti Turek?« je pritikal starec iz gruče, ki se je zgrinjala okoli njih. »Stične ne boš rešil, če so jo Turki obstopili, le sebe boš pogubil prav po nepotrebem.«

»I, pa naj kdo drug stopi v Stično, da ne boš mencoritil,« je sosed svetoval. »Kdo bi šel?« se je ozrl.

»Jaz!« je zavpila Urša in se prerinila pred Trlepa. »Jaz pojdem, samo povejte, kaj mi je storiti!«

Trlep jo je debelo pogledal, drugi so se zasmeli: »Saj res, Urša naj gre! Brdavsasta je zadosti, samo v roke ji dajte kaj trdega, pa se bo tudi vrnila srečno!«

»Ali na Turka mi popazite malo, da je dedec ne ulekne kam!« je velikanka skrbela in gledala po vseh. »In da lačen ne bo!«

»O, le brez skrbi, Urša uršasta!« so ženske regljale. »Obenj ne boš!«

»E, kaj, saj si bo še danes ujela drugega, ki bo čvrst ko dren in živ ko gliva!«

»No, Bog daj srečo!«

Pa Urša jih ni poslušala, le kar Trlepa je gledala in čakala, kaj ji bo naročil.

»Ti za to pot nisi,« ji je Trlep počasi odkimal; »res nisi. Iti moram sam.«

»Kako bi šli, če so mati hudi in Maruša žalostna? Naj stopim jaz, naj, saj se ne bojim nikogar!«

»O, vem, da si upaš dosti,« se je posmehnil.

»In vse bom opravila po besedi, le brez skrbi bodite!«

Med tem je Liza odnekod privlekla Kopiča.

»Hoj, pa naj z menoj gre še tale, če mislite, da sama ne bi opravila,« je Urša veselo zavpila in za ramo stresnila Kopiča, da je velikan skoraj omahnil. »Ali si zatorej, da bi z menoj šel gledat Stično in odganjat Turke?«

Liza mu je že prej dopovedala vse, lahko je odgovoril:

»Pa brez tebe, štor štorasti!«

»Zakaj? Ali misliš, da bi ti bila za napoto?« je mehko odgovorila in ga krotko pogledala s tistimi velikimi, boljserjavimi očmi, da sprva ni vedel, kaj bi odvrnil.

»Po kaj bi v tako daljo hodila za Turkom?« je potlej rekel prazno. »Saj ga imaš tu.«

»Ali zabavljaš? Še eno tako mi zini, pa te nikoli več ne pogledam, čeprav si edini človek, ki me je zmogel!«

»Kaj te ni Turek tudi?«

»Je, seveda me je — ker si bil ti prelesen!«

»Aha, zdaj te je pa useknila!« so se smejali vsi, še Liza, ki je tudi vedela, kako sta Kopič in gospod Ambrož snubila tole strahovito bunko.

»V Stično da je treba stopiti?« je Kopič nalašč preslišal smeh in se obrnil do Trlepa.

»Da, a pojdem sam.«

»Naj grem z vami!«

»Ne, tako mi bo pot spešnejša.«

»A varnejša, če bom šel z vami jaz.«

»Ha, prav zato pojdem tudi jaz, otepajta se me ali pa ne!« je Urša pribijala.

Trlepka in Maruša sta se spogledali, pomirilo ju je, da bo Trlep ob sebi imel oba brdavsa.

»No, pa pojdimo vsi trije!« je Trlep prijazno dejal in se tiho zasmel. Vdanost obeh silakov ga je zmogla.

In so šli. Peš; tudi Trlep; konj bi jih izdajal z rezgetanjem. Oborožili pa so se vsi kar po svoje. Kopič je obse tiščal tisto ljubo soro, Urša si je preskrbela dolg in težak čekan, Trlep sam je imel meč in pač tudi čekan.

»Ha, ubogi Turki, ki se bodo srečali s temile tremi!« se je gradišče primskovško smejalo, ko so silni velikani pompljali v dolino.

Za njimi so migljale oči Trlepke in Maruše, Lize in — Turka, srce, polno ljubezni, je komaj dohajalo v daljo tipajoči pogled.

»Da bi se le srečno vrnili vsi in prav hitro!«

A komaj so prišli za Debeli hrib, so izza Gradišča nad Šentvidom opazili dim.

»Stična!« je Trlep dihnil. »Jezus, Stična gori!«

»Hm,« je rekel Kopič, »hm,« mu je pritegnila Urša. »Gori — pa kaj hočemo?«

Trlep je postal. Ali bi vendar šel v Stično, ki je več ni? Kaj ne bi bilo pravše, če bi se vrnil in če bi varoval gradišče na Primskovem, kakor želijo vsi?

Kopič in Urša sta šla kar dalje. Trlep se je vzel iz misli in pohitel za njima.

»Res je,« je umoval, »nikoli ne omaguj na pol pota, hiti naprej, zmerom naprej, če hočeš kam priti!«

Zamikali so se po odročnih stezah in na skrivaj bližali Stični. Nad njo so postali in se zagledali v kadeče se razvaline samostana in vasi.

»Kje so menihi?« je Trlep vzdihnil.

»Morda že v nebesih,« je Urša rekla trdo. »Zmerom so toliko vedeli o nebesih, zdaj pa so lahko res tam. Jaz sem rajši še tu in bi zdaj rada vedela, kje so tlačani.«

»Tlačani so se rešili, za menihe pa se močno bojim,« je Trlep popravljal uršasto Uršo.

»Bog ve, ali so se. Če se niso, se jim utepa, še pred nebeškimi vrati jih odrivajo.«

»Pojdimo bliže, morda bomo kaj zvedeli,« je Trlep silil in se čudil Urši. Da je močna in uporna, je vedel; a zdaj je spoznal, kako oster ji je tudi jezik.

Že pri prvi stiški hiši so našli turško sled. Pred vežjó zgorele, še kadeče se hiše je ležal mož brez glave in ves razsekan in krvav. Njegova, do dvoriščnega plota zatrkljana siva in močno plešasta glava je z od-

prtimi, kakor v nebo vpijočimi očmi pričala o grozi tega dne.

»O prekleti!« je Trlep hropel.

Kopič je preteče renčal, Urša je na kratko dihala.

»O Bog, vsaj deset mi jih daj v roke!« se je velikanka tresla od togote.

Kaj pa je tamle? Joj, skozi trebušček in prsi je na plotnico natakunjeno zizno otroče.

»Otročiček... ubožček!« se je Urša zajokala na ves glas. »Bog nebeški — ne deset: sto, vsaj sto Turkov mi daj v roke!«

Za plotom je vznak ležala čisto gola ženska, mati tegale mučenčka na plotnici. Mrtva. Obraz ji je bil spačen v trpeč izraz, rane pa ni bilo videti nobene.

»Zverine turške — do mrtvega so jo mučile!« je Trlep zajechal od usmiljenja in se obrnil proč.

»Nadnje! Nadnje!« je Kopič renčal in stiskal soro. »Ne postajajmo več!«

Urša si je odvezala predpasnik in z njim pokrila golo mučenico. »Zdaj pa le pojdimo!« je rekla skozi zobe, rjave oči so se ji preteče užigale.

Prišli so do samostana. Še je gorel in se treskajoče v vsej veliki razsežnosti rušil sam vase.

Trlep je z rokami na obrazu vzdihoval: »O menihi, menihi — kaj je, kje ste?«

Iz tistega skrivališča na Tekavnici je prilezel begun tlačan in povedal, kaj se je z nekaterimi menihi godilo pred nekaj urami. »Tjale stopite in pogledjte!« je pokazal z roko.

In so videli gole, do nespoznavne raztepene meniške mrličice, še v smrti nagnusno onečaščene.

Urša je zardela in umeknila pogled. Trlep je s Kopičem in tlačanom pobral razmetano meniško obleko in z njo pokril oskrunjene mučence.

»Kje so Turki?« je velikanka revsknila v tlačana. »Kje so, povej brž, če ne, te lučim po Tekavnici, da se boš razletel v sončni prah!«

»I, šli so, odkoder so prišli, tamle čez Krko nekamo. Čast Bogu, da so se pobrali! Ali bi ti, glej jo, videla nemara rajši, ko bi še klali po Stični?«

»Pojdimo!« je Trlep hripavo rekel in se nameril v Veliki boršt.

»Kaj bi tam gori?« je Urša s peto udarila ob tla. »Za Turki pojdimo, za Turki!«

Trlep jo je molče pogledal, pa tako ostro, da vso pot ni zinila nobene več.

V Velikem borštu je opat obupaval z ubežnimi menihi. Ko je zagledal Trlepa, se je razjokal. »Zakaj te nisem slušal?« je poihteval. »Vest me peče, da bi umrl.«

»Nič ne obupujmo, vse bo spet dobro, Bog bo pomagal!« je Trlep tolažil, čeprav ga je jezik srbel.

Menihi so se odločili, da se bodo preselili v Šentvid, dokler se samostan ne popravi.

Gospod Ambrož je bil prav vesel te odločitve. »Tako bova z vikarjem v Šentvidu ugenila že še katero!« si je mislil, na glas pa je rekel:

»O, kdaj pa boste v Malem Gabru že kaj svatovali? Da me ne pozabite tačas! Posebno rad bi bil na Kopicjevi svatbi.«

»Ne vem, z gospodom patrom opatom bo treba še prej govoriti,« je Trlep resno odgovoril.

Kopič se je ustrašil, Urša je pogledala v tla.

»Kaj je?« se je opat vteknil.

»Ženil se bom, treba mi je, saj ste me silili že sami.«

»Da, oženi se, precej se oženi!«

»Tudi tale moj Kopic bi se rad. Vzel bi tisto šum-breško Lizo, saj se je spominjate.«

»Naj se vzameta!«

»Tale devica bi pa rada uzakonila tistega turškega človeka, ki so ga moji prežuni ujeli tako srečno.«

»Ne bom branil, če mož prestopi v našo vero,« je opat počasi pokimal, pa Urša se je že zadrila:

»Nak, o nak, Turka jaz jemala že ne bom!«

»Saj ni pravi Turek,« jo je Trlep miril. Urša ga je samo še debelo gledala.

Kopič je videl nesrečo in obup menihov, nič več se jih ni bal, moško je rekel:

»Svatovali prav veselo ne bomo, časi so prežalostni.«

»Ne, ne!« se je pater opat jemal iz otožnosti. »Svatujte, živite in veseli bodite pa meni krščansko odpustite, da vam v stiski in nesreči nisem bil previden vodnik.«

Trlepa je opatova potrtoost zmogla, kar zajokal bi bil; pa je šel z obema silakoma.

XLVII.

V gradišču na Primskovem so jih Trlep, Kopic in Urša hudo skrbeli.

»Turki so jih kje prestregli,« so se bali.

Straže v cerkvenem stolpu so strmolele proti Stični in vpile, da je ondi videti dosti dima.

»Jezus — gori, Stična gori!« je ljudstvo ječalo.

Trlepka in Maruša sta se skrili v cerkev in ihteli pred Marijinim oltarjem, skrb in molitev sta iskali preneglega in pregorečega Trlepa.

»Bolj bi mu bila morala braniti tudi ti,« je stara zunaj očitala Maruši.

»Kaj mu nisem, kolikor sem mogla? Pa saj se vrne, boste videli, da se vrne.«

Radoh ju je mrko gledal in brambovce seganjal za obzidje. »Pripravite se, Turek utegne privreti zdaj zdaj! In ne bojte se, zaupajte si, pa nas ne zmore!«

»Nič se ne bojimo, dobó jih, le pride naj!« so fantini junačili.

»Prav, prav,« je hvalil. »Vendar, vi, mladi, slušajte starejše, ne vihrajte v boju in ne jokajte, če koga piči sulica ali uprasne sablja. Na dlani si brž s slino razmoči malo prsti, zmazek pritisni na rano, pa bo kmalu dobro.«

Brambovci so se na gosto ustopili za obzidje in zagledali po dolinah, odkoder bi Turek prilomastil.

Radoh je še tekal po gradišču, ukazoval in tolašil.

»Kaj se pa vedve cmerita?« se je skrben in osàt spoteknil ob Trlepko in Marušo, ki sta zdaj kolovratili po taboru. »Trlep pozna nevarnost in ve, kako se ji je ogniti in jo izpodvreti. Lizi pomagajta, babi trapasti, pri kuhi ji pomagajta, ali pa v cerkev in molita. Samo tu mi ne razkazujta cmeravosti, ko še vesta ne, ali je je res treba!«

Saj res: takale cmera bi še možaka za obzidjem ušibila in oplašila.

Lizi ni bilo več treba velike pomoči. Sosedo so pospravljale in pomagale, a skrivaj tudi jokale, Turkov so se strašno bale.

Kar so ti stražarji in brambovci zagnali: »Trlep —, Trlep!«

Po vsem gradišču je završalo, oči vseh so držale Trlepa, Kopiča in Uršo, ki so iz Mišjega dola kobalili navkreber.

A Trlep je prišel ves mrk in tih, tudi Kopič in Urša sta se držala trdo.

»Stične ni več,« je trudno povedal in potlej pravil, kaj so videli in slišali.

»O žalostna Mati božja stiška!« so ihteli. »Kaj pa drugod?«

»Kdo ve? Po Suhi Krajini in kočevski strani je moralo biti hudo; našim vasem se ni zgodilo nič.«

»O, hvala Bogu! Zdaj pa kar brž domov!«

»Dokler je Turek v deželi, nismo varni,« je Trlep svaril. »Potrpimo še nekaj dni.«

»Za Turki se vlačijo klateži. Včasih so hujši ko Turki. Vsaj nekaj stražarjev naj bi šlo domov.«

Trlep jim je počasi pritegnil in pogledal Kopiča.

»V Mali Gaber pojdem jaz,« se je Kopič oglasil.

»Jaz tudi,« je Urši ušlo od hvaležnosti do Trlepa.

»Kdo pa ti bo pestoval Turka?« so jo dražili.

»Z menoj pojde!« Zdaj šele se je ozrla po Bošnjaku. Le za spoznanje se mu je nasmehnila, pa nasmehnila se je brez nejevolje. Trlep ji je že spotoma dopovedal, da njen varovanec ni zaresen Turek.

»Saj res, laže se bosta zvadila na samem,« so se ji smejali. »Ti, Kopič, pa nekoliko pazi, da ga Urša ne uduši, če bi jo gnalo preveč. In na dvoje ju drži ali pa Uršo prikleni, dokler ju ne sklene šentvidski vikar!«

* * *

Vasi so oživele. Zahvalne molitve so klečale, delo je pelo, ljudstvo je spet bilo mirno in veselo.

Gospod Ambrož je kmalu jezdil od vasi do vasi in na raboto klical ljudi, da bi se zažgani samostan brž brž popravil.

V Šentvidu se je zglasil pri vikarju. Ta je spet vedel že vse novice.

»Turki so to pot najbolj udarili po cerkvah in samostanih. Zažgali so Pleterje in Stično, Bistro, Velesovo in Mekinje.«

»Mekinje tudi?« se je gospod Ambrož ustrašil.

»Nič se ne boj, Adela še ni bila tam.«

Plemič se je oddehnil.

»A zdaj pojde. Viljem je zvedel za njeno željo in se ji je pametno odrekel, stari se je tudi podal — še ti si jo izbriši iz stare glave! Ni te ljubila, zdaj bo zate vsaj molila.«

Gospod Ambrož je pokimal in vzdihnil.

»Našega samostana je škoda,« je brž obrnil pogovor.

»Nič ne maraj, kmalu si spet opomore.«

Bistri vikar je opazil, da prijatelja ščemi, čeprav se taji; porinil je predenj velik vrč vina: »Ná, pij, izplahni si srce in stisni zobé, če te boli še kaj.«

Gospod Ambrož ga je molče pogledal in pil.

»Zdrav, vesel bodi, gospod Ambrož! Vino pij, zmerom bodi mož, babe pusti na miru, nobena te ni vredna, Sam bodi, pomeniši se mi vendarle nikar ne: kuta ni zate. Kadar ti je hudo, moli, odleglo ti bo. Potlej se napij po pameti, zdrav boš in vesel!«

Dolgo sta se menila, vmes sta pa pila.

Bog je dober. Nameril je šibo, udaril ni preveč. Ljudstvo je že pozabilo, kar je prebilo, življenje teče svojo pot pri nas in povsod.

»Na Trlepovini bo zdaj lepo,« se je gospod Ambrož domislil. »Trlep se oženi, Kopič se oženi, Urše in Bošnjaka tudi ne bo mogoče ločiti!«

»Bog je Trlepa milostno pogledal. Mož zasluži. Lepo je živel z rajnko ženó, pošteno jo je ljubil.«

»Hoj, kakove hruste bo imel pri hiši!«

»Samo Bošnjaka moram še nekoliko obtesati po naši veri, preden ga priklenem k tisti uršasti Urši.«

»Še pater opat bo vesel sreče na Trlepovini,« se je gospod Ambrož spet spomnil samostana. »Le patrom bo še dolgo pela prav tenka.«

»Nikar no!« mu je vikar odganjal otožnost. »Hudobija je pogubila, kar je v samostanu človeškega, minljivega; ni je pa sile, ki bi za zmerom zatrla moč njegove božje naloge.«

Življenje, vere, upanja in ljubezni polno, je klicalo tudi s pogorišč in morišč...

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS

00000075574

